

PŘEDBĚŽNÉ VÝSLEDKY ZÁCHRANNÝCH ARCHEOLOGICKÝCH VÝZKUMŮ V BRNĚ V ROCE 2002

VORLÄUFIGE ERGEBNISSE ARCHÄOLOGISCHER RETTUNGSGRABUNGEN IM JAHR 2002

Petr Holub, Peter Kováčik, David Merta, Marek Peška, Dana Zapletalová, Antonín Zúbek
Archäia Brno, o.p.s.

Cílem tohoto příspěvku je – obdobně jako v uplynulých třech letech – souhrnně informovat o výsledcích záchranných archeologických výzkumů prováděných společností ARCHAIA v historickém centru města Brna a v prostoru jeho historických předměstí. Perspektivy, koncepce a metodika systematického archeologického výzkumu centra Brna se nezměnily (Merta – Peška – Procházka – Sadílek 2000, 35-36).

Záchranné archeologické výzkumy v Brně v roce 2002

Výzkumy prováděné v roce 2002, případně zahájené ještě v roce 2001, lze rozdělit do pěti skupin: 1) plošné výzkumy; 2) výzkumy realizované v rámci projektu „Sanace brněnského podzemí“; 3) menší terénní výzkumy a dokumentace inženýrských sítí; 4) dokumentace reliktů stojících historických staveb, ke kterým je nutno přiřadit průzkum probíhající v rámci Grantu MK Středověký měšťanský dům v Brně; 5) zpracování a vyhodnocení již ukončených terénních částí výzkumů.

Ad 1) Plošné výzkumy

V roce 2002 uskutečnila společnost ARCHAIA pět větších plošných výzkumů. Prvním byl výzkum v prostoru Nové radnice [A1/2002], druhým výzkum plochy předcházející hloubení kolektoru v ulici Dornych [A6/2002], třetí větší akcí byl výzkum v prostoru Reduty na Zelném trhu [A30/2002], čtvrtou na Mozartově ulici [A63/2002] a poslední výzkum se realizoval v souvislosti s výstavbou nového pavilonu v Nemocnici milosrdných bratří [A70/2002].

Ad 2) Sondy dokumentované v rámci projektu „Sanace brněnského podzemí“

V rámci projektu „Sanace brněnského podzemí“, o kterém jsme podrobněji informovali v roce 2000 (Merta – Peška – Procházka – Sadílek 2000, 36), bylo v roce 2002 realizováno 8 projektů (Zelný trh [A14/2002], blok 33 [A156/2001], blok 39a [A47/2002], blok 40 [A52/2002], blok 41 [A55/2001], blok 43 [A48/2002], blok 44a [A49/2002], blok 44b [A71/2002]). Blok 41 a blok 33 byl zahájen již v roce 2001. U bloků 40 a 44b a Zelného trhu doposud pokračuje terénní část výzkumu. Bloky 39a, 41, 43 a 44a se nacházejí ve fázi zpracování.

Ad 3) Výzkumy menšího rozsahu

Stejně jako v minulých letech prováděla Archäia řadu rozsahem menších, záchranných výzkumů: Údolní 8 [A66/2001], náměstí Svobody 9 [A2/2002], Lidická 36 [A4/2002], Lidická 16 [A11/2002], Koliště [A13/2002], Hotel Holiday Inn [A17/2002], Božetěchova 2 [A23/2002], Orlí – Novobranská [A24/2002], Opletalova 6 [A28/2002], Sokolská [A39/2002], Špilberk [A40/2002], sady Osvobození [A59/2002], Trnitá [A60/2002], Vachova [A61/2002], Božetěchova 2 [A62/2002], Novobranská [A72/2002], Denisovy sady [A73/2002], Špil-

berk [A78/2002], Petrov [A82/2002], Beethovenova – Jezuitská [A83/2002], Opuštěná – Trnitá [A88/2002], Dvořákova [A89/2002], Starobrněnská 1 [A90/2002], Starobrněnská 12 [A91/2002].

Ad 4) Dokumentace reliktů stojících historických staveb

Tato skupina terénních akcí se v poslední době odehrává především v souvislosti s grantem MK ČR: Středověký měšťanský dům v Brně (identifikační kód PK01P04OPP006). Postupně jsou sledovány a dokumentovány všechny středověké prostory v centru města. Mimo grant byly v rámci archeologických výzkumů dokumentovány domy Petrov č. 3 [A13/2001], Mečová č. 4 [A102/2001], Dominikánská č. 9 [A7/2002] a Česká 10 [A56/2002].

Ad 5) Zpracování a vyhodnocení již ukončených terénních částí výzkumů

V roce 2002 bylo dokončeno zpracování výzkumů, které proběhly v roce 2001: vnitroblok 42 [A25/2001], Staré Brno [A67/2001], Jezuitská 13 [A100/2001], Mečová 8 [A172/2001], rekonstrukce ulic Orlí a Pellicova [A191/2002].

Předběžné výsledky jednotlivých výzkumů (akce jsou řazeny podle kódu):

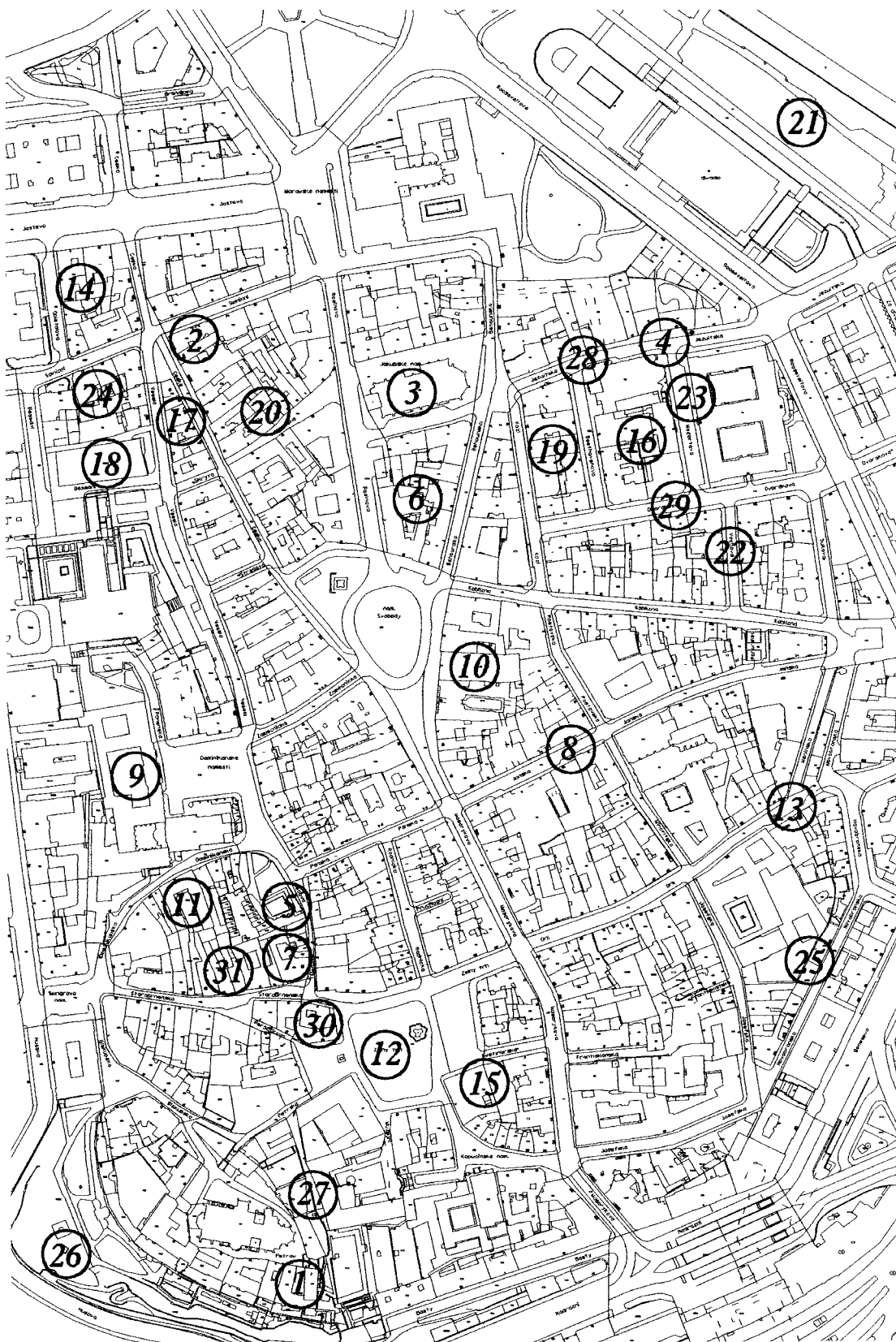
Petrov 3, parc. č. 344 [akce A13/2001]

V souvislosti s celkovou rekonstrukcí objektu č. 3 na Petrově uskutečněnou v letech 2000-2002 byl proveden záchranný archeologický výzkum.

Petrov 3 – dvoupatrový dům choralistů přiléhá k městské hradební zdi na jihovýchodním konci zástavby jižně chrámu sv. Petra a Pavla.

Na vyobrazeních města ze závěru 16. století je zachycena podoba domu stojícího v místě dnešní budovy Petrov 3. Tato výrazná stavba, charakteristická trojúhelným štítem a hřebem střechy kolmým na průběh městské hradby, uzavírá na jihovýchodní straně souvislou zástavbu kolem jižní strany katedrály. Na vedutě Bayera a Zeisera z roku 1650 je vedle přestavěné bašty jednotraktový, štítově orientovaný dům, který lze považovat za předchůdce nynějšího č. 3.

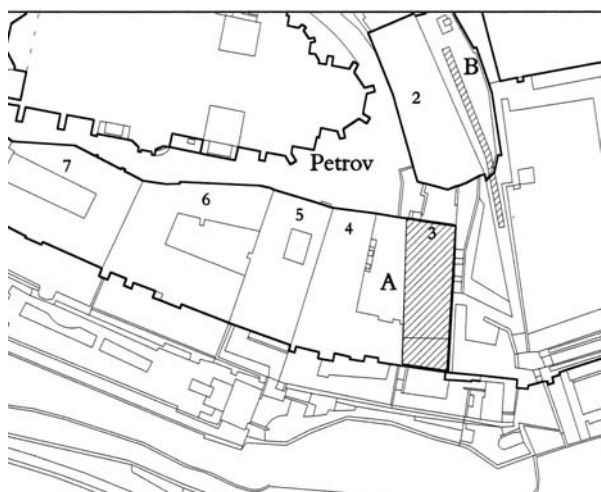
Z dochovaných vyobrazení a plánů vyplývá, že ještě na sklonku 18. století byly dům č. 3 a sousední č. 4 (č. p. 273) odděleny. Na plánech z roku 1784 a 1794 je dům č. o. 3, zde označený jako č. 23, zjevně oddělen od sousedního č. 4 (č. 22). Ovšem již na Pluthově plánu okolí z roku 1824, stejně jako na jiném soudobém zaměření z téhož roku, jsou č. o. 3 a 4 spojeny (na posledním jako č. 273). Totéž platí pro plán stabilního katastru z roku 1825 a následný z roku 1842. V roce 1874 byl z větší severní části východního křídla tohoto domu vyčleněn radikální přestavbou dnešní č. p. 621 jako dům choralistů (dnes parc.č. 344). Stavba vystavěná podle projektu stavitele Josefa

Obr. 1. Plán historického středu Brna s vyznačením jednotlivých akcí.

1 – Petrov 3, 2 – vnitroblok 42, 3 – blok 41, 4 – Jezuitská 13, 5 – Mečová 2, 6 – blok 33, 7 – Mečová 8, 8 – rekonstrukce ulic (Orlí), 9 – Nová radnice – dominikánský klášter, 10 – nám. Svobody 9, 11 – Dominikánská 9, 12 – Zelný trh, 13 – Orlí - Novobranská, 14 – Opletalova, 15 – Zelný trh 4 - Reduta, 16 – blok 39a, 17 – blok 43, 18 – blok 44a, 19 – blok 40, 20 – Česká 10, 21 – Kolářská, 22 – Vachova, 23 – Mozartova, 24 – blok 44b, 25 – Novobranská, 26 – Denisovy sady, 27 – Petrská, 28 – Beethovenova – Jezuitská, 29 – Dvořákova, 30 – Starobrněnská 1, 31 – Starobrněnská 12.

Plan des historischen Stadtkerns von Brünn mit eingetragenen Aktionen.

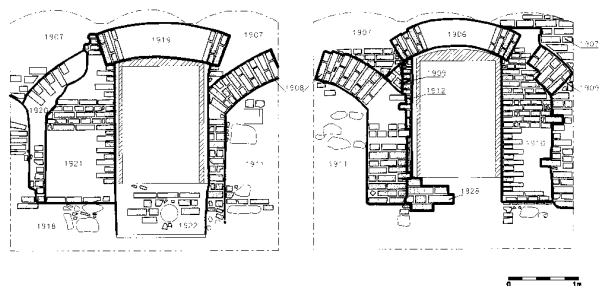

Obr. 2. Lokalizace výzkumů: A - Petrov 3 (A13/2001), B – Petrská (A82/2002). Lage der Grabungen

Arnolda na shodném půdoryse využila i původního obvodového středověkého zdiva. Zadní část objektu si přinejmenším v suterénu zachovala původní ráz a zůstala spojena s domem č. p. 273, nesloužila však k bydlení, nacházelo se zde hospodářské zázemí představované stáji a různými dřevníky.

Na dům až do zahájení prací nebylo zpracováno hloubkové SHP. Existující SHP lze označit za rozsáhlejší pasportizaci (Ambroz 1997), základní údaje o stavbě publikoval B. Samek (Samek 1994, 139).

Východní stěna

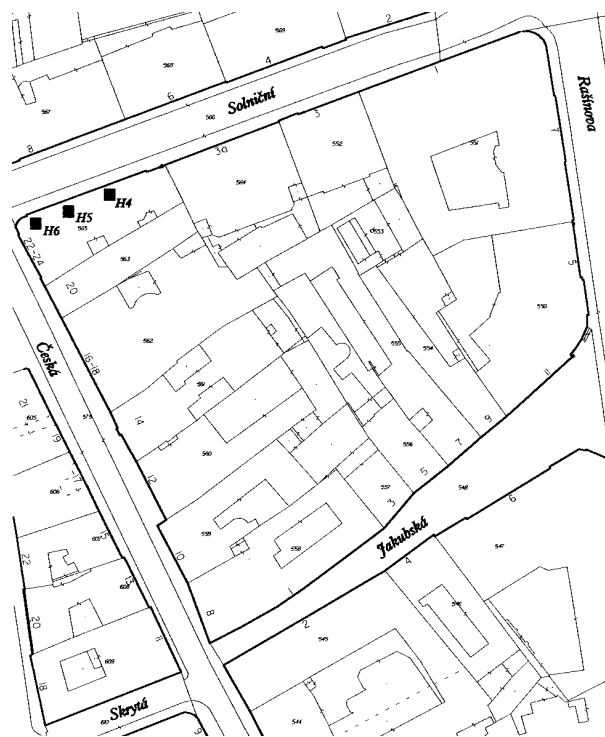
Obr. 3, 4. Petrov 3 (A13/2001), nárys východní stěny domu v 1NP. Fotografie téhož úseku zdi. Petrov Nr. 3 (A13/2001), Aufriss der östlichen Wand vom Haus im 1. oberirdischen Stock. Fotografie von demselben Mauerabschnitt.

V první, již na počátku roku 2001 ukončené etapě výzkumu byly dokumentovány archeologické a stavebně-historické situace odkryté při rekonstrukci nejjihnější místnosti objektu (Procházka – Sadílek 2001). Při snižování podlahy byly dokumentovány pozdně renesanční navážky, nacházející se nad doposud neznámou prostorou pravděpodobně středověkého stáří (původní sklep?). Dále byly dokumentovány i vybrané konstrukce ve východní a západní zdi, které se objevily po srovnání omítek.

Druhá etapa, probíhající v roce 2001 a z velké části i v roce 2002, obsáhla zbytek stavby včetně inženýrských sítí ve dvoře a při severním a severovýchodním průčelí domu. V interiérech byly otlučeny omítky, v suterénu sníženy podlahy. Dokumentační práce potvrdily Samkův předpoklad, že stavba je ve svém jádře pozdně středověká. Obvodové zdi domu obsahovaly jak v suterénu, tak i v přízemí substrukci poměrně jednotitého cihlového zdiva, náležící jedné stavební fázi datované dle architektonických prvků do 2. poloviny 15. století. Stavba byla plochostropá. Její jižní část využila jako základu staršího kamenného zdiva, které s největší pravděpodobností náleželo původní stavbě ze 13./14. století.

Výkopy sítí na dvoře pak prokázaly pozdně středověké a novověké planýrky z vytěženého metabazitového skalního podloží, dorovnávací terén v nejbližším okolí domu.

Akce přinesla cenné informace ke stavebnímu vývoji jmenovaného domu. Je patrné, že při mladších přestavbách bylo využito pozdně středověkého obvodového zdiva a došlo pouze ke změně interiérových dispozic jednotlivých prostor domu. V roce 1874 se pak přistoupilo k nástavbě patra.

Obr. 5. Vnitroblok 42 (A25/2001), situování jednotlivých šachtic. Hausblock 42 (A25/2001), Lage der einzelnen Schurfschächte.

Vnitroblok 42, parc. č. 565 [akce A25/2001]

V lednu a únoru 2001 byl v souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí“ uskutečněn záchranný archeologický výzkum.

Plocha sledovaná výzkumem se nachází v severní části historického jádra Brna. Tři sledované sondy byly situovány v suterénních prostorách domu Solniční 5, 7, 9, na rohu ulic Česká a Solniční.

Hranice domovního bloku 42 vznikaly od středověku až do počátku 20. století. Uliční čáry ulic České a Jakubské dodnes z větší části respektují historickou zástavbu. Ulice Solniční a Rašínova naproti tomu pocházejí až z počátku 20. století. Ulice Solniční vznikla asanací městských hradeb a přilehlé zástavby v prostoru někdejšího parkánu. Zbytky středověké hradby jsou patrně dodnes zachovány v základech nájemních domů jižní fronty ulice Solniční a pod vozovkou těžce ulice jsou skryty i pozůstatky parkánového opevnění. Pod vozovkou České ulice při rohu se Solniční se nacházejí i základy někdejší Veselé brány.

V bezprostředním okolí i v prostoru samotného bloku 42 proběhlo v minulosti již několik menších výzkumů: v roce 1987 ve vozovce ulice Solniční před č.p. 3 (Procházka 1990, 85-87), dále výzkum v interiéru domu Jakubská 5 a v roce 1992 v prostoru dvorku (Himmelová 1992). Dále se zde na podzim roku 1999 realizovala terénní část již zmiňovaného záchranného archeologického výzkumu, prováděného v souvislosti se sanací podzemí celého bloku 42, na který popisovaná akce přímo navazovala (Peška 2001).

Geomorfologicky se zkoumaný prostor nachází na mírném svahu, který pozvolna klesá jižním směrem k náměstí Svobody. Geologické podloží svahu je tvořeno kvartérní sprašovou návějí. Na sprašové podloží v minulosti nasedal dnes již „pohřbený“ a pouze místy zachovaný, až 0,60 m silný holocenní půdní typ tvořený černohnědou humózní hlínou, tzv. černozemí.

Terénní výzkum sestával ze sledování průběhu těžby jednotlivých sond, dále z exkavace a následné dokumentace zjištěných archeologických situací.

Pouze sonda H4 odkryla středověkou archeologickou situaci. Pod betonovou podlahou sklepa byl v jihozápadním rohu sondy zachycen objekt středověkého stáří, vyplněný hnědou prachovou hlínou, datovaný do 13. století a interpretovaný jako odpadní jámka (Kováčik 2001a).

Údolní 8 [akce A66/2001]

V těsné návaznosti na zemní práce spojené s „rekonstrukcí a dostavbou objektu Údolní 8“ byl v měsících červnu 2001 až květnu 2002 uskutečněn záchranný archeologický výzkum.

Plocha sledovaná výzkumem se nachází v k. ú. Město Brno. Předmětná parcela je situována severozápadně hradeb, vně středověkého jádra.

V těchto místech se nacházelo již od období vrcholného středověku předměstí Brna zvané Švábka. Po dnešní Údolní protékal i „Městský potok“, pramenící v úžlabině někde mezi Žlutým kopcem a Kraví horou, z nichž sbíral povrchové vody. Obtékal pak severní a část východního úpatí Špilberku ve směru Údolní ulice, na jejímž konci zahrnul podél podnoží kopce k jihu (Hálová-Jahodová 1975, 24).

Ulice Švábka byla osídlena (Platea Svevorum) německým obyvatelstvem, které se tu usazovalo v průběhu 13. století.

Roku 1278 zde díky odkazu bohatého měšťana Jindřicha Swelera získaly majetek i brněnské augustiniánky (dvůr s pozemky a s domy, stará vinice s ořechovými stromy, úroky z lázně Kotěbory a z malých usedlostí pod Špilberkem), čímž došlo k rozdělení vsi na dva díly. Ke Švábce patřily výnosné vinice a zahrady na úbočí Špilberku a ve 14. století v ní měli mnoho majetku i ti brněnští měšťané, kteří bydleli uvnitř hradeb. Ulici spravoval vlastní rychtář s konšely. V polovině 14. století se někdy rozlišovala Švábka, která měla vinice a platila obvykle 2 hřivny na městskou sbírku, a Dolní Švábka při pravé straně ulice, která bývala zdaněna jen čtvrtkou hřivny. Na konci ulice Údolní, při dnešní lékařské fakultě, zmiňují prameny z roku 1348 lázně (balneum situm ante portam Letorum sub Spilberch) (Hálová-Jahodová 1975, 24 n.; Dřímál-Peša 1969, 51). Roku 1365 byla na Švábce lázeň, 2 cihelny (na konci ulice v polích) a 79 domů, jejichž majitelé se věnovali zemědělství, řemeslům a živnostíem.

Obr. 6. Údolní 8 (A66/2001), lokalizace zkoumané plochy.

Údolní Gasse 8 (A66/2001), Lage der Grabungsfläche.

Za husitských válek utrpěla Švábka velké škody a roku 1442 z ní zbývalo jen 30 domů. Tento počet se pak dlouhodobě neměnil. Přestože klášter augustiniánek nabýval na Švábce stále většího vlivu, ke změně právních poměrů nedošlo, roku 1548 klášter však svůj majetek na Švábce zastavil městské radě. Když zrušený klášter augustiniánek převzali jezuité, vypověděli roku 1588 městské radě zástavu Švábky, začali ji

spravovat sami a městskou pravomoc zde neustále omezovali, až ji úplně potlačili, nicméně příspěvek ulice na městskou sbírku (změněný v letech 1541 a 1583) existoval ještě v roce 1634. Jezuité Švábku připojili ke svému nově získanému a rozšiřovanému řečkovickému panství (1630). Po zrušení jezuitského řádu (1773) se stala magistrátním předměstím.

V ulici Údolní č. 37-39 byla v roce 1767 zřízena továrna na plyš. Byla to jedna ze dvou továren postavených před hradbami. V roce 1768 byla pronajata tovární obchodní společnost brněnské, vedené Leopoldem Kofillerem (Hálová – Jahodová 1975, 122).

V roce 1846 se Švábka rozkládala na území od Slepé brány k Obilnímu trhu, tehdy vojenskému cvičišti. Měla 33 domů s 1000 obyvatel. Roku 1850 byla připojena k Brnu (Kuča 2000, 555).

Geomorfologicky se zkoumaný prostor nachází ve výšce kolem 225,00 m n. m., na mírném svahu, který pozvolna klesá jižním směrem k centru města. Geologické podloží svahu je tvořeno kvartérní sprašovou návějí.

Terénní výzkum se omezil na sledování průběhu stavební jámy a následnou dokumentaci spojenou se vzorkováním zjištěných archeologických situací. Archeologické situace byly dokumentovány na profilech, respektive stěnách stavební jámy. Vybrané situace byly preparovány v ploše (okolí studny).

Na obvodových řezech parcely lze v těchto místech sledovat poměrně ostré klesání sprašového podloží a půdního typu směrem k severu (s.j. 146 a 145).

Za nejstarší kulturní aktivitu na parcele lze považovat vrstvu s.j. 159, která v místech řezu P3 nasedala přímo na půdní typ (s.j. 145). Na základě získaných zlomků keramického materiálu ji lze rámcově datovat do 15. století. Na horní hranici této vrstvy je vystavěna mělce založená zděná konstrukce (cihlové zdivo s.j. 915), překrytá pravděpodobně ještě středověkou planýrkou s.j. 160. Zeď byla orientována přibližně západ – východ.

Za další středověkou aktivitu lze považovat i kulturní vrstvu s.j. 142, zachycenou v řezech P1/1, P2 a P4. Na jejím povrchu byly, zejména v profilu P2, zachyceny četné kulturní aktivity, které je možno rámcově datovat na pomezí středověku a novověku.

Další aktivity na lokalitě již náleží období novověku. Někdy v 16., respektive 17. století narostl terén o cca 0,5-1,2 m mocné vrstvy s.j. 100, 105 a 148. Do stejného období lze datovat i zahloubené objekty v profilu P2 s.j. 501, 503 a 504 a snad i 500 a 502, ze kterých však nebyl získán žádný keramický materiál. K této fázi osídlení můžeme zařadit i výstavbu studny (s.j. 910), která byla zachycena v severovýchodní části parcely. Její zánik spadá zcela jistě do období závěru 2. světové války, kdy byl dvůr zasažen několika leteckými pumami. V průběhu první etapy zemních prací byla objevena letecká puma, která byla stavebníkem předána policii ČR. Vzhledem k tomu, že autoři zprávy se na lokalitu dostali až poté, nemohou se vyjádřit k její provenienci. Mohlo se jednat buď o zbraň americké výroby, která sem dopadla při jednom z náletů na průmyslové cíle v Brně na konci roku 1944, nebo pravděpodobněji o bombu sovětskou (také americkou...), jež se sem dostala v průběhu osvobozovacích bojů v dubnu 1945.

Četné zděné konstrukce (s.j. 903, 904, 905 a 911 zachycené východním profilem, 912 a 905 na západním profilu) lze přičíst stavebním aktivitám po polovině 19. století. Zdi (900,

901 a 902) zachycené na jihovýchodním profilu již zhruba respektují dnešní hranici parcel. Jejich vznik nelze datovat dříve než do 18. století, pravděpodobnější je však až výstavba v 19. stol.

Obr. 7. Údolní 8 (A66/2001), studna.
Údolní Gasse Nr. 8 (A66/2001), ein Brunnen.

Nejmladší stavební aktivity pak představují zdi zachycené v severnější části západního profilu (s.j. 907 a 909) a náleží výstavbě dvorního traktu za první republiky (Holub – Merta 2002a).

Staré Brno [akce A67/2001]

V souvislosti s realizací „kabelovodu TKR Staré Brno“ byl uskutečněn v období 9. 4.-22. 7. 2001 záchranný archeologický výzkum. Akce byla realizována společností Archaia na základě objednávky Ústavu archeologické památkové péče, který projekt smluvně zajišťoval s investorem stavby.

Území, ve kterém probíhalo hloubení kabelovodních výkopů, lze vymezit ulicemi Úvoz, Pellicova, Husova, Nové sady, Křídlovická, Poříčí, Křížkovského, Hlinky, Mendlovo náměstí. Z hlediska historického vývoje se jedná především o oblast uvažovaného centra někdejšího slovanského osídlení na levém břehu řeky Svratky v prostoru dnešního Starého Brna, které se po vzniku institucionalizovaného města přesouvá východním směrem do míst dnešního historického jádra města, přičemž osídlení na Starém Brně se proměnilo v západní předměstí brněnské vrcholně středověké aglomerace (Cejnková – Měřinský – Sulitková 1984; Cejnková – Loskotová 1993; Měřinský

1993, 17-18; Procházka 2001, 19). Zmíněné vrcholně středověké předměstí se vázalo na prostor dnešního Mendlova náměstí a jeho nejbližšího okolí, především jižně od něj (ulice Křížová, Václavská, Křídlovická, Ypsilantiho). Osídlení bylo také kolem obou stran ulice Pekařské, která Staré Brno spojovala s historickým jádrem Brna.

Výkopy byly na předmětném území realizovány převážně v prostoru komunikací, tj. podél jejich okrajů. Archeologický výzkum se v podstatě omezil na sledování průběhu hloubení jednotlivých větví inženýrských sítí a následnou dokumentaci a vzorkování zjištěných archeologických situací.

Ve výkopu na rohu ulic Křížkovského a Zedníkovy, před domem Křížkovského č. p. 21, bylo zachyceno několik středověkých keramických střešů. Další fragmenty středověké keramiky byly získány při výkopech v ulicích Hybešova, Annenská, Kopečná. Ve všech případech šlo o druhotně uložené nálezy. V dolní části ulice Úvoz se podařilo navíc zachytit fragment středověké střešní krytiny a v ulici Václavská dokonce druhotně uložené fragmenty lidských kostí. K jedinému objevu archeologické situace dochované v primární poloze došlo v ulici Pekařská, před domem č.p. 38, kde se podařilo zachytit zahloubený objekt středověkého stáří. Blíží funkci objektu nelze určit (Kováčik 2001b).

Jezuitská 13, parc. č. 13/1 [akce A100/2001]

Před domem Jezuitská 13 byl dokumentován nevelký výkop pro výměňkovou stanici. Vzhledem ke značnému narušení okolního terénu nejrůznějšími inženýrskými sítěmi nebyla dokumentována žádná archeologická situace. Z promíšeného zásypu byl vyzvednut blíže nespecifikovaný kamenický článek (Kováčik 2001c).

Mečová 4, parc. č. 451 [akce A102/2001]

V průběhu rekonstrukce objektu Mečová č. 4 se uskutečnil v měsících září 2001 až listopadu 2002 záchranný archeologický výzkum spojený s dokumentací vlastní stavby.

Plocha, na níž dům stojí, byla ještě v polovině 14. století součástí jedné velké parcely, která pravděpodobně zabírala celý roh domovního bloku vytyčený ulicemi Mečovou a Starobrněnskou. K rozparcelování a tedy i výstavbě vlastního domu č. 4 došlo až později.

Na dům byly zpracovány dva stavebně-historické průzkumy, starší Liborem Hanákem v roce 1983, novější, podstatně rozsáhlejší, pak Janem O. Eliášem koncem 90. let minulého století (Hanák 1983, 137 – 144; Eliáš 1998a). Ani jeden však nebyl hloubkového charakteru.

Zkoumaný prostor doplňuje plochu tří rozsáhlých plošných výzkumů z let 1990-1991, 1997 a 2000 a několika dalších menších akcí, které se uskutečnily v nejbližším okolí. V roce 1990-1991 proběhl předstihový výzkum AÚ ČSAV, který zasáhl část proluky Mečové č. 2 a Dominikánské č. 1 (Procházka – Himmelová 1995, 233-245; Procházka 2000, 63). Druhou rozsáhlejší akcí byl záchranný výzkum z roku 1997, který realizoval ÚAPP Brno v rámci přestavby a rekonstrukce domů Starobrněnská č. 2-4, 6 a 8 (Merta 1998, 306-309). Jako poslední se pak uskutečnil záchranný archeologický výzkum v souvislosti s výstavbou Obchodní galerie Velký špalíček na jaře 2000. Výzkum zásadním způsobem doplnil informace o severovýchodní části tzv. Velkého špalíčku. Nelze opominout

Obr. 8. Domovní bloky Velký špalíček a Špalíček, jednotlivé lokality: 1 Mečová 4 (A102/2001), 2 Mečová 8 (A172/2001), 3 Starobrněnská 12 (A90/2002), 4 Starobrněnská 1 (A91/2002), 5 Dominikánská 9 (A7/2002). Hausblöcke Velký špalíček a Špalíček. Einzelne Lokalitäten.

ani drobné akce v sousedním domě Mečová č. 6 (Peška 1998, 290).

Geomorfologicky se lokalita nachází na mírném, k východu skloněném svahu směřujícím k vodoteči Ponávky. Geologické podloží je zde tvořeno půdním černozemním horizontem, který nasedal na kvartérní sprašové návěje a sprašové hlíny. Pod těmito hlínami se nachází mocná štěrková a písková terasa, patrně z období miocénu. Nejvyšší nadmořská výška, které dosahuje zkoumaná plocha, je přibližně 225 m n. m.

Nejstarší zmínka vázající se ke zkoumané parcele je z roku 1348, kdy se uvádí jako majitel domu Mikuláš nožíř. Roku 1365 již náležel ševci Oldřichu Steyrovci a po něm dalšímu ševci Martinovi řečenému Ochsenschuh. Dům je lokalizován vzadu, naproti radnici, vedle městského markraběte (Vičar 1965, 235). O tom, že se jedná o předmětnou parcelu, nemůže být pochyb. K roku 1442 se jako plátce na tomto domě uvádí další švec Štěpán, v roce 1507 a 1508 švec Jakub Hlawa (Eliáš 1998a via Gödl). Roku 1541 se objevuje jméno Franziskus Hawle. Roku 1546 je majitelem Michael Perger, uváděný v rejstřících z let 1548, 1552 a 1553. Roku 1560 je vlastníkem Lorenz Plosser. Na sv. Jiří 1572 i na sv. Václava téhož roku je psán Veit Linck, pak Linck Barthel. Berní kniha z roku 1583 uvádí dům jako opuštěný, vlastní jej zprvu Jacob Höcht, poté od sv. Jiří 1615 Georg Schübl. Od sv. Václava 1634 je vlastníkem domu Melichor Meisl, tesař. Když roku 1643 Švédové vypálili ulici i s jeho domem, obdržel 16. 2. 1644 měšťanské

právo. Jmenují jej také seznamy měšťanů z roku 1645. V roce 1654 se na místě vlastníka domu objevuje tesařský mistr Hans Ebenberger. Ten dům odkázal svému bratrovi Mathiasi Ebenbergerovi, po jehož smrti vlastnila dům vdova Anna. Po její smrti se stal majitelem domu Anton Ebenberger, tesař. Držel jej už v roce 1718 a je jmenován ještě k roku 1728. V letech 1744 až 1751 je dům v majetku jeho manželky, vdovy Barbary. Její manžel byl místní usedlík, měšťanem se stal 28. 2. 1704 a dům vlastnil pravděpodobně od této doby. Dům v roce 1744 sestával z 5 pokojů, 3 sklepů, 2 kuchyní a platil daň ze 3 komínů. V letech 1754 a 1766 patřil dům s domovním znamením lisu na víno dámskému krejčímu, členu místní honorace Johannovi Schweigerovi. Roku 1787 jmenuje josefínský katastr Josefa Schweigera jako majitele. Na konci července roku 1785 byl zde v tomto domě v prvním patře zřízen novinový úřad (Zeitungsammt).

Tištěné seznamy domů uvádějí roku 1806 člena městské honorace Karla Kaila, který však byl držitelem domu jen krátce, ještě téhož roku následuje v seznamu za ním s datem 7. 6. 1806 měšťan, též místní „šlechta“, Franz Wildner. R. 1818 patřil dům jeho dědicům, 1827 a 1833 magistrátnímu úředníkovi Franzu Wildnerovi. 1892 je dům ve společném vlastnictví pěti osob: Sillerové Hedwigy, Wildnera Antona, Wildnera Victora, Schindlerové Olgy a Trautenbergové Marie. 1865 byl v domě obchodní sklad: obchod zbožím Heinrich Weinberger ve Vídni (Urbánková 2002).

Záchranný archeologický výzkum se soustředil na dokumentaci, respektive preparaci archeologických situací, které se nacházely v prostoru výkopových prací pro nové suterénní prostory. Dohled probíhal i při snižování podlah sklepů a vyklízení sklepních prostor. Při stavebních úpravách pak byly sledovány vyklízení práce související s obnažováním kleneb ve 2. nadzemním podlaží a schodiště. Dokumentovány byly všechny bourané a staticky či jinak zabezpečované konstrukce.

V průběhu bourání stavebních konstrukcí, jejich rekonstrukce a vybírání kleneb bylo získáno, respektive dokumentováno velké množství situací, které zásadním způsobem upřesnily stavební vývoj domu. Stejně tak alespoň částečně pomohly objasnit vzhled jižní části přízemí dnes již neexistující stavby sousedního domu, který stál na parcele Mečová č. 2.

Nejstarší stavební aktivity, které byly na parcele zaznamenány, zachytil již výzkum probíhající v rámci výstavby Obchodní galerie Velký špalíček v roce 2000. Při pracích probíhajících v samotné blízkosti severní hranice parcely byly zachyceny na řezech relikty snad dvou dřevohlíněných suterénů z poloviny 13. století. Jejich převážná část byla zničena mladšími stavebními zásahy již ve vrcholném středověku, a to jak domem Mečová č. 2, tak i vlastní výstavbou nejstaršího středověkého zděného domu na parcele Mečová č. 4 (Zúbek 2001, 59-60). Pro srovnání je nutno uvést, že suterény dvou dřevohlíněných domů zaznamenal i výzkum na sousední jižněji orientované parcele Mečová č. 6 (Peška 1998, 290; Zúbek 2001, 26).

Při snášení omítek v přízemí domu bylo mimo jiné odkryto zdivo tvořící parcelní hranici mezi domy Mečová č. 4 a 2. Jednalo se o kamennou konstrukci z metabazitových bloků spojených běžovou vápennou maltou. Zeď tvořila jižní stranu sousedního domu na Mečové č. 2. V ní byly z cihel vyzděny dva lomené pasy, které byly interpretovány jako pozůstatek provázání konstrukce vrcholně středověké křížové klenby, již

byla zaklenuta prostora v jižní části domu na Mečové 2. Při otloukání uliční fasády bylo obnaženo i jihovýchodní nároží této stavby, které bylo pečlivě vystavěno z opracovaných kamenických článků. Ve své spodní části bylo prostě oblé, ve výšce 2,40 m nad úrovní komunikace přecházelo drobnou, pečlivě vypracovanou konzolkou v nároží pravouhlé. Vlastní stavbu lze na základě stratigrafie zasadit do první poloviny 14. století. Lze se jen domnívat, zda byla součástí kamenného domu I ze závěru 13. století, jehož suterén byl zachycen staršími výzkumy (Merta 2001, 44-45).

Záchranný archeologický výzkum přinesl i zásadní poznatky ke stavebnímu vývoji vlastního domu. Pod severním zdívem západní části chodbičky byl odkryt reliktní kamenný základového zdiva. Zeď byla postavena z metabazitů na vápennou maltu. Podle konfigurace lze soudit, že se jednalo o substrukci jižní strany místnosti, respektive domu. Jeho severní strana využívala výše popsané parcelní zdi s Mečovou č. 2. K ní bylo přizděno v protažení kolmém na uliční čáru pouze severozápadní nároží stavby. Bylo kamenné, spojované na vápennou maltu, tedy obdobné, ne-li stejné konstrukce jako zdivo jižní. Zachováno bylo takřka v celé výši přízemí. Díky těmto reliktním zdím lze poměrně přesně rekonstruovat rozměry této prostory a částečně i její vzhled. Další konstrukční prvky, které by bylo možno stavbě přiřadit, nebyly výzkumem zachyceny. Její vnitřní členění je značně diskutabilní, nicméně lze říci, že stavba byla vystavěna na základových pasech, které byly rozepřeny mezi jednotlivými pilíři. Pasy byly cihlové, pilíře pak kamenné. Je více než pravděpodobné, že prvotní stavební fázi náležel pouze nevelký sklípek nacházející se v centrální části zastavěné plochy. Tuto stavební fázi lze datovat někam k polovině 14. století. Otázkou zůstává celková plocha i vnitřní členění domu. Je pravděpodobné, že v tomto horizontu ke stavbě náležela i část dnešní Mečové 6. Tuto domněnku podporují jak arkády odkryté v jižní stěně při uliční čáře, které byly primárně průchozí, tak i několik druhotně zazděných průchoďů. Jeden z nich se nachází ve 2. nadzemním podlaží, druhý pak ve sklepech. Nepochybně se však jednalo o nejstarší zděnou stavbu, která zasahovala do plochy zkoumané parcely.

Stavba samotná byla zásadně přestavěna po roce 1681, jak dokládá datace analyzovaných dendrovzorků z trámů podlah 2. a 3. nadzemního podlaží a stupňů schodiště mezi 2. nad-

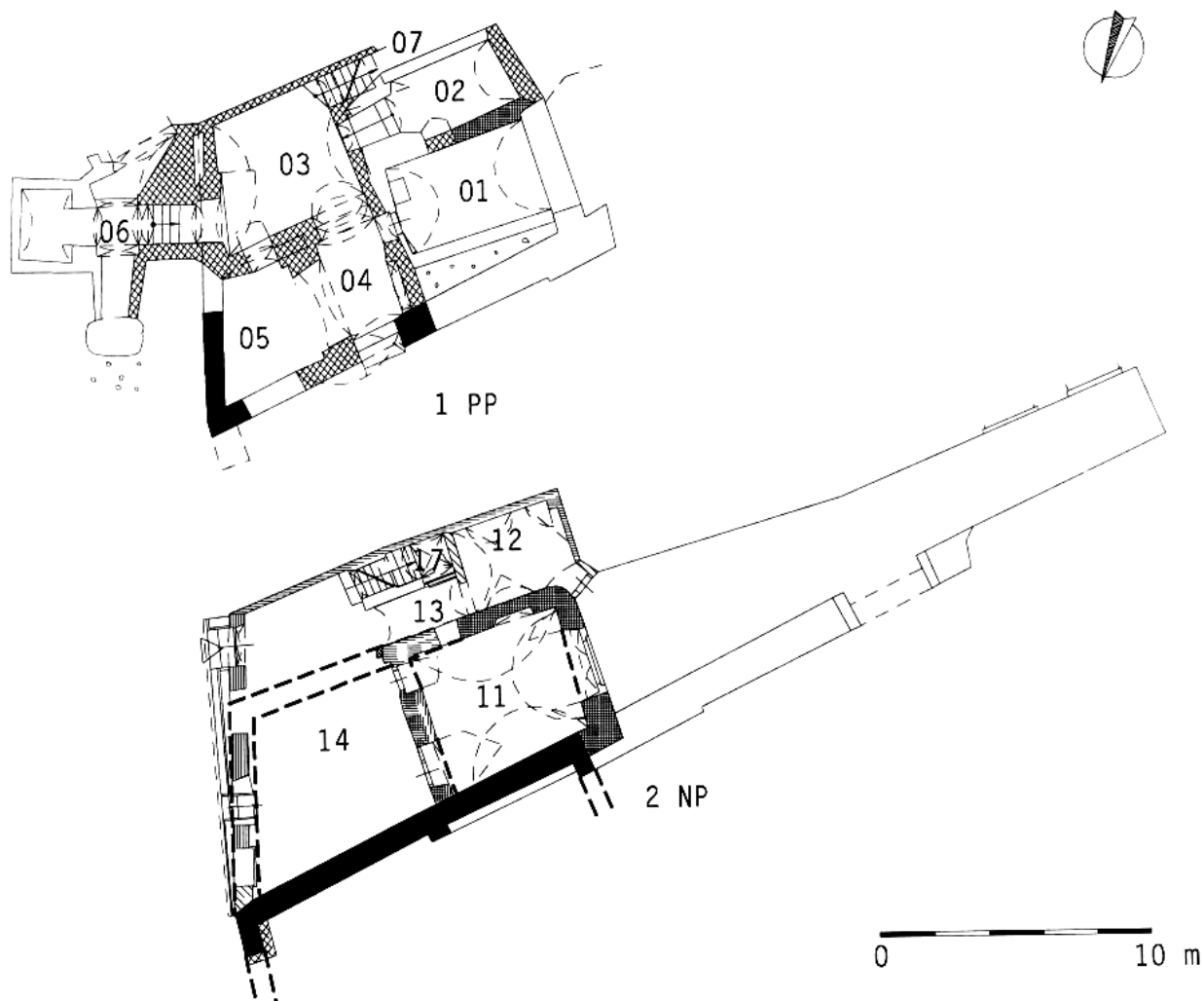
Obr. 9. Mečová 4 (A102/2001). Základ kachlových kamen v černé kuchyni 2NP.
Mečová Gasse Nr. 8 (A102/2001). Grundmauer vom Kachelofen in der schwarzen Küche.

zemním podlažím a mezipodestou (Kříž – Rybníček 2003). Z této doby pochází i zaklenutí všech stávajících nadzemních prostor domu, vybudování schodiště a černé kuchyně v chodbě 2. nadzemního podlaží. Zároveň snad byly budovány i nové sklepy prvního suterénu. Další přestavbu objekt absolvoval někdy v 80. letech 18. století, kdy bylo vystavěno 3. nadzemní podlaží. Datovány byly vzorky z pozednice (po 1781) (Kříž – Rybníček 2003). Stav souvisí s úpravou domu na několik bytů, jak dokládají prameny.

K severní straně stavby přiléhal pravděpodobně průjezd do dvora parcely. V jeho nepodsklepené a tedy dochované západ-

vrstev zapuštěny dvě nehluboké odpadní jímky, obě byly kruhového půdorysu. Zánik objektů proběhl poměrně v krátkém časovém horizontu ještě na počátku 14. století. Tento fakt opět doložil nemnohý keramický materiál získaný z výplně objektů.

Výzkum podstatnou měrou doplnil poznatky týkající se stavebního vývoje parcely od poloviny 13. století po dnešek. Díky souběžně probíhajícímu klasickému záchrannému archeologickému výzkumu v kombinaci s hloubkovým stavebně-historickým průzkumem se tak snad v Brně podařilo identifikovat první zděný, skořepinový dům z přelomu 13./14. století.

Obr. 10. Mečová 4 (A102/2001), základní stavebně-historická analýza 1PP a 1NP. Černě zdivo konce 13. století, hustá šrafa 14. století, křížkovně renesance.

Mečová Gasse Nr. 4 (A102/2001), elementare bauhistorische Analyse vom 1. unterirdischen Stock und 1. oberirdischen Stock.

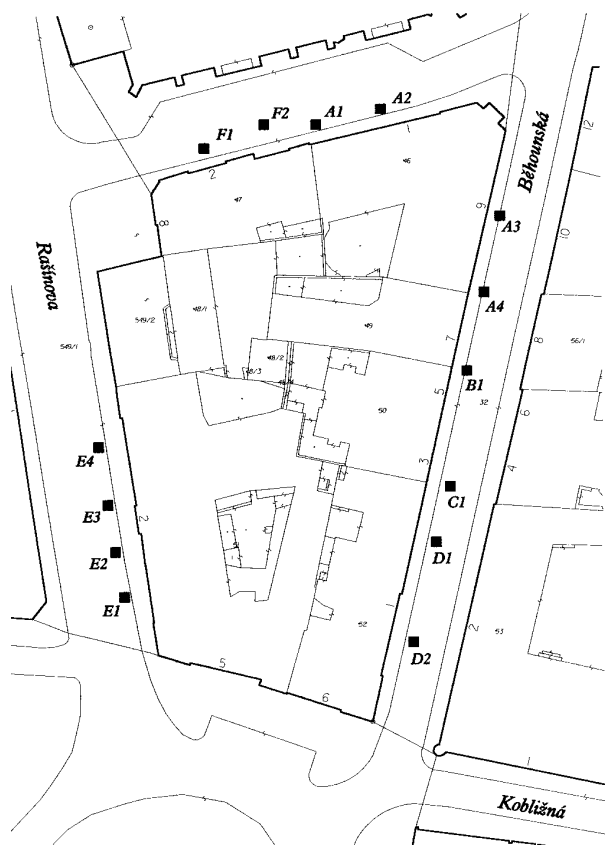
ní části bylo dokumentováno sprašové podloží a na ně nasedající černozemní půdní typ. Obdobná situace byla zachycena výzkumem v západní, nepodsklepené části chodby v přízemí. Svrchní část černozemního horizontu byla částečně zkulturněna někdy v první polovině 13. století, což dokládají nálezy keramického materiálu. Nad úroveň půdního typu se postupně navršovaly odpadní vrstvy střídavě se zpevněnými komunikačními horizonty. Ještě na přelomu 13./14. století byly do těchto

(Současný trend městské archeologie v Brně směřuje ke komplexnímu archeologickému výzkumu, aby tak probíhal společně s hloubkovým stavebně-historickým průzkumem dotčených staveb. Jiná možnost, pokud se má středověká archeologie dále rozvíjet, dnes již prakticky není přípustná.) Velmi významným způsobem pak výzkum zasáhl i do našich představ o vývoji na sousedních parcelách Mečová 2 a 6 (Holub – Merta – Peška – Zůbek 2002b).

Blok 33, parc. č. 32, 548/1 [akce A156/2001]

V souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí“ byl uskutečněn v měsících srpnu 2001 až březnu 2002 záchranný archeologický výzkum, který spočíval v dokumentaci, případně částečné preparaci archeologických situací narušených 9 sondami. Tři ze sond byly umístěny v prostoru ulice Rašínovy (E1, E2, E4) a šest v prostoru Běhounské (A3, A4, B1, C1, D1, D2).

Kromě běžných situací dokládajících středověká komunikační souvrství, byly v sondách A4, B1, E1 odhaleny základy středověkých domů ze 13. a 14. století a v sondě D1 vyzděná odpadní jímka. Výzkum je v současnosti ve fázi zpracování (Holub – Kolařík – Merta – Zúbek 2002).

Obr. 11. Domovní blok 33 (A156/2001), lokalizace šachtic.

Hausblock 33 (A156/2001), Lage der einzelnen Schurfschächte.

Mečová 8, parc. č. 449 [akce A172/2001]

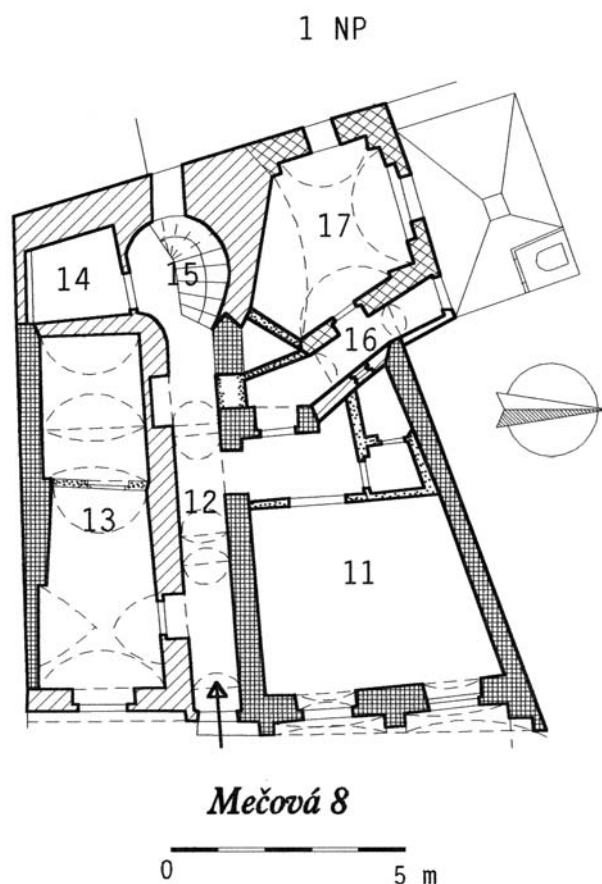
V souvislosti s hloubením výkopu nové výtahové šachty a celkovou rekonstrukcí domu Mečová č. 8 se v roce 2001 uskutečnil záchranný archeologický výzkum.

Sledovaná plocha výzkumu se nachází v k. ú. Brno-město, na východním okraji domovního bloku Velký špalíček, který se rozkládá v západní části historického jádra města Brna. Lokalizována leží na spojnici Zelného trhu a Dominikánského náměstí.

Současný název dostala ulice podle zbrojnice, která stávala na rohu ulice a vedle městské šatlavy v zadním traktu Staré radnice, jež tvořila část východní strany ulice. Ve 14. století se

ulice v pramenech označovala jako retro Consistorium, Hinter dem Rathaus, tedy Za radnicí. Ve století 15. pak platea Sutorum – Ševcovská, ve století 18. Obere Rathausgasse (Horní radnická, v roce 1839 Hintere Rathausgasse, Zadní radnická, také byl používán název Rathauská (Flodrová 1997, 147). Dům č. 8 v Mečové ulici je situován v prostoru, jenž ve středověku přináležel městské čtvrti, která se nazývala Brněnská (Quartale Brunnense) (Vičar 1965, 242-283 + přílohy).

Plocha, na níž dům stojí, byla ještě v polovině 14. století součástí jedné velké parcely, která zabírala pravděpodobně celý roh domovního bloku vytyčený ulicemi Mečovou a Starobrněnskou (Vičar 1965, 242-283 + přílohy). K rozparcelování a tedy i vzniku vlastního domu č. 8 došlo až později. Dům samotný byl vystavěn někdy po roce 1450. Toto datum by potvrzovaly i dosud nepublikované výsledky dendrochronologických analýz dřevěných konstrukčních prvků (výsledky analýzy nám laskavě sdělila PhD. Jitka Vrbová). Data byla získána z odkrytých prvků hrázdné konstrukce stěn domu. Jedná se o data 1450-1451. V roce 1554 byl dům rozdělen na dva samostatné objekty, jež se dostaly do společného vlastnictví. Později byly oba domy opět spojeny v jeden. Sklepy pod objektem pocházejí pravděpodobně z období renesance, sklep zabíhající pod ulici Mečovou je barokní.

Obr. 12. Mečová 8 (A172/2001), základní stavebně-historická analýza 1NP. Hustá šrafovka zdivo po 1451, křížkování renesance.

Mečová Gasse Nr. 8 (A172/2001), elementare bauhistorische Analyse vom 1. oberirdischen Stock. Mauerwerk nach 1451 – dichte Schraffierung, Renaissance – Kreuzschraffierung.

Obr. 13. Mečová 8 (A172/2001), odkrytá hrázděná konstrukce v 1 NP.
Mečová Gasse Nr. 8 (A172/2001), entdecktes Fachwerk im 1. oberirdischen Stock.

Na dům byly zpracovány dva stavebně-historické průzkumy, starší Liborem Hanákem v roce 1983, novější pak Janem O. Eliášem koncem 90. let minulého století (Hanák 1983, 137-144; Koběrská 1986, 183-184; Eliáš 2000).

Geomorfologicky se lokalita nachází na mírném, k východu skloněném svahu směřujícím k vodoteči Ponávky. Geologické podloží je zde tvořeno půdním černozemním horizontem, který nasedal na kvartérní sprašové návěje a sprašové hlíny. Pod těmito hlínami se nachází mocná šterková a písková terasa, patrně z období miocénu. Nejvyšší nadmořská výška zkoumané plochy je přibližně 225 m n. m.

Při stavebních úpravách byly dokumentovány práce při vyklízení zásypů kleneb v patře a přízemí. Stěžejním úkolem byla dokumentace, respektive preparace archeologických situací, které byly očekávány v prostoru po odstraněném schodišti do sklepů a při snižování podlahy sklepů samotných.

Při dohledu (byť sporadickém) nad vyklízením zásypů kleneb byl získán vzorek keramiky, kterou lze datovat do druhé poloviny 16. století. V rámci vyklízení zásypů kleneb byla v přízemí obnažena zeď uzavírající stavbu z jižní strany. Zdivo bylo kamenné, zděné na oranžovou maltu. Nepochybně se jedná o zeď rozdělující parcely, respektive o zdivo náležící zděnému jádru z konce 13. století, které se v reliktu doposud nachází na sousední parcele Starobrněnská 2-4, pod novostav-

bou C & A. Tato zeď by pak významnou měrou zasáhla do teorií k původní orientaci domu (Procházka 2000, 39, 82-84; Hanák 1981, 145-165; Borský – Černoušková 1997; Samek 1993, 104; Merta 2001, 44-45).

Výzkumem doprovázejícím snižování podlahy sklepa pod jižní polovinou domu bylo dokumentováno několik horizontů podlah (ty byly odtěženy) rámcově datovaných od období baroka výše. Podlahy byly nepevněné, většinou je představovala pouze tenká nášlapová vrstvička, na které se ukládal uhlíkatý prach apod.

V severozápadním koutě sklepa byl po odstranění schodiště zachycen relikt odpadní jímky. Jednalo se o původně kruhovou jámu o průměru 1,20 m, dosahující hloubky větší než 4 m (po tuto úroveň byl objekt zkoumán). Jímka byla částečně odtěžena již při budování severního sklepa. Z výplně objektu pochází reprezentativní soubor kuchyňské keramiky z období kolem poloviny 15. století. Jak vyplývá z datace nálezového souboru, odpadní jímka zanikla někdy po polovině 15. století, což je v souladu s výstavbou domu.

Rozsahem nevelký záchranný archeologický výzkum přinesl poměrně zásadní informace k období těsně před výstavbou hrázděného domu. Nelze opominout ani upřesnění stavebního horizontu sklepních prostor. Výzkum významným způsobem doplnil i poznatky týkající se zděného jádra domu ze závěru 13. století, který se nachází na sousední parcele domu Starobrněnská č. 2-4 (Merta 2002b).

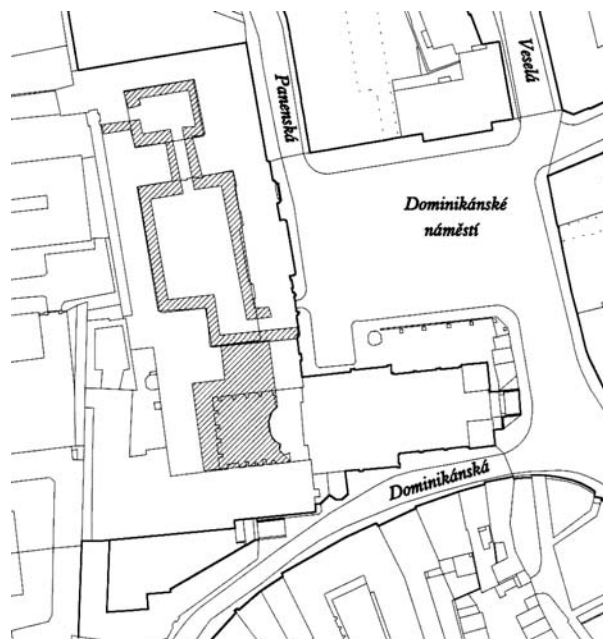
Dominikánské nám. 1, parc. č. 503 [akce A1/2002]

V souvislosti s 2. etapou rekonstrukce prostor křížové chodby a rajskeho dvora někdejšího kláštera dominikánů a s odvlhčením obvodových stěn 1. a 2. nádvoří areálu Nové radnice byl uskutečněn v měsících prosinci 2001 až dubnu 2002 záchranný archeologický výzkum (Peška 2002b). V rámci archeologického výzkumu byla provedena i podrobná kresebná a fotografická dokumentace obnažených zdí historické stavby.

Zkoumaný prostor se nachází v historickém jádru města, na západní straně dnešního Dominikánského náměstí v objektu Nové radnice – hlavním sídle Magistrátu města Brna. Z hlediska historické topografie je prostor vymezen středověkým hradebním pásem, Dominikánským náměstím (někdejším Rybným trhem), kostelem sv. Michala a ulicí Dominikánskou. Ve 13. století se Dominikánská ulice nazývala Brněnská, v 15. století – Za svatým Michalem, v 18. století – Dolní brněnská, v 19. století – Zadní brněnská a od roku 1867 nese svůj nynější název Dominikánská (Flodrová 1997, 56).

Ve středověku se v tomto místě rozkládal mendikantský klášter dominikánů s přílehlou klášterní zahradou, a částečně i zástavba západní strany uličky Panenské. O. Vičar má ve své topografii Brna pro polovinu 14. století uveden dominikánský klášter pod číslem 12, sousední parcely ležící také v prostoru dnešní Nové radnice (dříve v ulici Panenské) jsou uvedeny pod čísly 32 a 33, jejich majiteli tehdy byli Anežka klášternice a Mikuláš Wainer (Vičar 1965, 258-259).

Historie kláštera začíná u kostela sv. Michala, jenž bývá tradičně považován za kostel předhradí brněnského hradu situovaného řadou badatelů na Petrovský vrch (Richter 1936, 257-314; Konečný 1996, 7-20). Podle některých teorií byl sv. Michal považován za brněnský velkofarní kostel, prvně doložený k roku 1141, kdy však už tuto funkci převzal kostel sv. Petra na Petrově. První opravdu skutečnou zmínku o kostele,

**Obr. 14. Lokalizace zkoumaných poloh v prostoru Nové radnice (A01/2002).
Lage der Grabungsflächen im Raum des Neuen Rathauses (A01/2002).**

kteřá ovšem není časově příliš přesná nalezneme, však až v listině z roku 1228, kdy je Sv. Michal uváděn jako filiální ke Sv. Petru. Dále následuje zpráva, že někdy mezi léty 1228 a 1238 povolal markrabě Přemysl do Brna dominikány a daroval jim kostel sv. Michala s přilehlým místem, na kterém ještě v průběhu 13. století zbudovali klášter. Roku 1240 již prameny uvádějí převora Mikuláše. Podle svědectví markraběcí listiny z roku 1247 vystavěli dominikáni u získaného kostela „oratoř“. K roku 1248 se připomíná „nově založený klášter“, jehož podstatná část musela existovat již roku 1243, kdy se v něm konala kapitula polské řádové provincie, k níž brněnský klášter do roku 1301 patřil. V refektáři kláštera se od konce 13. století občas konaly zemské sněmy a provinciální soudy a od roku 1348 zde pravidelně zasedal zemský soud a sněm, takže kostel měl též funkci kostela sněmovního. Za husitských válek se klášter stal nadřízeným všech zbylých dominikánských klášterů, ale roku 1450 musel být pro nedostatek nových členů osazen z Polska a roku 1475 sem přišli mniši z Vídně. Jiří z Poděbrad roku 1465 svolil, aby byl klášter reformován a podřízen německé řádové provincii. Roku 1504 vzal Vladislav II. Jagellonský klášter do zvláštní ochrany. Za stavovského povstání byl dominikánský klášter vyhrazen pouze brněnským katolíkům. A od roku 1686 zde dominikáni měli generální studium pro celou řádovou provincii. Již v 16. století byla k domu dominikánů přistavěna nová úřední budova nazývaná Zemská soudnice a toto jméno jí zůstalo až do poloviny 17. století. Po roce 1642 ji jmenovali Stavovský nebo Zemský dům. V 18. století zvítězil název Zemský dům. Od roku 1782 se jí obyčejně říkalo Starý zemský dům. Dne 24. 10. 1784 byl dominikánský klášter zrušen a přeměněn na vojenské skladiště, pro něž byl využit i Zemský dům (v letech 1807 až 1903 zde byl kněžský seminář a v letech 1905 až 1950 kolej redemptoristů).

Od roku 1874 byl Zemský dům opět ve vlastnictví města, které jej v roce 1935 podle projektu J. Poláška rekonstruovalo na tzv. Novou radnici - sídlo obecní správy města Brna. Kompletní historie objektu s prameny a starší literaturou je vyčerpávajícím způsobem zpracována v monografii J. Dřímala – „Zemský dům v Brně“ (Dřímál 1947), dále se této problematiky dotkli také B. Bretholz (Bretholz 1911) a nejnověji např. K. Kuča (Kuča 291-292) a T. Černušák (Černušák – Prokop – Němec 2001, 25).

Ze stavebně-historického hlediska je nejstarší částí objektu středověká křížová chodba někdejšího kláštera dominikánů s přilehlými místnostmi a rajským dvorem. Nejstarší částí samotného kláštera je západní křídlo - pravděpodobně refektář, osvětlený na delších stranách úzkými půlkruhovými románskými okny s kamennou oboustranně rozevřenou špaletou. Románská okna jsou patrná i v západním křídle křížové chodby, usuzuje se, že kvadratura byla rozvržena patrně již ve 30. letech 13. století. V 70. letech 13. století byla poté vystavěna nynější kapitulní síň přístupná ze severního ramene křížové chodby a roku 1278 byla dokončena stavba nového kostela. Obecně se soudí, že celá kvadratura byla v zásadě dostavěna do roku 1302. Asi ve 30. letech 14. století byl zbudován nový

**Obr. 15. Nová radnice (A1/2002) letecký pohled na areál kláštera (M. Bálek).
Neues Rathaus (A1/2002) – Luftbild des Klosterareals (M. Bálek).**

polygonální chór kostela. Do konce 15. století byla dostavěna většina klášterních budov. V letech 1582-1583 vybudovali bratři Gabriové renesanční stavovskou soudnici nad severním ramenem křížové chodby a refektářem. Koncem 16. století byla zahájena také výstavba Zemského domu. Roku 1586 byl klášter údajně postižen požárem. Chór kostela se vlivem sprášového podloží v letech 1641-1642 zřítíl a jeho zříceniny byly zasaženy roku 1645 švédskou dělostřelbou. Tehdejší podoba kostela je dnes známa pouze z veduty obléhání Brna z roku 1645 od Beyera a Zeisera. Základní kámen nového kostela byl položen roku 1658 a roku 1679 byl nový dvouvěžový kostel zbudovaný Karlem Ernou vysvěcen.

Problematika založení dominikánského kláštera je také úzce spjata se studiem počátků města Brna. V minulosti byla předmětem úvah mnoha badatelů, zvláště v souvislosti s exi-

stencí staršího kostela sv. Michala a předpokládaného předhradí brněnského hradu. V současnosti jsou tyto teorie konfrontovány s novými poznatky získanými archeologickými výzkumy a s postupně vyhodnocovaným stavebně-historickým průzkumem kláštera. Stavební vývoj kláštera je v centru zájmu badatelů od konce 19. století, zvláště pak od roku 1902, kdy byly stavitelem Onderkou v průběhu postupné rekonstrukce objektu objeveny pozdněrománské prvky v západním křídle křížové chodby. V roce 1908 byly také odkryty při výkopu v kapitulní síni gotické náhrobky a kostra převora dominikánského kláštera. Pomineme-li první stavebně-historické zhodnocení provedené A. Kisou (Kisa 1883) a A. Prokopem (Prokop 1904), a shrnutí starších poznatků J. Dřímalem (Dřímál 1947), provedli první celkový stavebně-historický průzkum (SHP) v roce 1990 M. Ambroz a P. Kroupa (Ambroz – Kroupa 1990). V současnosti vyhodnocuje doplňkové SHP L. Konečný. Z prací, které se dotkly analýzy stavebního vývoje kláštera s kostelem sv. Michala a Zemského domu, jsou to zvláště studie A. Prokopa, J. Kuthana, D. Líbala a B. Samka (Prokop 1904, 461; Kuthan 1982, 201-202; Samek 1994, 169-175; Líbal 2001, 37-38). Zatím nejpodrobnější uměnovědný rozbor gotické křížové chodby podal J. Bureš (Bureš 1960, 107-136).

V samotném prostoru a v nejbližším okolí někdejšího kláštera probíhá intenzivnější archeologický výzkum až od 90. let 20. století. Za tuto krátkou dobu se podařilo provést již řadu drobných akcí, které byly realizovány několika institucemi: Muzeem města Brna, Ústavem archeologické památkové péče v Brně a společností ARCHAIA Brno (podrobněji viz Loskotová 1992; 1997; 1999; Peška 1997b; 1999a; 1999b; Merta – Peška – Zůbek 2001).

Archeologickými výzkumy se prozatím nepodařilo prokázat starší osídlení, které by mohlo být vázané k předpokládanému předhradí. Nejstarší dosavadní nálezy pocházejí až z počátku 13. století. Hlavním odborným cílem výzkumu bylo tedy doplnění informací o nejstarším osídlení a počátcích dominikánského kláštera.

V prostoru křížové chodby a kapitulní síně se podařilo na základě prvních nálezů (gotické dlažby) pozměnit projekt odvlhčení zdiva. Archeologické situace odhalené pod odstraněnou dlažbou byly pouze začistěny, zdokumentovány a dále ponechány v původním stavu pod geotextilií. V prostoru kapitulní síně byly položeny dvě sondy (sondy 3 a 21) a dvě další v křížové chodbě (sondy 1 a 2). V prostoru rajskeho dvora byl plošný výzkum redukován jen na malé úseky a ve zbylé části dvora se omezil pouze na dokumentaci archeologických situací odkrytých v průběhu zemních prací.

Dvorek byl snížen přibližně na úroveň povrchu podloží spraše (cca 0,50 m pod dnešním terénem). Veškerá zvrstvení jsou zde v současnosti zničena. Při obvodu dvorku byl veden výkop o šířce přibližně 1 metr, vyhloubený až do úrovně 1,50 m od současného terénu. V případě severní a západní stěny dvora byla odhalena i základová spára kvadratury. Objekty pokračující pod sníženou úroveň dvora nebyly vesměs dozkoumány. V případě výkopů pro inženýrské sítě (sondy 23, 25 28) byly některé jámy dokumentovány a ověřovány hlouběji. Prohloubeny byly také dva objekty (s.j. 552 a 531) předcházející dominikánskému klášteru (sonda 26 a 27). Při obvodu všech stěn 1. a 2. nádvoří (včetně průjezdů) byl veden 1,50 m hluboký a 1 m široký výkop. Ve vybraných úsecích byly po odtěžení recentních úprav archeologické situace preparová-

Obr. 16. Nová radnice (A01/2002), průhled severním křídlem kvadratury dominikánského kláštera. Vlevo portál vstupu do kapitulní síně. Neues Rathaus (A01/2002), Durchsicht durch nördlichen Trakt von der Quadratura des Dominikanerkloster. Links ein Portal vom Eingang in den Kapitelsaal.

ny plošně (sondy 5, 6, 10, 13, 19). Ve zbylých částech se výzkum omezil pouze na dohled nad výkopovými pracemi a podrobnou dokumentaci a vzorkování stěn a dna výkopů. Objekty, které pokračovaly pod úroveň dna výkopů nebyly dozkoumány.

Výzkum v prostoru rajskeho dvora přinesl zajímavé, a lze říci, že i překvapivé výsledky. Vzhledem k tomu, že se úroveň dvorku od 13. století téměř nezměnila, byla častými úpravami zničena archeologická stratigrafie přibližně do hloubky 0,50 m, starší dlažby a komunikační úpravy zde tedy nebyly nalezeny. Původní povrch půdního typu nebyl sice zachycen, ale z řezu P4 v křížové chodbě a z řezů P6 a P21 v rajskeho dvoře lze usuzovat na sklon tehdejšího terénu ve směru Z-V a jeho pokles přibližně o 1 m. Nejstarší dokumentovanou aktivitu představuje odpadní (?) jáma s.j. 552, kterou můžeme na základě nálezů zasadit do počátku 13. století (sonda 27, řez P24). Správnost této datace podporuje i skutečnost, že jáma byla částečně narušena výstavbou jižního křídla kvadratury ještě v průběhu 13. století. Zcela zásadními nálezy jsou základy zděné nadzemní stavby – domu (s.j. 550=553=533=551) a výkop dřevohliněného suterénu s.j. 531 z 1. poloviny (třetiny ?) 13. století. Šířka zděného domu dosahovala 8,20 m a délka byla větší než 11,30 m. Šířka suterénu byla přibližně 3,30 m a délka větší než 3,80 m. Datace obou objektů byla provedena na základě

nálezů keramiky ze zásypů, ale i stratigrafického vztahu k západní (gotické s.j. 942) a jižní (pozdněrománské s.j. 935) stěně kvadratury, jejichž výstavba oba objekty narušila. Obě stavby tedy prokazatelně předcházely výstavbě klášterních budov. Zda se jednalo například o klášterní provizorium, může v současnosti odhalit pouze srovnávací studium obdobných nálezů v západní Evropě. Během 13. století byla zřejmě postavena celá kvadratura, stejnému stavebnímu horizontu náleží dva opěrné pilíře (s.j. 910=1903) severní stěny. Středověk reprezentuje ještě nedozkoumaná jáma na vápno s.j. 553 (P20 a 21). Koncem 15. století byla zcela přestavěna západní stěna dvora, což potvrzuje datum 1483 na jednom z opěrných pilířů, části pozdněrománského zdiva byly podezděny a zakomponovány do této stěny. V tomto období byly přistavěny také opěrné pilíře jižní stěny dvorku (s.j. 946, 948 a 951).

Zajímavé poznatky byly učiněny také v prostoru křížové chodby a kapitulní síně, ve které probíhal stavebně-historický výzkum vedený PhDr. L. Konečným z Muzea města Brna. V prostoru někdejší kapitulní síně byly odkryty fragmenty původní středověké dlažby z pálených čtvercových dlaždic (s.j. 903), pozdněgotické základové zdivo pod oltář (s.j. 900, 901, 902) a zvláště pak náhrobek brněnského měšťana „magistra Alexe“, který byl v prostoru kláštera pochován v roce 1344. V sondách v křížové chodbě a refektáři bylo dokumentováno také 13 pohřbů datovaných převážně do období novověku (s.j. 800 až 812). Stavebně-historickým průzkumem v prostoru křížové chodby a kapitulní síně se podařilo upřesnit detailní stavební vývoj kláštera od jeho založení. Ve zdivu byly dokumentovány starší, dnes již zazděné gotické vstupy a okénka. Zajímavým zjištěním je skutečnost, že úroveň původního terénu se oproti dnešní téměř nezměnila. Dlažba západní části křížové chodby byla jistou dobu dokonce v nižší úrovni než původní i současný terén.

Prostor 1. nádvoří měl být ve středověku využíván zejména jako zahrady, případně hospodářské zázemí dominikánského kláštera. Protože máme k dispozici písemné prameny až od poloviny 14. století, výzkum se soustředil zvláště na starší vývoj. Nejstarší dokumentované aktivity představují jámy z počátku 13. století. Z průběhu 13. století pochází také dřevohliněný dům (s.j. 916), který stával západně Rybného trhu

Obr. 17. Nová radnice (A01/2002), zděný objekt (jímka?) ze 13. století na 1. nádvoří.
Neues Rathaus (A01/2002), Mauerojekt (eine Místgrube?) aus dem 13. Jhdt. auf dem 1. Hof.

a zanikl nejpozději na počátku 14. století (severní část 1. nádvoří). Zda-li dům náležel klášteru, nebo se jednalo o starší měšťanskou zástavbu, vykoupenu klášterem až před polovinou 14. století, může objasnit pouze další terénní výzkum. Na nádvoří byla odkryta také řada odpadních jam a kúlových jamek náležejících nadzemním hospodářským stavbám. Poněkud záhadná stavba byla odkryta při západní stěně nádvoří. Jedná se o podzemní prostoru vyzděnou z malých cihel typických pro přelom 13. a 14. století (s.j. 928), dno (podlaha ?) této stavby nebylo prozatím zachyceno ani 4 m pod úrovní dnešního terénu. Stavba mohla sloužit jako odpadní jímka, případně jako hospodářský objekt, např. lednice, faktem je, že k destrukci a zániku došlo někdy ve 2. polovině 16. století. Dle našeho názoru vymezuje stavba hranici klášterní zahrady na konci 13. století. Nejmladší nálezy reprezentují zaniklé sklepní prostory ze 17. století, objevené při severní stěně nádvoří, a valounkové dláždění z 18./19. století, dokumentované na více místech nádvoří.

Pro počátky Brna je významná skutečnost, že se výzkumem opět nepodařilo prokázat žádné nálezy ze 12. století a potvrdit tak hypotézu o předhradí brněnského hradu kolem kostela sv. Michala.

Náměstí Svobody 9, parc. č. 131 [akce A2/2002]

V rámci přípravy staveniště pro novostavbu v prostoru proluky na náměstí Svobody 9 proběhl v únoru 2002 dohled nad výkopy 4 statických sond.

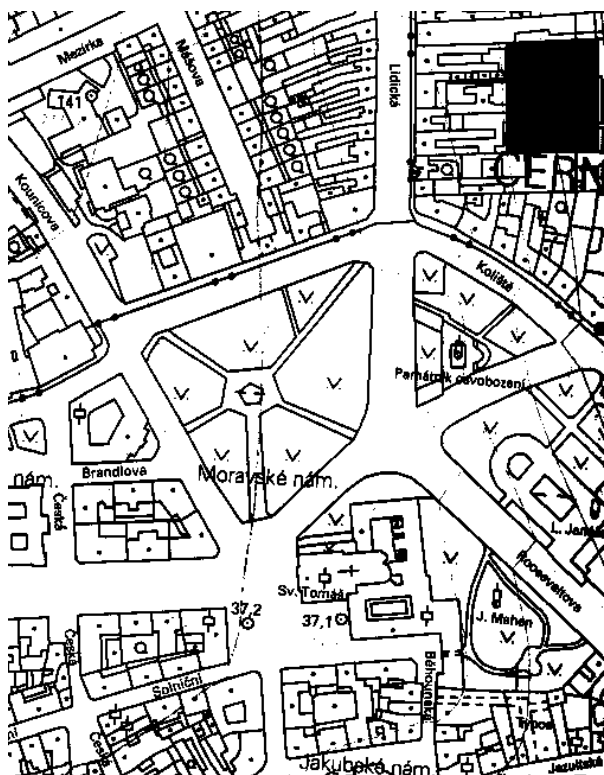
V jedné ze sond se podařilo zachytit superpozici středověkých odpadních jímek. Na parcele již v roce 1995 proběhl drobný archeologický výzkum, zajišťovaný pracovníky Ústavu archeologické památkové péče Brno (Peška – Zúbek 2002)

Lidická 36 [akce A4/2002]

V souvislosti s rekonstrukcí a přestavbou objektu Lidická č. 36 se uskutečnil v lednu 2002 archeologický dohled.

Již od období vrcholného středověku se v těchto místech nacházelo předměstí Brna zvané „Nová ulice“. První písemná zpráva vztahující se k lokalitě pochází z roku 1258. Další historický pramen, který se k tomuto místu váže, pochází z roku 1336. Roku 1428 při pokusu hejtmána Velka Koudelníka z Březnice dobýt Brno se rozkládalo někde v prostoru Nové ulice sirotčí ležení (Dřímál 1969, 97-98, Kafka 1998, 136). Prameny ze 16. století pak přinášejí k roku 1544 zmínku o výstavbě městského vodovodu vedoucího z Králova Pole prostorem Nové ulice na Dolní trh (náměstí Svobody), roku 1548 pak dává herburský klášter městu do zástavy spolu s jiným svým majetkem i pravou část Nové ulice (Hálová – Jahodová 1947, 116; Dřímál 1968, 132) a k roku 1569 se vztahuje zpráva o založení hospody v těchto místech Janem Munkou z Ivančic (Dřímál 1969, 112). Roku 1623 sibiňský kníže Gábor Bethlen vypálil brněnské předměstí (Kuča 2000, 79). Tento čin předznamenal následující události spadající do období třicetileté války, respektive k roku 1645, kdy Brno obléhali Švédové a kdy zcela nepochybně došlo k opětovnému vypálení všech brněnských předměstí.

Na konci 18. století se v důsledku zvýšení počtu dělníků zaměstnaných v dílnách a manufakturách pracujících začala v lokalitě rozrůstat i zástavba (Dřímál 1969, 186). V roce 1780 žilo ve Velké Nové 365 z celkového počtu 13 907 obyvatel v Brně (Dřímál 1969, 187). Roku 1880 byl postaven dům

Obr. 18. Lidická 36 (A4/2002), lokalizace výzkumu. Lidická Strasse Nr. 36 (A4/2002), Lage der Ausgrabung.

Samohrdův, dřívější Západoslovanské elektrárny (Hálová – Jahodová 1947, 318), dnes budova JME.

Geomorfologicky se zkoumaný prostor nachází na mírném svahu, který pozvolna klesá východním směrem k vodoteči Ponávky. Geologické podloží svahu je tvořeno kvartérní sprašovou návějí. Zachycen byl i černozemní půdní typ mocný 0,20-0,30 m.

Terénní výzkum se omezil na dokumentaci profilů ve výkopu (situovaném ve spojovacím traktu), spojenou se vzorkováním zjištěných archeologických situací.

Archeologické podloží představuje spraš, jejíž povrch byl zachycen na východní i západní straně stavební jámy. Na něj nasedá černozemní horizont a splachová souvrství rámcově datovaná ojedinělými fragmenty keramiky do novověku. Nejmarkantnější pozůstatky antropogenní činnosti představují planýrky doprovázející stavbu domu z 80. let 19. století a dorovnávání svahu k Ponávce (Hálová – Jahodová 1971, 51).

Výzkumem nebyly zachyceny žádné stopy historických událostí nastíněných výše (Merta 2002a).

Spálená – Dornych – Úzká, parc. č. 1002, 1059 [akce A6/2002]

Akce souvisí se stavbou kolektoru „Opuštěná – Metropolit“, která probíhá již od léta 2001. Stavba pokračovala i v roce 2003. V její souvislosti se už odehrály tři záchranné archeologické výzkumy. Jde o právě referovaný výzkum, o akci, o níž se zmiňujeme dále (akce A88/2002), a o výzkum, který byl ukončen již v roce 2001 (akce A174/2001). Referovali jsme o něm v minulém ročníku (Holub – Kováčik – Merta – Peška – Procházka – Zapletalová – Zůbek 2003).

Právě pojednávaná akce se nachází ve fázi zpracování. Proto o jejích výsledcích pojednáme podrobněji až po jejím celkovém ukončení. Nyní ovšem alespoň stručný exkurs.

Na ulici Spálené navázal výzkum na akci A174/2001 (Zůbek 2001). Opět bylo zkoumáno osídlení doby bronzové a železné a dále v podstatě kontinuální osídlení 8. až 13. století. Na ulici Dornych pak byly odkryty mohutné pozůstatky dřevohliněných staveb ze 13. století, které tvořily zástavbu I. předměstské čtvrti nazývané Před židovskou branou (Extra Judeorum) nebo Sladovnická. Výzkum jako celek pak nemalou měrou doplnil mozaiku postupné rekonstrukce historické topografie jižního předpolí Brna (Holub – Zůbek 2002).

Dominikánská č. 9, parc. č. 478/1 [akce A7/2002]

V jarních měsících 2002 se v bývalém Domě pánů z Kunštátu uskutečnil záchranný archeologický výzkum v důsledku celkové rekonstrukce budovy. Výzkum se v podstatě skládal ze dvou částí. Jednak ze samotného archeologického výzkumu v rámci výkopů inženýrských sítí a vyklízení klenebních zásepů v přízemí a jednak z dokumentace odkrytých stavebních konstrukcí (po snesení omítek).

První ucelenější stavebně-historický průzkum byl vypracován v roce 1984 (Hanák 1984). Pro právě probíhající rekonstrukci objektu byl zpracován obsáhlejší, nikoli však hloubkový stavebně-historický průzkum, jehož výsledky byly publikovány (Eliška 2000; 2001, 34-41).

V samotném Domě pánů z Kunštátu proběhlo doposud pět záchranných archeologických výzkumů. V roce 1991, kdy byl vytěžen suterén kamenného jádra v západní části parcely, se podařilo zachytit v superpozici i starší sklep dřevohliněného domu, datovaný do druhé poloviny 13. století (Himmelová 1993; Zůbek 2001, 40). V roce 1997 byly dokumentovány komunikační vrstvy ze 13. století, přiléhající k jižní ohradní zdi parcely, ve dvoře byl zachycen řezem relikt dřevohliněného suterénu domu z poloviny 13. století (Merta 1997, Zůbek 2001, 40). Následující drobný výzkum na podzim téhož roku dokumentoval relikt sídlištních objektů z poloviny 13. století v průjezdu domu (Procházka 1997).

Původně se jednalo o dvě středověké parcely, snad spojené po požáru v roce 1356. K tomuto datu dům náležel Gerhardovi z Kunštátu, v roce 1365 je i s vedlejším domem Turnkopfovým v držení Heralta syna Viléma z Boleradic (Vičar 1966, 259). V listině z roku 1432 je pak dům označen jako místo městské (area civitatis), v roce 1492 se dostal do držení pánů z Pernštejna. Roku 1612 koupil dům Karel starší ze Žerotína od Ladislava Šlejnice ze Šlejnic. Hrabě Jan Thurn pak roku 1615 spojil Dominikánskou 9 s domem na Starobrněnské 16. V roce 1636 přešel do majetku hraběte Salma. Na počátku 18. století (1708) koupilo město dům od Maxmiliána z Deblína a roku 1713 se rozhodlo dům přestavět na obchodní bazar. Úpravou krámů a sklepů byl pověřen Mořic Grimm, následně v roce 1729 bylo první poschodí přestavěno na obytné místnosti a byla rekonstruována střecha (Hálová – Jahodová 1947, 62, 100 a 144). Za druhé světové války byla stavba značně poškozena bombardováním (1944), v letech 1952 až 1955 prošla rekonstrukcí pro výstavní účely (Samek 1994, 140).

V rámci uskutečněného výzkumu (investor ho odmítl hradit s tím, že se zde již v minulosti uskutečnil!) byly dokumentovány archeologické situace ve výkopech pro inženýrské sítě

ve dvoře a v přízemí dvorních traktů, těžba zásypů kleneb v přízemí a zdíva po odstranění omítek.

Ve velké místnosti přízemí západního dvorního křídla byl zachycen zahluubený objekt, datovaný keramikou z poloviny 13. století a zapuštěný do zkulturněného půdního typu z počátku 13. století. Objekt byl zčásti zničen výkopem pro vzducho-

Obr. 19. Dominikánská 9 (A7/2002), arkády 2 NP zadního traktu.

Dominikánská Gasse Nr. 9 (A7/2002), Arkaden im 2. oberirdischen Stock vom Hintertrakt.

techniku. V západním křídle byl výkopem kanálu zachycen dřevohliněný suterén z druhé poloviny 13. století, z objektivních důvodů však nemohl být dokumentován.

Na dvoře, při západním křídle, byl ve výkopu zachycen relikt pece (potravinářské?), datovaný na základě nálezů keramiky do 13. století.

Díky dohledu a částečné odborné preparaci archeologických situací v 1. nadzemním podlaží východní části uličního traktu bylo dokumentováno kamenné jádro domu ze závěru 13. století. Z jádra domu byl identifikován suterén, který byl ve své prvotní fázi předělen pasem nesoucím příčku dělicí přízemí na dva přibližně stejné prostory. Z architektonických detailů byly odkryty a dokumentovány trámové kapsy podlah (dvě fáze), armování vstupu z ulice a západně od něj umístěná obdélná osvětlovací nika. Zeď uzavírající původní stavbu z jihu byla zachycena ve výkopu pro teplovod ve východním křídle. Při srovnání s plány pro přestavbu z roku 1954 bylo konstatováno, že tato vrcholně středověká zeď byla zbourána až v rámci

nového dispozičního řešení interiérů domu v této době. V jižním zdivu se nacházel pozůstatek pozdně gotického schodiště, které vzniklo po odstranění pasu a původní příčky. Vývoj jádra byl rozpoznán nejméně ve třech stavebních fázích ukončených fatální přestavbou na konci 16. století. V tomto období byl plochostropý sklep zaklenut valenou cihlovou klenbou a vstup z ulice se přesunul ze severozápadního do severovýchodního kouta.

Druhé zděné jádro, jež bylo poničeno v počátcích úprav v 90. letech 20. století, se nachází při západní hranici parcely. Je délkově orientováno při uliční čáře, zachovala se z něho část suterénu, konkrétně jižní, západní a severní zdivo. V rámci úprav uličních oken byla začištěna a následně dokumentována koruna jeho severního zdiva, ve kterém byla proražena dvě okna. Z nich se doposud zachovaly dva strmé bankály. Zeď

Obr. 20. Dominikánská 9 (A7/2002), 1 NP – východní kamenné jádro ze závěru 13. století.

Dominikánská Gasse Nr. 9 (A7/2002), 1. oberirdische Stock, östlicher Steinkern aus dem Ende vom 13. Jhdt.

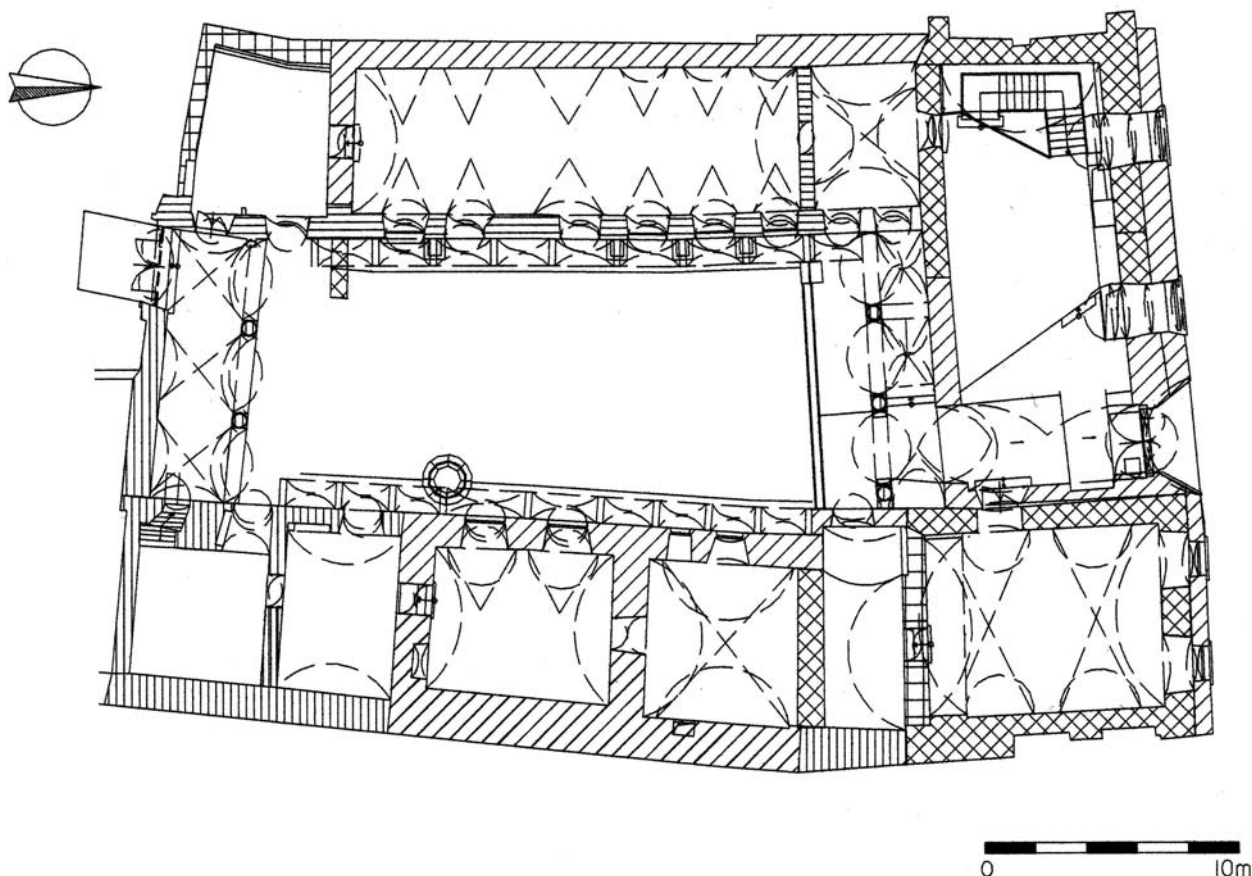
samotná byla dvakrát přeleptována směrem do ulice. Poprvé někdy v 16. století, kdy byl přiložen cihlový pas nesoucí podlahu. Přestavbu dokumentuje i renesanční portál osazený do jižní zdi jádra, umožňující průchod do západního dvorního křídla.

V průřezech a vysekaných trasách pro elektrické vedení byly dokumentovány reliktky středověkých zdí. V západním křídle při hranici parcely s Dominikánskou 11/13 byla odkryta dvě pole pozdně středověké arkády. Dále se podařilo dokumentovat několik pozůstatků topenišť, z nichž jako velmi zajímavý se jeví relikt zazděného komína, který zanikl v důsledku výstavby západního dvorního traktu a pomohl datovat jeho vznik do 18. století.

Ve 2. nadzemním podlaží byly klenby vyklizeny bez dohledu. Nepochybně tak došlo k úniku nálezů, které mohly upřesnit dataci jejich výstavby.

Ve sklepe vzniklém podezděním východního zděného jádra bylo v jihovýchodním koutě dokumentováno pozdně gotické schodiště přistavené k základové zdi Dominikánské 7.

Mimo zmíněné situace a aktivity byly po odstranění omítek dokumentovány i ostatní zdi. V době započetí stavebních úprav Domu pánů z Kunštátu byla stavba v úrovni prvního

Obr. 21. Dominikánská 9 (A7/2002), stavebněhistorická analýza 1 NP. Křížkovaně konec 13. století, šikmá šrafura 15. století, kolmá šrafura renesance, vodorovná šrafura 17./18. století.
Dominikánsgasse Nr. 9 (A7/2002), bauhistorische Analyse des 1. oberirdischen Stockwerkes. Kreuzschraffierung – Ende des 13. Jhdt., schräge Schraffierung – 15. Jhdt., senkrechte Schr. – Renaissance, waagrechte Schr. – 17./18. Jhdt.

suterénu podrobena hloubkovému stavebně-historickému průzkumu pro potřeby grantu PK01P04OPP006.

Záchranný archeologický výzkum ve spojení s hloubkovým stavebně-historickým průzkumem tak v mnohém upřesnil pohled na stavební vývoj jak vlastní zkoumané parcely, tak i parcel sousedních od poloviny 13. století až po současnost. Pro budoucí generace zůstal z podstatné části zachován archeologický terén na všech nepodsplepených plochách (Holub – Merta – Peška – Zůbek 2002a).

Lidická 16 [akce A11/2002]

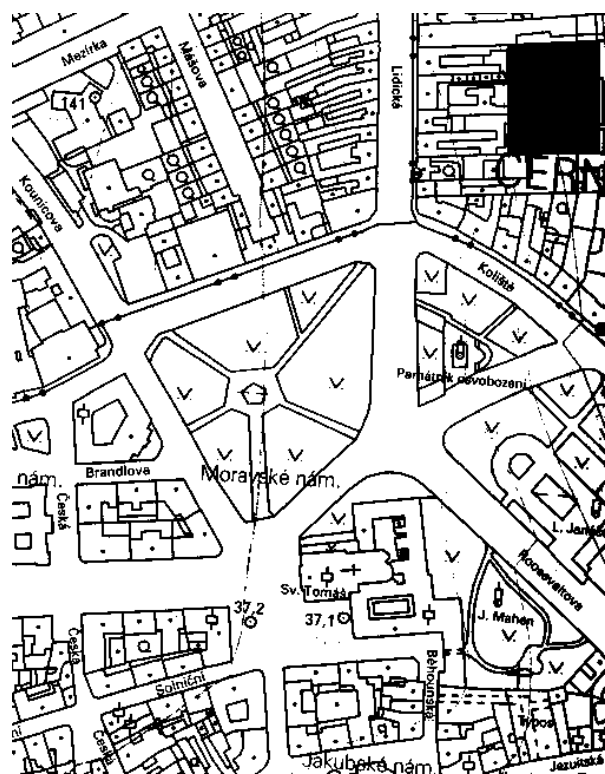
V rámci rekonstrukce a dostavby Městského divadla Brno proběhl ve dnech 28.2.-26.3. 2002 v zadních částech parcel přílehlých k Lidické 16 záchranný archeologický výzkum.

Plocha provedeného výzkumu se nachází v katastrálním území Černá Pole. Rozložena byla v zadních částech parcel přílehlých k Lidické 16 (stávající budova Městského divadla). Lokalita je situována vně středověkého jádra Brna. Již ve středověku tu však vyrostlo předměstí Nová ulice (platea Nova). Jeho zástavba se koncentrovala kolem cesty vedoucí z Brna (v podstatě z Běhounské brány) na sever. V průběhu staletí podléhalo zdejší osídlení postupnému urbanistickému vývoji, jehož konečným výsledkem je současný stav. Název Lidická dostala ulice teprve až roku 1946 na památku vyhlazené vesnice Lidice (Flodrová 1997, 135, Kuča 2000, 573-584).

Geomorfologicky se zkoumaná plocha nachází na mírném svahu, který pozvolna klesá východním směrem k vodoteči Ponávky. Nadmořská výška prostoru se pohybuje přibližně od 209,60 do 212,60 m n. m.

Vzhledem k pozdnímu oznámení výkopových prací se archeologický výzkum omezil v podstatě jen na dokumentaci vzniklých profilů. Stavební jáma už byla snížena na cílenou úroveň, která zasahovala poměrně hluboko do geologického podloží. Její nadmořská výška se pohybovala kolem 206 m n. m.

Celkem bylo archeologickým výzkumem rozlišeno a dokumentováno 20 stratigrafických jednotek; z toho 15 uloženin (100-114), 3 výkopy (500-502) a 2 zdi (900, 901). Zachyceno bylo geologické podloží (s.j. 110-113). V nejvyšších partiích je představovala přibližně 2 m mocná sprašová návěj (s.j. 100). Na ni dosedal půdní horizont (s.j. 101), jehož síla se pohybovala od 0,40 do 0,80 m. Co se týká pozůstatků lidské aktivity, byla situace v podstatě na všech řezech obdobná. Z onoho půdního horizontu postupně „vyrůstala“ cca 0,40 m mocná navážka (s.j. 102 = 105 = 107 = 114) s převážujícím zastoupením hnědé plastické hlíny (snad přeneseného půdního typu). Odebrán z ní byl keramický materiál datovatelný do 19. století. Pouze na řezu P1 byly do ní zahloubeny dva výkopy (s.j. 500, 501) a dvě zdi (s.j. 900, 901). Z hlediska starších aktivit byl zajímavý jen řez P4, kde se na povrchu půdního typu poda-

Obr. 22. Lidická 16 (A011/2002), lokalizace výzkumu.
Lidická Strasse Nr. 16 (A11/2002), Lage der Ausgrabung.

řilo zaregistrovat až 0,30 m silnou vrstvu (s.j. 106), která svým charakterem odpovídala tzv. kulturním vrstvám. Bohužel ovšem neposkytla žádný archeologický materiál, takže zůstala nezodpovězena otázka jejího stáří. Do této vrstvy pak byl zahluoben novověký výkop s.j. 502 a teprve potom následovala ona svrhu jmenovaná navážka, rozprostírající se po celém zkoumaném prostoru (Zůbek 2002c).

Koliště, parc.č. 637 a 664/1 [akce A13/2002]

V návaznosti na výměnu VN na ulici Koliště se uskutečnil v březnu 2002 záchranný archeologický výzkum.

Sledovaná plocha výzkumu se nachází na samotném jihovýchodním okraji Městské památkové rezervace, na ulici Koliště. Z hlediska historické topografie se v tomto prostoru od založení města (první polovina 13. století) nacházelo předměstí. V novověku pak do tohoto prostoru ze západu částečně zasahovalo předpolí barokní městské fortifikace. Současný vzhled je důsledkem velké asanace probíhající v časovém rozpětí od 60. let 19. století do roku 1905 a následného vybudování městského obchvatu.

V oblasti sledovaného prostoru se doposud neuskutečnil žádný archeologický výzkum.

Lokalita se nachází v oblasti brněnského předměstí II. quartale civitatum, jihovýchodně historického jádra, před branou Měninou. Na počátku Cejlu byla středověká osada zmiňovaná v listině Václava III. z roku 1306, která byla poddána proboštví na Petrově (Hálová – Jahodová 1975, 26). Čtvrť zvaná V jirchářích (Inter cerdonas) s několika menšími uličkami se skládala z domků drobných řemeslníků, stály zde i statky a na Ponávce (?) jsou zmiňovány dvojce lázně (Hálová – Jahodová 1947, 68). Zástavba byla tvořena domy jirchářů

a koželuhů, tedy řemeslníků, kteří potřebovali ke své činnosti vodu (Vičar 1966, 230-231).

V závěru 18. století má čtvrť Jircháře 43 domů, v polovině 19. století pak bylo na Kolišti vystavěno několik bloků klasicistních domů. V letech 1845 až 1851 došlo k likvidaci fortifikačních objektů mezi Židovskou a Novou branou, zdímem a suti ze zbořených hradeb se pak v letech 1866-67 navázely široké plochy Koliště a nádražního prostranství (Hálová – Jahodová 1975, 81). V roce 1863 byl schválen regulační plán, jehož výsledkem bylo vytvoření širokého parkového kruhu po vzoru vídeňských okružních komunikací, a kolem roku 1870 již byl zastavěn celý vnější okraj Koliště nájemními domy (Hálová – Jahodová 1947, 276).

Významným prvkem je vodoteč Ponávky, která v těchto místech zásadním způsobem ovlivnila charakter zástavby, respektive osídlení. Zkoumaná lokalita se rozkládá na pravobřeží Ponávky. Výškopisně se zkoumaný prostor nachází asi ve 219,50 m n. m. Geomorfologicky se zde jedná podobně jako u nivy svratecké o mírně zvlněnou rovinu, kterou tvoří náplavy Svitavy a Ponávky. Podloží této roviny vytvořil bádenský tégl a na něj v mladších obdobích nanesené vrstvy štěrku a bahniatých náplavů, z nichž nejmladší vrstva má charakter přepravené spraše (Hálová – Jahodová 1975, 304). Na sprašové podloží nasedá zachovaný holocenní půdní horizont, tvořený černozemí, která byla zachycena i vlastním výzkumem. Původní rozčlenění oblasti znatelně změnila radikální regulace Svitavy, Svitavského náhonu a kanalizace Ponávky v závěru 19. století spolu s výstavbou trati.

Nejstarší antropogenní situace byly dokumentovány ve výkopu v chodníku před parcelou č. 664/1, kde byl zachycen povrch černozemního typu a na něj nasedající kulturní vrstvy (s.j. 125, 126 a 127) datované keramickým materiálem k polovině 13. století. Velmi bohaté souvrství obsahovalo množství fragmentů keramiky a zvířecích kostí dokládající poměrně intenzivní osídlení tohoto prostoru. Stratigraficky mladší vrstvy byly zničeny výkopy inženýrských sítí již v minulosti.

Ve výkopech situovaných rovnoběžně s tělesem železniční trati bylo zachyceno několik reliktů základových zdí (s.j. 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906 a 907), které lze přičíst stavební činnosti v průběhu 19. století. Dvojice zdí patřily jednotlivým stavbám, které zde postupně vznikaly. S největší pravděpodobností se jednalo o tři následné stavební fáze. Jejich půdorysné dispozice, respektive rozvržení nelze na základě omezených výkopů rekonstruovat. I tak je zřejmé, že stavební činnost v této lokalitě byla velmi intenzivní hlavně v období pozdního baroka a klasicismu. Výše zmiňované zdi byly zapuštěny do stratigraficky starších planýrek, z nichž nejstarší lze datovat na přelom pozdní gotiky a renesance. Zvrstvení dosahovalo mocnosti větší než 1 m, dokládá tak úpravy terénu na pravobřeží Ponávky v období novověku obecně.

Ve výkopu za domovním traktem domu Vlhká č. 22 (parcela č. 666) byl dokumentován výkop, který prorazil zaklenutí kanalizované Ponávky ze závěru 19. století.

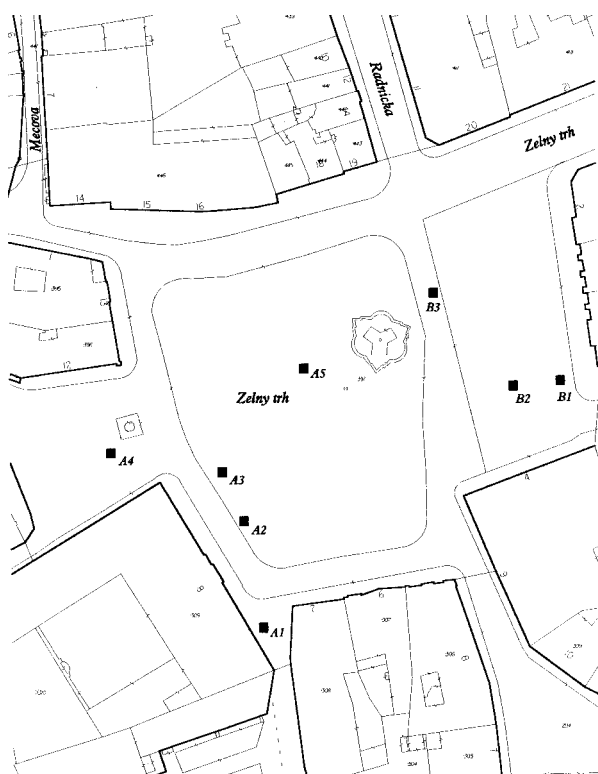
Záchranný archeologický výzkum zachytil osídlení předměstí datované do poloviny 13. století, které lze přičíst v pramenech zmiňované čtvrti V jirchářích. Hmotná kultura reprezentovaná fragmenty keramiky dokládá intenzivní osídlení poměrně bohatou komunitou řemeslníků. Tento poznatek neodpovídá poznatkům starších badatelů, což samo o sobě je zajímavé zjištění. Obecně lze říci, že jakýkoliv další výzkum

v tomto prostoru přinese mnohá překvapivá zjištění. Mladší, novověké osídlení pak dokládá mocné souvrství. Tuto aktivitu není možné jednoznačně interpretovat přímo jako součást zástavby, jde pravděpodobně o úpravy hospodářského zázemí dnes již neznámých staveb. Nejmladší stavební horizont pak reprezentují fragmenty základových zdí domů rámcově datovaných do průběhu 19. století. Výzkum tedy přinesl podstatné informace týkající se vývoje této části předměstí (Merta 2002d).

Zelný trh, parc. č. 397 [akce A14/2002]

V souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí“ byl v roce 2002 prováděn záchranný archeologický výzkum, který pokračoval rovněž v roce 2003. Celkem bylo doposud dokumentováno 9 sond rozmístěných po celé ploše náměstí. Jejich rozměry se pohybovaly v průměru kolem 1,5 x 1,5 m, hloubka od 1 do cca 5 m.

Výzkum ještě nebyl ukončen, o jeho výsledcích budeme referovat příště.

Obr. 23. Zelný trh (A14/2002), lokalizace šachtic. Hausblock Zelný trh (A14/2002), Lage der einzelnen Schurfschächte.

Hotel Holiday Inn – Křížkovského 20 [akce A17/2002]

Při realizaci přístavby a rekonstrukce hotelu Holiday Inn se uskutečnil v dubnu a květnu 2002 archeologický dohled nad zemními pracemi.

Z hlediska archeologického byla situace těsně při hotelu Holiday Inn negativní, výzkumem zde však byla dokumentována zajímavá geologická situace – někdejší svah (břeh ?) ke Svratce a říční sedimenty, byly překryty povodňovými hlínami a písky (Peška 2002a).

Božetěchova 2 [A23/2002]

V návaznosti na rekonstrukci jižní klauzury č. 2 v areálu FIT VUT v Brně (objekt bývalého kartuziánského kláštera) na Božetěchově ulici v Brně-Králově Poli proběhl ve dnech 25.4. – 6.8. 2002 na této lokalitě záchranný archeologický výzkum doplněný hloubkovým stavebně-historickým průzkumem. Základním úkolem výzkumu byl dohled nad zemními pracemi při snižování podlah a nad vyklížením klenebních zásypů a s tím související stavebně-historický rozbor zdí v cele L (označení cely převzato podle Bukovský 1991).

Klášter kartuziánů sv. Trojice (Campus regius, Cella trinitatis) (k dějinám Královopolské kartouze srovnej např. Kral 1888; Žák 1929) byl založen moravským markrabětem Janem Jindřichem, který povolal roku 1369 z dolnorakouského Gamingu Gottfrieda z Anasu a ustanovil ho rektorem kláštera, jehož zakládací listinu vydal roku 1375. Na fundaci se podíleli i jeho synové Jošt, Jan Soběslav a Prokop. Vznikl zde areál s dispozicí typickou pro tyto specifické mnišské komunity, s kostelem Nejsvětější Trojice v ose, jehož výstavba patrně předcházela budování konventu (Kuča 2000, 411).

Roku 1392 klášter údajně vyhořel. Znovu byl poškozen za husitských a česko-uherských válek v letech 1428 a 1468. V květnu 1645 byl nějakou dobu klášter sídlem hlavního stanu švédské armády generála Torstensonova (Žák 1929, 82). Po vyplenění v období stavovského povstání a třicetileté války (1619-1620, 1643 a 1645) byl klášter ve 2. polovině 17. století obnoven a rozšířen. Tehdy byla znovu postavena celá jižní hospodářská část kláštera s nárožními polygonálními věžicemi. V této části byla sladovna s pivovarem, pekárna, kuchyně, sklady a sýpka. Stavební akci, která zcela překryla středověký původ této části areálu, datuje letopočet 1688. Roku 1742 byl klášter zrušen Prusy (Žák 1929, 85). Infulovaný převor a prelát Athanas Gottfried provedl v letech 1760-1770 rozsáhlou přestavbu a barokizaci kostela Nejsvětější Trojice, včetně průčelí a přístavby kaple Panny Marie, která se nazývá též Švédská (Kuča 2000). Při přestavbě areálu kláštera ve 3. čtvrtině 18. století bylo 12 pousteven spojených uzavřenou chodbou zvýšeno o patro. Upraveny byly i fasády budov v jižní části areálu. Přestavbu prováděl stavitel Bartoloměj Zindtner.

Josef II. ke dni 18. 1. 1782 klášter zrušil. Klášterní knihovna byla převezena do císařské knihovny ve Vídni a z kláštera byla roku 1784 zřízena kasárna, rozšířená roku 1877 o kadetní školu. V souvislosti s vojenským užíváním areálu byla v jednotlivých celách jižní řady velkého ambitu vybudována schodiště do patra a všechny přízemní místnosti byly zaklenuty. Po roce 1784 byla zbořena trojlístá barokní kaple v malé kvadratuře, přiléhající k jižní straně klášterního kostela. Jinak se celý areál dochoval vcelku bez narušení a představuje typologicky mimořádně hodnotný doklad typického dispozičního schématu kartouze s rozsáhlým zázemím (Kuča 2000).

Areál kláštera v Králově Poli se nachází v oblasti tzv. brněnského masivu, konkrétně v jeho západním pásmu, pro které je typický výskyt granitů, granodioritů a dioritů (to se projevuje i při použití stavebního kamene, který tvoří převážně suroviny z místních zdrojů). Lokalita samotná je situována na pleistocenních spraších, mírně se sklánějících na východ do údolí Ponávky, která zde tvoří sníženinu zvanou Brněnský úval. Ten v oblasti Králova Pole dosahuje nadmořské výšky kolem 230 m n. m. (Krejčí 1993). Nadmořská výška na ploše výzkumu se pohybuje kolem 221,5 m n. m.

Obr. 24. Božetěchova 2 (A23/2002), areál bývalého kartuziánského kláštera v Králově Poli (M. Bálek) Božetěchova Gasse Nr. 2 (A23/2002), Areal vom ehemaligen Karthaus in Královo Pole (M. Bálek).

Snižováním podlah v cele L byl zjištěn jednotný kulturní zásyp související s její výstavbou. V rámci ZAV nebyly zjištěny žádné konstrukce či substrukce zdiva, na základě kterých by bylo možno rozlišit případnou, respektive předpokládanou starší stavební fázi cely. Pro dataci jednotlivých stavebních horizontů se ukázal jako nejpodstatnější rozbor prvků stojící architektury. V tomto směru zastáváme názor, že pro dobu vzniku stavby je směřodátný datovací štítek umístěný na jižním průčelí stavby. Ten udává rok 1772. V této době vzniklo obvodové zdivo cely v dnešní podobě (s.j. 1916, 1931, 1936, 1919 a 1927) a konstrukce krovů. Každé z podlaží bylo děleno pravděpodobně na tři prostory obdélného půdorysu. Vstup do prostor přízemí byl zajištěn jednak z ambitu (do místnosti 01) a jednak jižní stěnou cely, později zazděným průchodem do místnosti 03. V prvním podlaží byl vstup zajištěn průchodem ve stejném místě (místnost 11) a venku opatřen schodišťovou rampou.

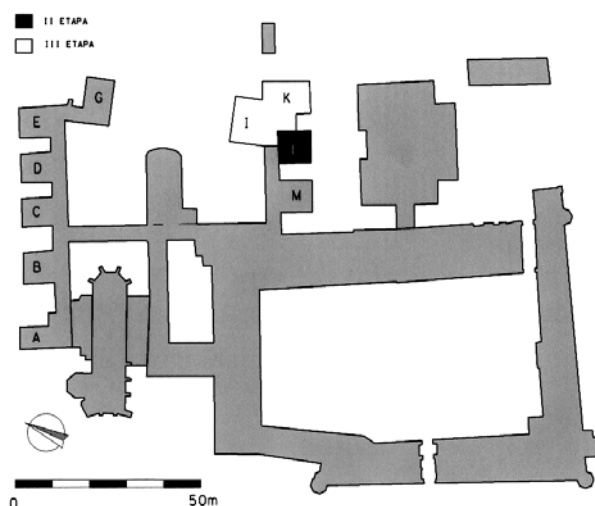
Celá stavba je zbudována z cihlového zdiva (v barokní fázi se velikost cihel pohybuje kolem 29x15x6,5 cm) kladeného na vápennou maltu. Zdivo má střídavě běhounovou a vazákovou vazbu. Pouze portály topenišť byly zhotoveny z pískovce.

Půda cely je zakryta střechou valbové konstrukce. Vaznicové krovy se stojatou stolicí pocházejí z I. fáze výstavby cely (z krovů byl odebrán vzorek jedlového trámu datovaný dendrochronologicky k roku 1769; Kříž-Rybníček, 2003). Do úprav jejich konstrukce se promítá i pozdější vestavba komínů, kvůli které musela být částečně vyříznuta z krovu prostřední stolice. Půda je přístupná z místnosti pravouhle se lomícím schodištěm o 12 stupních. Chodbička schodiště je zaklenuta valenou klenbičkou. Půda je dlážděna převážně cihlami o rozměrech 16,5 x 23,5 x 5,5-6 cm, v minimální míře jsou zastoupeny dlaždice o velikosti 28 x 28 x ? cm.

Vyhodnocením informací získaných ZAV a SHP cely L, začleněné do jižní strany velkého ambitu kartuziánského kláštera v Králově Poli, byly zjištěny dvě hlavní etapy její výstavby. V případě první (barokní) (podle J. Bukovského 1970) se

jedná o druhou fázi barokních přestaveb kláštera, kdy první barokní přestavbu datuje autor do 80. let 17. století. Druhá proběhla počátkem 70. let 18. století, tedy na sklonku období, kdy ještě klášterní areál náležel kartuziánskému řádu. Tato stavební aktivita byla pravděpodobně důsledkem nápravy škod, které způsobila pruská vojska v roce 1742. V rámci této fáze vznikla patrová nepodsklepená, plochostropá cela s přízemím přístupným jak z prostoru křížové chodby, tak i předzahrádky. Samostatné prostory v patře byly přístupny schodišťovou rampou postavenou při jižní stěně cely.

V souvislosti s předáním objektu armádě po rozpuštění řeholní komunity r. 1782 vznikly na stavbu zcela nové nároky. Přízemní místnosti byly zaklenuty, do severozápadního rohu cely bylo vsazeno schodiště (pro lepší přístupnost patra; zároveň byla snesena schodišťová rampa a primární vstup v patře). Středem cely byl protáhnut nový komínový systém, který narušil i původní konstrukci krovů. Ve stěně přiléhající ke křížové chodbě bylo přezděno dřevem vyložené podávací okénko. Podle dochovaného dobového plánu K. Stoscheka realizace těchto úprav nastala kolem roku 1784. Nové poznatky tedy zásadním dílem přispěly k upřesnění stavebního vývoje této cely a v podstatě i celého jižního křídla velkého ambitu (Holub – Merta 2002b).

Obr. 25. Božetěchova 2 (A023/2002), situování zkoumaných cel. Božetěchova Gasse Nr. 2 (A023/2002), Lage der erforschten Zellen.

Orlí – Novobranská, parc. č. 198, 249 [akce A24/2002]

Záchranný archeologický výzkum se uskutečnil v souvislosti s hloubením výkopů při stavbě „ČSOB Brno“ (pokládání trubek HDPE) v patřičných částech ulic Orlí a Novobranské.

Sledované výkopy se z hlediska topografie středověkého Brna nacházely zčásti v prostoru vlastního města, zčásti ovšem také mimo, tedy vně městských hradeb. Přehledným topografickým mezníkem v tomto směru je dodnes Měnínská brána. Prostor Novobranské ulice ležel vně hradební zdi. Ulice Orlí však přináležela k městu již ve středověku. Tehdy se nazývala Měnínská (Platea Menensis). Název Orlí se ustavil až v 19. století podle starobylého hostince „U černého orla“, který stá-

val v místech dnešního domu č. 7 (Flodrová 1997, 173). Ulice byla ve středověku součástí Měninéské městské čtvrti (Quartale Menesense). Už tehdy ji ze severní strany zčásti utvářel prostor minoritského kláštera, založeného ve 30. letech 13. století. Jinak zde stávaly domy rozmanitých řemeslníků (Vičar 1965, 271, 272).

Geomorfologicky se lokalita nachází na mírném k východu otočeném svahu, který se sklání k bývalé vodoteči Ponávky v dnešním prostoru severně od Malinovského náměstí. Stávající nadmořská výška zkoumané plochy se pohybuje kolem 206 m n. m.

Poněvadž šířka předmětných výkopů se pohybovala jen kolem 0,50 m (hloubka činila 0,80 až 1,00 m), byl jako metoda výzkumu zvolen dohled nad výkopovými pracemi. Následně byly dokumentovány zjištěné archeologické situace. Výkopy na ulici Novobranské ve svých parametrech nenarušily žádný archeologický terén. Odehrály se v horizontu novodobých a recentních úprav terénu, což mimo jiné souvisí také s tím, že daný areál se nachází před hradbami vlastního města. Výkopy na ulici Orlí v podstatě po celé své délce procházely archeologickými situacemi. Dokumentováno bylo 38 uloženin a 18 zdí. V případě uloženin nemohlo dojít vždy k přesnější interpretaci či bližšímu zhodnocení. Příčinou toho byly nevelké proporce výkopů, které zachycovaly jen nepatrné výseky uloženin. Ve většině se však jednalo o navážky a zásypy jam a sklepních prostor. Odebraným archeologickým materiálem byly datovány do období od 15. do 18. století. Několik zachycených zdí dokládá středověkou a novověkou zástavbu ulice. Prokazatelně nejméně v jednom případě byl objeven i zasypaný vstup do starého sklepa. Ve výkopu u jižní stěny Měninéské brány bylo protnuto zdivo zbořeného městského hradební zdi. Byla široká nejméně 3 m a tedy mohutnější než naposledy dokumentované úseky městské hradby při ulici Novobranské (výzkumy z let 2001 a 2002 – Zúbek 2002a, b).

Nejzajímavějšími poznatky, a tedy i největším přínosem výzkumu je: 1) možnost na základě odkrytých reliktů staré zástavby rekonstruovat do jisté míry šířku někdejších domů a potažmo parcel, 2) podání jednoznačného důkazu toho, že průčelí domů Orlí čp. 22-24, 26 a 28 jsou posunuta oproti průčelím někdejších středověkých a novověkých staveb, jejichž průběh byl v podstatě pokračováním dnešní linie Orlí čp. 20. Výzkum tedy významně doplnil kusé poznatky týkající se středověké topografie této části města (Zúbek 2002d).

Opletalova 6, parc. č. 583 [akce A28/2002]

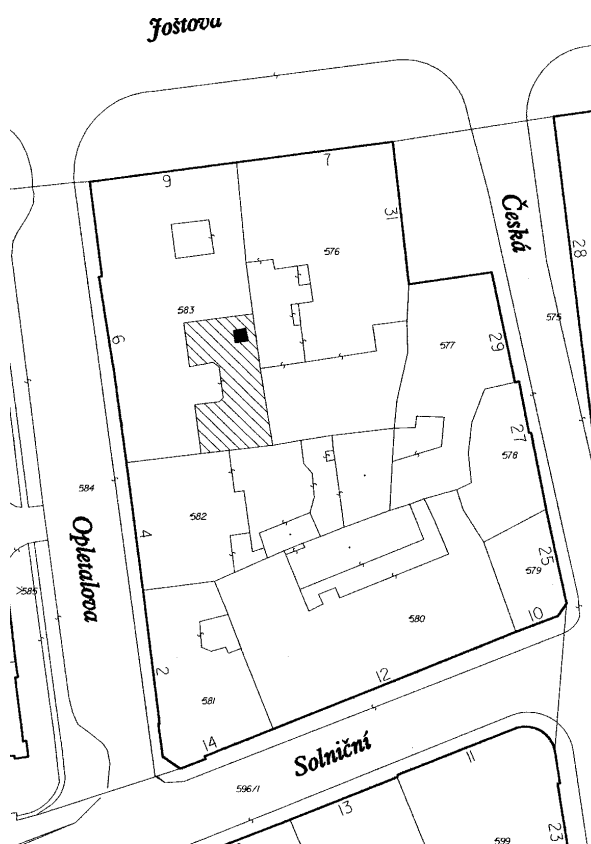
Záchranný archeologický výzkum se uskutečnil v souvislosti s hloubením výkopů nové kanalizační sítě na dvorku domu č.p. 6 v Opletalově ulici dne 5.6. 2002.

Plocha provedeného výzkumu leží v katastrálním území Brno-město. Nacházela se v prostoru dvorku domu č.p. 6 v Opletalově ulici. Ve středověku nebyl daný prostor součástí vlastního města vymezeného městskými hradbami, rozkládal se však bezprostředně za nimi v příhradebním pásmu.

Geomorfologicky se lokalita nachází na velice mírném k jihovýchodu otočeném svahu východně od Špilberku. Stávající nadmořská výška prostoru je cca 221,00 m n. m.

Akce se omezila na dohled nad výkopovými pracemi a následnou dokumentaci vzniklých profilů. Hloubka výkopů ve většině nepřesahovala 0,60 až 1,00 m. Takto v podstatě nedošlo k narušení archeologicky zajímavého terénu. Zasaže-

ny byly jen novodobé navážky a úpravy povrchu dvorku. Pouze odpadová šachta, která byla zahloubena cca 1,8 m, narazila na archeologické situace. Celkem bylo rozlišeno a dokumentováno 11 stratigrafických jednotek, z toho 7 uloženin (100-107), 2 výkopy (500, 501) a 2 zdi (900, 901). Nejstarší zachycené aktivity představovaly navážky či spíše zásypy, které na profilu orientovaném přibližně ve směru J-S prudce klesaly směrem k jihu. Pravděpodobně vyplňovaly nějakou rozsáhlou výkopovou aktivitu, která ovšem nebyla blíže určena. Snad by se mohlo jednat o součást fortifikačního systému města Brna (příkop?), případně o zahloubenou suterénní část nějaké stavby (sklep). Získaný archeologický materiál datuje tyto zásypy do období novověku. Porušeny byly mladšími výkopovými aktivitami, v poslední řadě kanalizací, kterou reprezentuje dokumentovaná s.j. 901 (Zúbek 2002e).

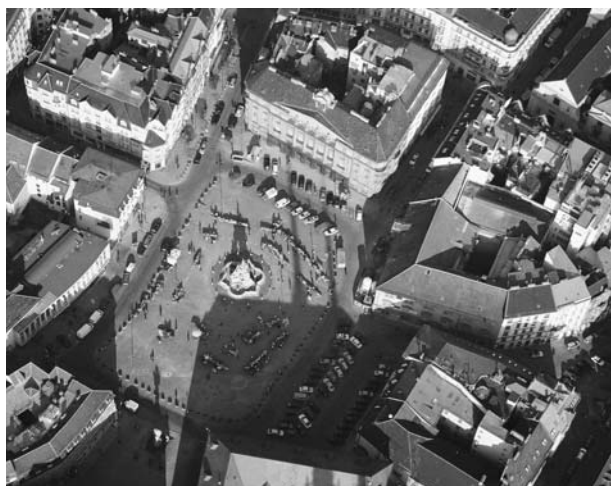
Obr. 26. Opletalova 6 (A28/2002), lokalizace zkoumané plochy.

Opletalova Gasse Nr. 6 (A28/2002), Lage der Grabungsfläche.

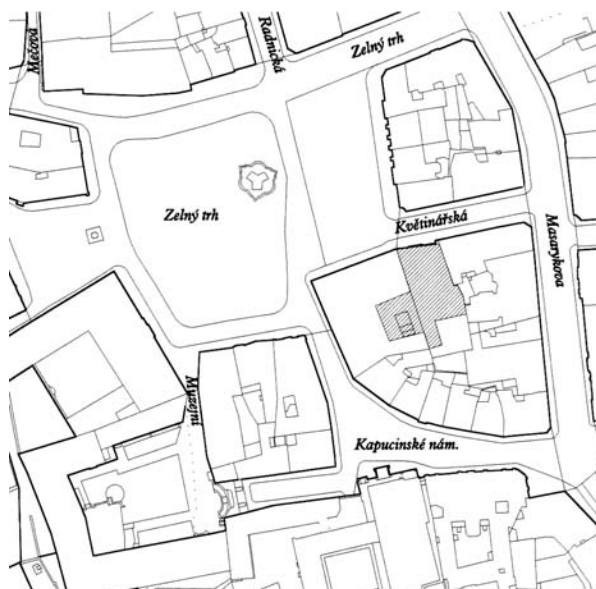
Zelný trh 4, Kapucínské náměstí 6, parc. č. 398 [akce A30/2002]

V souvislosti s rekonstrukcí a dostavbou divadla Reduta na Zelném trhu proběhl v měsících červenci až září archeologický výzkum v prostoru dvorku a východního křídla objektu (Peška – Zapletalová 2002).

Výzkum je v současnosti ve fázi zpracování. Již předem však můžeme konstatovat následující. Nejstaršími odkrytými lidskými aktivitami v prostoru dvorku byly sídlištní jámy z doby halštatské (cca 800 až 500 před Kristem) a zkulturněný

Obr. 27. Zelný trh 4 (A30/2002), Kapucínské nám. 8, letecký pohled (M. Bálek).
Zelný trh 4 (A30/2002), Kapucínské nám. 8, Luftbild (M. Bálek).

Obr. 28. Zelný trh 4 (A30/2002), Kapucínské nám. 8, situování lokality.
Zelný trh 4 (A30/2002), Kapucínské nám. 8, Lage der Lokalität.

pravěký půdní typ. Na povrchu půdního typu se počínaje 2. polovinou 12. století soustředily pracovní aktivity obyvatel předměstské osady a od 13. století měšťanů královského města Brna. Právě činnost ze 12. a 13. století zanechala v prostoru dvorku jedinečné odpadní souvrství o mocnosti až 1,50 m s nejrůznějšími odpadními a hospodářskými jámami. Ze 13. století pochází i dva dřevohliněné suterény nadzemních domů, odkryté ve dvorku a východním traktu budovy. Někdy na přelomu 13. a 14. století byla dřevohliněná zástavba nahrazena kamennými domy, z nichž se podařilo zachytit dva nepodsklepené zadní trakty.

V průběhu 14., spíše však 15. století byl zadní trakt západního gotického domu z vnitřní i vnější strany podsklepen. Při

samotné výstavbě Reduty v 17. století byla veškerá zástavba kromě vnitřního sklepa s valenou klenbou zbourána a zplanýrována. Masivní suťovou destrukcí se tehdejší terén zvedl cca o 2 m do současné úrovně. Dva mohutné pilíře ve východní části dvorku dokládají dnes již zbořenou východní arkádu dvorku.

Ve východním traktu bylo výzkumem odkryto souvrství z 12. a 13. století, nasedající na v pravěku zkulturněný půdní typ. Místy bylo zvrstvení narušeno středověkými a renesančními odpadními jámami a jímkami, které pokračují hlouběji pod úroveň výzkumu. Unikátním nálezem je zvrstvení podlah nadzemních hospodářských staveb ve východním traktu, které má mocnost téměř jeden metr a nasedá na zkulturněný půdní typ.

Sokolská ulice, parc. č. 1374 [akce A39/2002]

Archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Arealu Policie ČR – zřízení nového sjezdu na ul. Sokolskou v Brně“.

Lokalita se nachází na severním předměstí vlastního historického jádra města Brna, na mírném svahu otočeném směrem na východ. Úroveň povrchu terénu se pohybuje kolem 240 m n. m.

Vzhledem k charakteru zemních prací a jejich rozsahu probíhal terénní výzkum formou dohledu nad hloubením výkopů.

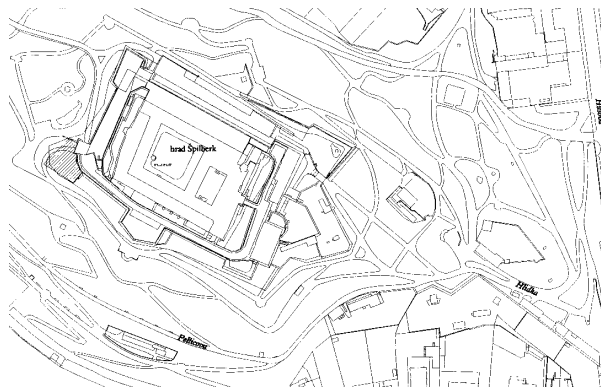
Poněvadž výkop proběhl v linii někdejších výkopů, byly zde doloženy pouze lidské aktivity z období 20. století, konkrétně četné inženýrské sítě, terénní vyrovnávky a úpravy povrchu komunikace.

Špilberk – jihozápadní bastion [akce A40/2002]

Záchranný archeologický výzkum jihozápadního bastionu byl vyvolán stavebními pracemi v souvislosti s rekonstrukcí, respektive rehabilitací tohoto fortifikačního prvku hradu pro potřeby Muzea města Brna. Společnost Archaia Brno o.p.s. byla oslovena pracovníky archeologického pracoviště Muzea města Brna, které měli dohled na počátek zemních prací, s žádostí o pomoc při dokumentaci odhalených historických zdív a konstrukcí v prostoru stavby.

Špilberk, původně zeměpanský hrad, první zmínka k roku 1279. Dle současného stavu poznání lze předpokládat, že byl vystavěn pravděpodobně až někdy kolem roku 1270 (Cejnková – Loskotová – Plaček 1993, 150-161; Kuthan 1994, 75-79; Plaček 2001, 611-615; Procházka 2000, 85-86; Samek 1994, 130-135; Varhaník 1998, 391-398). Přestavby hradu ve 14. a 15. století dokládají pouze druhotně použité kamenické články ve zdivu renesančního opevnění a mladších konstrukcích. Špilberk zůstal v královském majetku do roku 1440. Pak střídal majitele, byl obléhán Matyášem Korvínem a roku 1560 se dostal do majetku města. Po požáru roku 1578 byl hrad přestavován. Pod vlivem hrozícího tureckého nebezpečí v roce 1593 začala městská rada s opevňovacími pracemi. Další úpravy fortifikačního systému pokračovaly ve 40. letech 17. století. Během celého tohoto vývoje bylo hradní opevnění nejdříve doplněno o parkánovou hradbu a předbraní, později o vnější fortifikační okruh s krytými ochozy pro palné zbraně vně příkopu. Hrad tak dospěl až k podobě pozdně renesančního kastelu s pravoúhlými bastiony v rozích. Po neúspěšném švédském obléhání v roce 1645, kdy se toto opevnění osvědčilo, byl ve druhé polovině 17. století hrad postupně přestavěn na barokní pevnost. Pozornost byla věnována systému předsunu-

tých opevnění, vlastní hrad si stále zachovával středověký ráz. Špilberská citadela byla tvořena třemi úrovněmi paprsovitých bastionů, jejichž složitý systém s palisádami, zábranami a strážními věžkami na korunách bastionů i kurtin byl roku 1700 dostavěn. V 1. polovině 18. století byl Špilberk spojen s městem do jednotného pevnostního prstence. Po obsazení hradu francouzskou armádou v roce 1805 dal Napoleon postavit nové palisády, v hradbách prolomil potřebné otvory a na hradby dopravil z města děla. Při druhém obsazení v roce 1809, po vyhlášení míru a před opuštěním hradu, byla zničena větší část opevnění pevnosti (Kuča 2000). Po obsazení republiky nacisty byla pevnost „rekonstruována“ v duchu romantic-

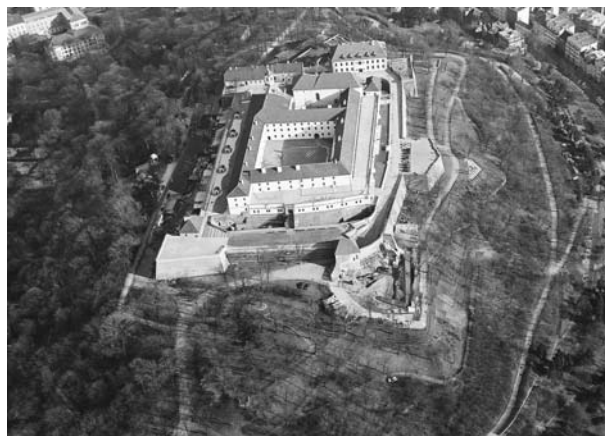
Obr. 29. Špilberk – jihozápadní bastion (A40/2002). Lokalizace zkoumané plochy. Špilberk – südwestliche Bastion (A40/2002), Lage der Grabungsfläche.

ko-gotickém dle představ říšské branné moci (Kroupa 1990, 95-106). Poslední ranou bastionovému opevnění pak byla nákladná rekonstrukce probíhající na přelomu 80. a 90. let 20. století.

V průběhu snižování suťového kuželu byly neustále začítovány a dokumentovány nově odhalované historické stavební konstrukce a prostory. Dokumentační práce se soustředily na písemnou, fotografickou a kresbnou dokumentaci, pořízen byl i krátký videozáznam.

Nejstarším archeologickým objektem se jeví pouze na řezu zachycený jakýsi příkopovitý útvar. Je situován pod vnitřní zdí jihozápadního bastionu. Za této situace, kdy nebylo možno zachytit rozměry ani směr, jej lze jen těžko věrohodně interpretovat. Pravděpodobně se mohlo jednat o příkop související s renesančním opevněním hradu. Ze zásypu výkopu se nepodařilo získat sebemenší vzorek datovacího materiálu.

Záchranný archeologický výzkum doložil předpokládané skutečnosti týkající se samotného tělesa barokního bastionu (půdorysná dispozice). Určitým překvapením byly minérské chodby při rubu skarpy bastionu, které byly druhotně vybudovány v doposud ne zcela jasném časovém horizontu. Ve východní části odkrytého prostoru bastionu pak byla dokumentována poněkud složitější stavební situace, která z valné části pravděpodobně s těmito chodbami souvisela. Jednalo se o dvě až tři patra sestupného schodiště, které do chodby vedlo z prostoru mezi vnitřním bastionovým pásmem a středověkou fortifikací hradu. Těleso schodiště částečně využívalo relikty staršího renesančního bastionu.

Obr. 30. Špilberk – jihozápadní bastion (A40/2002) letecký pohled na jihozápadní bastion pevnosti (M. Bálek). Špilberk (A40/2002), Luftbild der südwestlichen Festungsbastion (M. Bálek).

Již předběžné zhodnocení výsledků výzkumu lze hodnotit jako navýsost přínosné (stavebně-historický průzkum, respektive vyhodnocení stavby ještě probíhá). Podařilo se objasnit, byť v hrubých rysech, stavební vývoj jihozápadního bastionu hradní fortifikace. Z odkrytých půdorysů stavebních konstrukcí je možno rekonstruovat jeho renesanční i barokní podobu (Holub – Merta – Zůbek 2002c).

Vaňkovka [A44/2002]

V rámci předprojektové přípravy pro stavbu v prostorách továrny Vaňkovka proběhly dokumentační práce na čtyřech statických sondách v prostoru bývalé jádrovny.

Dnes se území bývalé továrny rozkládá v inundačním pásmu řeky Svratky, respektive na ostrově sevřeném mezi vlastní řekou a Svrateckým náhonem. Mimo jiné lze předpokládat, že v tomto prostoru v některém z historických období řeka meandrovala. Tato poměrně výhodná poloha předurčuje lokalitu k osídlení, což dokládají i pozůstatky lidské činnosti doložené i v samotném továrním areálu.

Dokumentované profily prokázaly osídlení lokality v době bronzové. Jednalo se o poměrně mocné souvrství nasedající na náplavové vrstvy. V nejsevernější sondě byl zachycen relikty smíšeného základového zdiva, který lze interpretovat jako stavbu z přelomu 18./19. století, zbouranou v důsledku výstavby Wannieckovy továrny. Zdivo bylo založeno do „zahradního“ horizontu, jenž byl na základě nálezů datován do 16. století. Tento horizont nasedal na již zmiňované pravěké souvrství.

Lze tedy předpokládat, že na lokalitě se nachází poměrně rozsáhlé osídlení z doby bronzové, na které navazují až nějaké dosud blíže nespecifikované hospodářské aktivity 16. století. První stavební činnost pak následuje až na přelomu 18./19. století. Pro celou oblast přinese nepochybně zásadní poznatky záchranný výzkum doprovázející výstavbu zamýšleného obchodního centra (Holub – Merta 2002d).

Blok 39a, parc. č. 75 [akce A47/2002]

V souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí“ byl proveden záchranný archeologický výzkum. Terénní část se uskutečnila v létě roku 2002. Celkem bylo dokumentováno 9

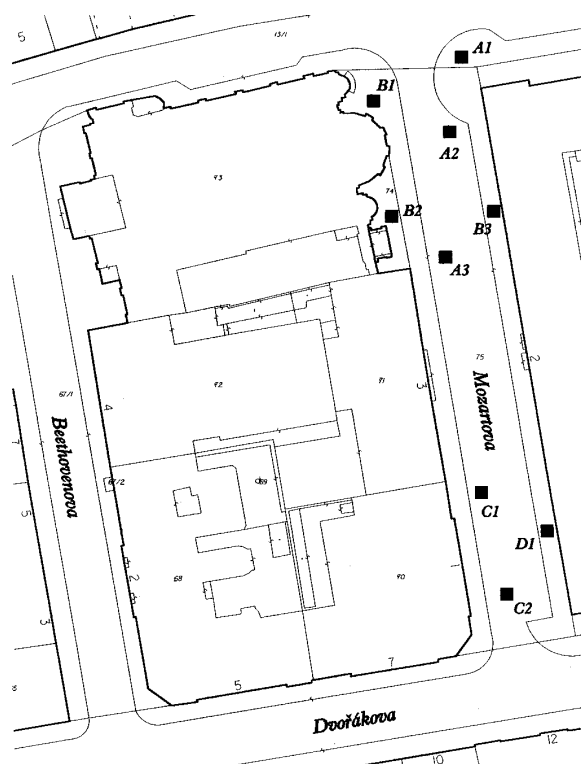

Obr. 31. Blok 39a (A47/2002), odkrytý sklepní prostor za presbytářem kostela Panny Marie.
Abgedeckter Kellerraum hinter dem Presbyterium der Marienkirche.

sond rozmístěných po celé délce Mozartovy ulice. Jejich rozměry se pohybovaly v průměru kolem 1,5 x 1,5 m, hloubka od 1 do 4 m. Následně na výzkum navázala akce referovaná níže (A63/2002).

V současné době se výzkum nachází ve fázi zpracování. Proto o jeho výsledcích pohovoříme blíže až po jeho celkovém ukončení. Nyní ovšem alespoň stručný exkurz.

Většina sond zasáhla geologické podloží, sídlištní aktivity 13. století a reliktů jednotlivých staveb komplexu herburského kláštera, později jezuitské koleje, který se v prostoru Mozarto-

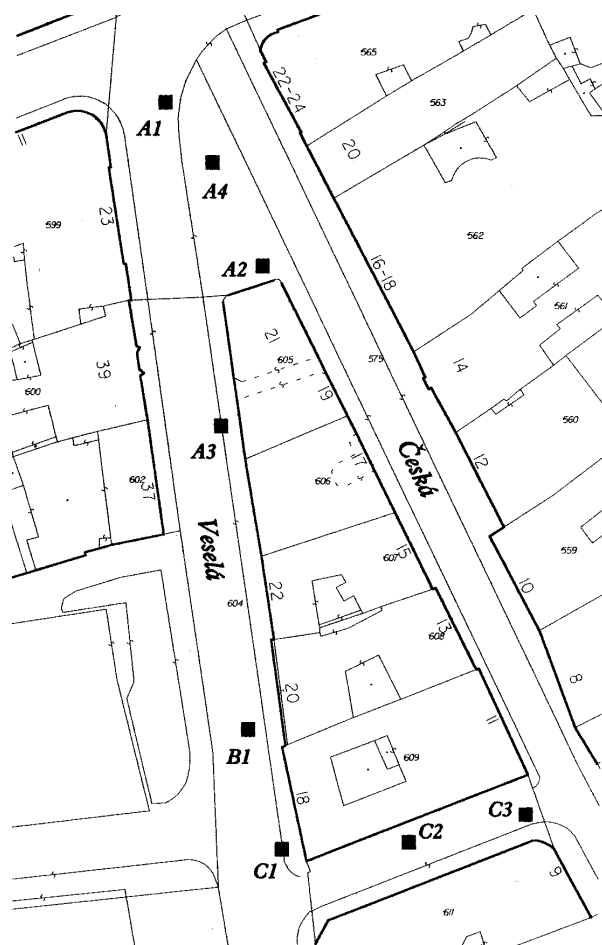

Obr. 32. Blok 39a (A47/2002), lokalizace šachtic.
Hausblock 39a (A47/2002), Lage der einzelnen Schurfschächte.

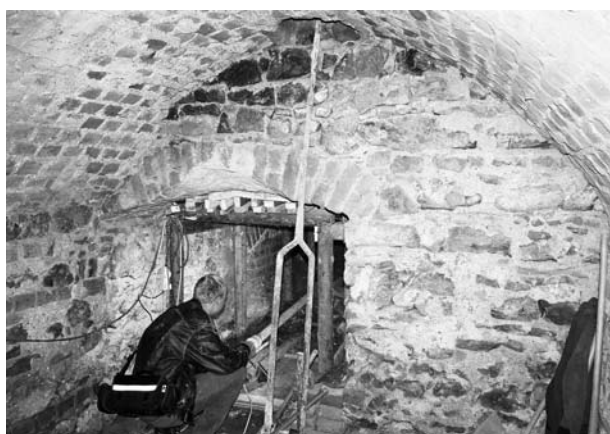
vy ulice rozprostíral ještě na počátku 20. století, kdy byl asanován. Geologické podloží bylo tvořeno souvrstvím sprašových návějí, na které dosedal půdní horizont. V sondě A2 se v rámci sprašového podloží, ze kterého byly získány také zvířecí kosti, podařilo sledovat aktivitu, která by snad mohla být interpretována jako „pohřbený půdní horizont“. Z dokumentovaných sond vyplývalo, že konfigurace terénu v daném prostoru byla původně odlišná od té dnešní, která je výsledkem asanační akce z počátku 20. století. Postupný nárůst terénu ve 13. století proto mohl být sledován pouze v severní části ulice. V tomto prostoru byly zachyceny reliktů „kulturních“ vrstev a výkopových aktivit neznámých funkcí. Do nich byl při východní straně ulice zapuštěn poměrně rozsáhlý sklep kamenného domu, pravděpodobně ještě ze 13. století. Další rozsáhlé sklepní prostory byly odkryty na protilehlé straně ulice u presbytáře kostela Nanebevzetí Panny Marie sondou B1. Jednalo se pravděpodobně o součást rozsáhlejších sklepů souvisejících zřejmě s renesanční fází přestavby kostela (Holub – Merta – Veselá – Zůbek 2002a).

Blok 43, parc. č. 575, 604, 610 [akce A48/2002]

V rámci projektu „Sanace brněnského podzemí“ se uskutčnil ve druhé polovině roku 2002 záchranný archeologický výzkum. Celkem bylo dokumentováno 8 sond rozmístěných na

Obr. 33. Blok 43 (A48/2002), lokalizace šachtic.
Hausblock 43 (A48/2002), Lokalisation der einzelnen Schurfschächte.

**Obr. 34. Blok 43 (A48/2002), pozdně gotický sklípek odkrytý v sondě A4.
Hausblok 43 (A48/2002), entdeckter spätgotischer Keller im Schurfschacht A4.**

ulici České, Skryté a Veselé. Jejich rozměry se pohybovaly v průměru kolem 1,5 x 1,5 m, hloubka od 1 do 4 m.

V současné době se výzkum nachází ve fázi zpracování. Výsledky přiblížíme více až po zpracování. Nyní jen stručný exkurz.

Třem sondám (A2, C2, C3) se podařilo narazit na sklepní prostory. Jeden ze sklepů zabíhal pod dnešní dům Česká 9. Nebyl ovšem odkryt a vyčištěn celý. Vyklizen a sanován však byl sklep pod domem Veselá 18, jeho vznik lze klást někam do období baroka. Sondou A2 byl zachycen nevelký pozdně gotický sklípek čtvercového půdorysu. V jeho podlaze se nacházela studna, která byla ve své horní části vyzděna z druhotně použitých cihel a režných dlaždic. Mimo jiné se v ní nacházela pumpa z počátku 20. století, byla předána do sbírek TMB. Sklípek i studna byly vyčištěny a následně sanovány. Sonda A4 v hloubce 1,5 m pod vozovkou odhalila pozůstatek vápenky z poloviny 13. století. Situace je zajímavá i tím, že se poměrně nedávno podařilo podobnou vápenku zachytit na obdobném místě asi o 50 m východněji (Peška 2001).

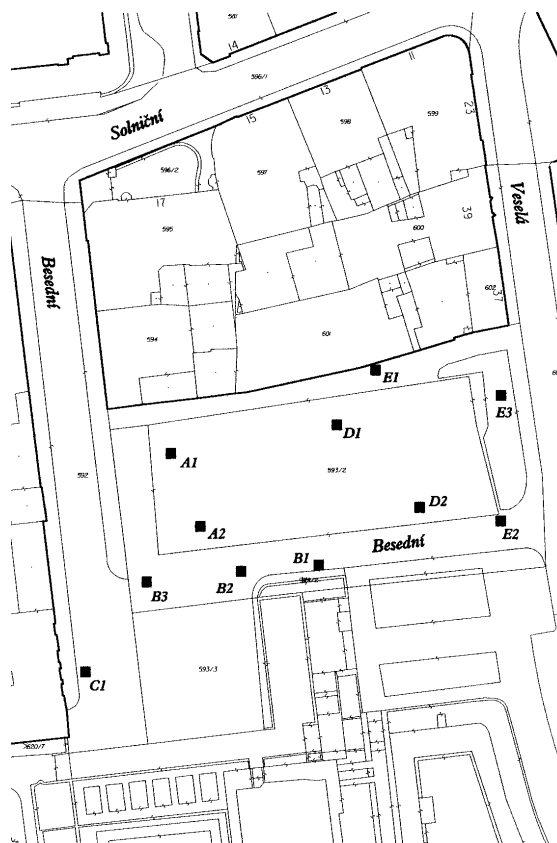
Dále byl na několika místech dokumentován průběh středověké městské hradby a k ní přiléhající komunikační vrstvy. Nejzajímavější nálezem je objekt zaniklý někdy po roce 1200, do něhož byla ještě v průběhu 13. století vestavěna hradba. Objekt lze označit za sklípek, jenž byl zahloben do sprašového podloží. Jedná se o první sídlištní aktivitu tohoto stáří pocházející ze severní části Brna (Holub – Merta – Veselá – Zúbek 2002b).

Blok 44a, parc. č. 593/2, 593/3 [akce A49/2002]

V souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí“ byl proveden záchranný archeologický výzkum. Terénní část proběhla ve druhé polovině roku 2002. Celkem bylo dokumentováno 12 sond rozmístěných na parkovací ploše mezi ulicemi Besední a Veselou. Jejich rozměry se pohybovaly v průměru kolem 1,5 x 1,5 m, hloubka od 1 do 4 m.

V současné době se výzkum nachází ve fázi zpracování, o výsledcích budeme referovat až po celkovém ukončení. Nyní jen stručný exkurz.

Položené sondy takřka pravidelně zachycovaly pozůstatky starší zástavby, především asi vojenských kasáren, které zde stávaly, včetně sklepních prostor. Několikrát se podařilo zkou-

**Obr. 35. Blok 44a, lokalizace šachtic.
Hausblock 39a (A49/2001), Lage der einzelnen Schurfschächte.**

mat také středověký archeologický terén. Nejstarší aktivity pocházely ze 13. století. Velice zajímavým zjištěním byla přítomnost mohutných souvrství přeneseného podloží v západní části parkoviště. Jejich přesná interpretace však bude moci být podána až po provedení rozsáhlejšího a kompletnějšího archeologického výzkumu plochy, který se očekává (Holub – Merta – Veselá – Zúbek 2002c).

Česká 10, Jakubská 3, parc. č. 559 a č. 557 [akce A56/2002]

V létě roku 2002 pracovníci společnosti Archaia Brno prováděli dokumentaci domu Česká 10/ Jakubská 3. Celá akce byla vyvolána potřebou dokumentovat bourací práce provádějící „odstranění“ vlastní stavby Jakubská 3 a dvorního traktu domu Česká 10.

Dům (Česká 10) je součástí východní uliční zástavby ulice České. Je disponován v podobě trojkřídlé budovy, s křídly uzavírajícími menší dvorek, dodatečně ještě zmenšený mladší přístavbou schodiště. Na východě dvůr vymezuje parcelní zeď, oddělující areál domu od sousední parcely domu č.p. 8. V současnosti se jedná o dvě spojené parcely. Oba domy byly od roku 1989 ponechány osud. Pouze suterénní prostory pod uličním traktem se zdají být staticky nenarušeny.

Lokalita se nachází v oblasti usídlení německých kolonistů, kteří do prostoru kolem farního kostela sv. Jakuba přišli již na počátku 13. století (Bretholz 1909; Richter 1936; Procházka 2000). Od této doby je místo kontinuálně osídleno. Dle Vičara zde byl roku 1348 domus Petri lateratoris (cihlář) Henslinus, ze strany Jakubské je zmiňován Philippus fossor (kopáč) habet domum Hofmanni (Vičar 1965).

**Obr. 36. Česká 10 (A56/2002), průběh bourání kulturní památky v centru MPR Brno.
Česká 10 (A56/2002), Demolierungsablauf.**

V nejbližším okolí nebyl doposud proveden žádný větší záchranný výzkum. Pouze při přestavbě sousedního rohového domu Česká č. 8/ Jakubská č. 1 se uskutečnil nedůsledný archeologický dohled.

V blízkosti, konkrétně ve vozovce ulice Česká a Jakubská, byly umístěny sondy hloubené v rámci projektu sanace brněnského podzemí – blok 42 (Merta – Kováčík – Peška – Procházka – Sadílek 2001, 78). V domě samotném bylo provedeno dílčí stavebně-historické posouzení pro potřeby grantu Středověký měšťanský dům v Brně.

Jádrem budovy je obdélná prostora při severní hranici parcely, částečně zabíhající pod boční křídlo. Je konstruovaná z lomového kamene za užití oranžové malty, její charakter umožňuje dataci do závěru 13. století (Merta 2001, 51). V mladší etapě byla zastavěna proluka mezi dosavadní budovou a ulicí, vymezená od severu, západu a jihu kamennou ohradní zdí. Podle systematického užití vysokých gotických cihel ji lze položit rámcově do 15. století. Přitom dochází k podezření základů starší stavby. Pozdně gotická část zaujímal celý uliční trakt a byla od počátku rozdělena na dvě velké místnosti (Sadílek 2001).

Vzhledem k nebezpečí zřícení reliktů stavby byla dokumentace prováděna pouze fotograficky, pořízen byl i videozáznam. I tak dokumentace přinesla výrazné doplňující poznatky k vývoji této části stavby. Prokázalo se renesanční, popřípadě raně barokní stáří příčného dvorního traktu, v přízemí zaklenutého valenou klenbou z typických renesančních cihel. Veškeré stavební konstrukce v této části byly cihlové. Při bourání dvorního traktu pak bylo obnaženo kamenné nároží sahající do výše prvního patra. Nacházelo se půdorysně nad kamenným dříve dokumentovaným jádrem v suterénu (viz výše). Nároží bylo vystavěno z metabazitů za příměsi slepenců Old-Red, jako pojivo sloužila výrazná oranžová malta. Na úrovni nároží se prozatím bourací práce zastavily.

V konstrukci domu Jakubská 3 nebyly pozorovány žádné středověké či novověké substrukce. Jednalo se tedy o „novostavbu“ datovanou rámcově do druhé poloviny 19. století.

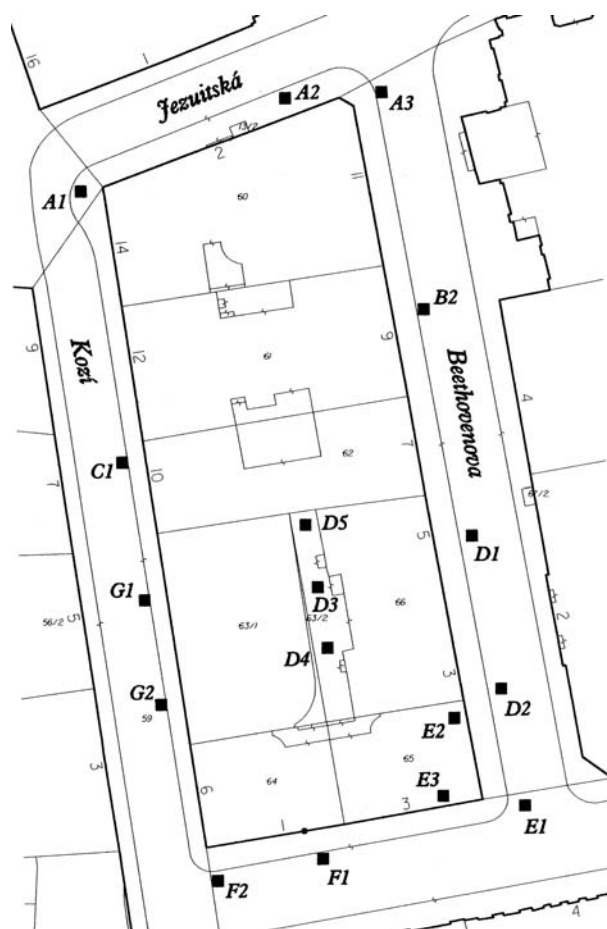
Dům by měl v nejbližší budoucnosti projít celkovou „rekonstrukcí s dostavbou“, takže doprovodný archeologicko-stavebně-historický výzkum zcela jistě naše v současnosti kusé informace výrazně doplní a upřesní.

Blok 40, parc. č. 59, 13/2, 67/1, 102 [akce A57/2002]

V návaznosti na kopané sondy projektu „Sanace brněnského podzemí“ byl v roce 2002 prováděn záchranný archeologický výzkum, který pokračoval rovněž v roce 2003. Celkem bylo doposud dokumentováno 10 sond rozmístěných na ulicích Beethovenova, Dvořákova, Jezuitská a Kozí. Jejich rozměry se pohybovaly v průměru kolem 1,5 x 1,5 m, hloubka od 1 do cca 4 m.

Výzkum ještě není zpracován, proto bude podrobnější zpráva následovat.

Zajímavým objevem byla přítomnost středověkého kamenného sklepa při křižovatce ulic Jezuitské a Kozí (sonda A1). Pro technické obtíže však nebyl odkryt a vyklizen. Takřka všemi sondami na ulici Beethovenově se podařilo narazit na pozůstatky komplexu jezuitské koleje, která se zde rozkládala a které předcházela klášter augustiniánek Cella Sanctae Mariae, založený roku 1240. Ulice Beethovenova byla vytvořena až na počátku 20. století. Z „klasického“ archeologického terénu je potřeba zmínit nález dvou odpadních jímek ze 13. století (sonda E1).

**Obr. 37. Blok 40 (A57/2002), lokalizace šachtic.
Hausblock 40 (A57/2002), Lage der einzelnen Schurfschächte.**

Zatím posledním objevem je odkrytí rozsáhlých sklepních prostor při severní části ulice Dvořákovy (sonda F1) (Merta – Veselá – Zúbek 2002).

Koliště, parc. č. 7/1, 7/2, 7/3 8, 10, 11, 92/1 [akce A59/2002]

Při hloubení výkopů inženýrských sítí v prostoru sadů Osvobození se ve dnech 6. 9.-26. 9. 2002 uskutečnil záchranný archeologický výzkum.

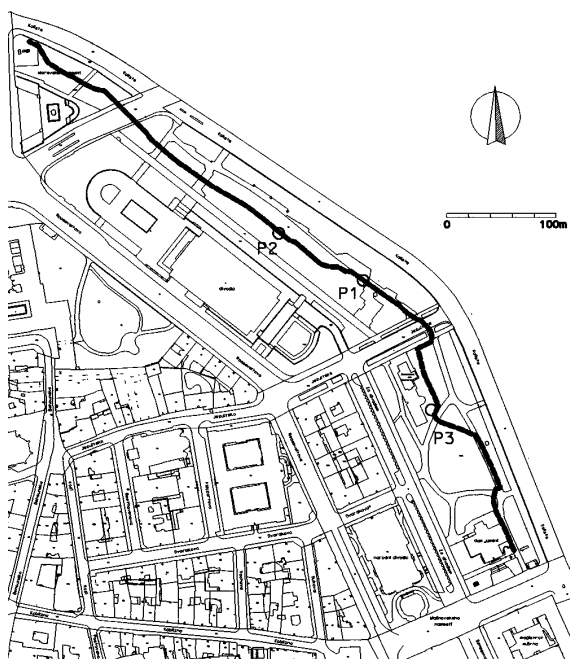
V období středověku se předmětné území nacházelo vně městských hradeb. Do organismu města však bylo začleněno prostřednictvím předměstí, která na něm vyrostla. Od 14. století sem zasahovala zástavba severní části druhé předměstské čtvrti (Secundum quartale extra civitatem), nazývané též Před Měninou branou (Extra Menesensem) nebo Koželužská (Quartale Cerdonum). Velká část sledovaného území se pak v podstatě kryje s plochou třetí předměstské čtvrti (Tercium quartale extra civitatem), zvané též Na palouku (Super Anger) či Na hrázi (Super Aggere). Vedla tudy od Branky na konci ulice Kobližné přes ulici Jirchářskou (Platea Irchariorum) cesta do Zábrdovic. Ulice Jirchářská náležela k druhé předměstské čtvrti. Měli u ní své domky hlavně jircháři, ale také postřihač Lebman, a nedaleko byly též Mostlovy lázně. Na sever od této ulice se již nacházela třetí předměstská čtvrť. Stával tu mimo jiné dům pekaře Mikuláše Cablera a také dvorec postřihače Konráda Třebíčského. Muselo zde být rovněž mýto, poněvadž zde měli domy celník Mikuláš a celník Konrád. Severněji se rozkládala skupina 20 dvorců, za nimi začínaly kolonie chudiny, osazené výlučně Němci (Vičar 1966, 231, 232).

15. století znamenalo pro brněnská předměstí útlum vývoje. V důsledku husitských a pak česko-uherských válek došlo k jejich výraznému poničení a redukci zástavby. V průběhu 16. století sice postupně docházelo k rozvoji lokality, ten

ovšem nedosáhl předhusitské úrovně (Kuča 2000, 55-58). Do poloviny 17. století pak předměstské osídlení nepříznivě ovlivnilo zesilování městského opevnění. Naprostou katastrofu pro zástavbu a majetky představovalo dvojí švédské obléhání v letech 1643 a 1645. Již před prvním švédským obléháním roku 1643 dal vojenský velitel města vypálit a strhnout budovy, které by ztěžovaly přehled obránců a umožňovaly Švédům snazší a krytý přístup. Ještě citelnější byly přípravy na druhé švédské obléhání roku 1645. Vlastní obléhání a vojenské akce pak toto katastrofální postižení předměstí dovršily. Obnovována byla jen zástavba ve větší vzdálenosti od obvodu budovaného barokního opevnění. Námi sledovaná druhá a třetí předměstská čtvrť zanikla. Část jejich plochy zabral vnější bastionový pás (Kuča 2000, 79). Ten zde vydržel až do roku 1809, kdy byl zrušen po obsazení Brna napoleonskými vojsky. Destrukce začaly 28.9.1809. V daném prostoru vznikly sady a začal se rozvíjet parkový pás. V roce 1816 byl zrenovován a dále rozvíjen z popudů hraběte Mitrovského. Další úpravy byly provedeny v letech 1835-1843 (Emödiová 1983, 7, 8; Kuča 2000, 93, 95). Roku 1864 se začalo s výstavbou okružní třídy, k níž rozhodující podnět přineslo dlouho očekávané rozhodnutí císaře Františka Josefa I. ze dne 25.12. 1852, jímž Brno přestalo být vojenským uzavřeným městem. Severně od nynějšího Mahenova divadla vyrostly tři obytné bloky z neorokokových a novorenesančních domů. V letech 1869-1871 byla na místě dnešního Janáčkova divadla postavena novorenesanční budova Vyšší dívčí školy. Zničená byla roku 1945. V letech 1881-1882 bylo vybudováno Německé divadlo Na hradbách (pozdější Mahenovo divadlo). Východně od něj byl v letech 1908-1911 postaven Jubilejní výstavní pavilon německého uměleckého spolku. V letech 1925-1927 byla do parku usazena kavárna J. Zemana, kterou lze považovat za první funkcionalistickou stavbu na území Československa. Vyrostla na místě staršího letního pavilonu Schoppovy kavárny. V rozmezí let 1958-1965 bylo vystavěno Janáčkovo divadlo. Posledním stavebním počinem (1994-1995) ve sledovaném prostoru pak bylo znovupostavení Zemanovy kavárny, zbořená v roce 1964. Nebyla však vybudována na původním místě, tedy naproti ústí třídy M. Horákové, ale naproti ústí Bratislavské ulice (Kuča 2000, 107, 119, 195). V souvislosti s výstavbou kavárny proběhl záchranný archeologický výzkum provedený Ústavem archeologické památkové péče Brno. Byly dokumentovány rozptýlené vrcholné až pozdně středověké „zahradní“ jámy a studna zaniklá v 1. polovině 15. století (Geislerová – Procházka, 1994; Procházka 2000, 91).

Geomorfologicky se lokalita nachází na mírném svahu sklánějícím se k vodoteči Ponávky. Nadmořská výška prostoru se pohybuje od 208,00 do 218,00 m n. m. Stávající pokryv na lokalitě představuje především parková výsadba a zčásti pak zástavba v podobě Janáčkova divadla, Mahenova divadla, Zemanovy kavárny atd. Podloží zde reprezentuje říční terasa Ponávky. Z této terasy byla sondami nejdůkladněji prošetřena oblast staveniště Janáčkova divadla. Vrtý a sondy zjistily navážky o síle od 2,10 do 6,70 m, uložené na rostlé spraši s tmavou humózní ornici. Sprašová vrstva tu kryje onu říční terasu (síla 0,30-0,70 m) v hloubce 7,20-8,90 m pod povrchem. Pod ní se už nacházely miocenní slíny (Hálová-Jahodová 1975, 55).

Poněvadž dokumentované výkopy inženýrských sítí svou hloubkou, která se pohybovala přibližně od 1,0 do 1,30 m, v podstatě nenarušovaly ve větší míře archeologické situace,

Obr. 38. Koliště (A59/2002), situace výkopů s vyznačením profilů.
Koliště (A59/2002), Lage der Grabungen mit der Eintragung der Schnitten.

byl zvolen dohled nad stavbou prováděnými výkopovými pracemi. Následně byla provedena dokumentace dílčích profilů na vybraných úsecích výkopů.

Sledované výkopy zasáhly v podstatě jen navážková souvrství. V nich se nacházel archeologický materiál (především keramické zlomky) středověkého, novověkého a novodobého stáří. Ve velkých koncentracích se fragmenty keramiky objevovaly především v prostoru východně od Janáčkova divadla.

I přesto, že provedený archeologický výzkum v konečném důsledku nepostihl vlastní archeologický terén, přinesl důležité poznatky o historické topografii zkoumaného prostoru. Ty je pak možné v neposlední řadě využít kupříkladu při následných archeologických počínech v oblasti sadů Osvoženi (Veselá – Zůbek 2002b).

Trnitá, parc. č. 878 [akce A60/2002]

V souvislosti s výstavbou odlučovače ropných látek pro autobusové nádraží Brno – Zvonařka proběhl na ploše stavby záchranný archeologický výzkum.

Plocha provedeného výzkumu se nachází v katastrálním území Trnitá. Rozložena byla v jihozápadní části hlavního areálu autobusového nádraží Zvonařka při ulici Trnitá (parcela číslo 878).

Ulice převzala název bývalé předměstské osady, připomínané v těch částech města od 14. stol. jako Dörrnössel, též Derrndruzzil i Derndrussel a připojené v roce 1850 k Brnu. Název Trnitá pochází až z roku 1945 (Flodrová 1997, 247).

Prostor Trnitě byl zeměpanský a po založení města zde na této půdě zásluhou brněnských měšťanů vznikl statek Trnitá, u něhož postupně vyrostlo osídlení. Na počátku 14. století byla Trnitá odkoupena markrabětem Janem Jindřichem a roku 1375 darována nově založenému kartuziánskému klášteru v Králově Poli. Roku 1645 pak byla Trnitá vypálena v rámci příprav na druhé švédské obléhání města. Byla však znovu obnovena.

Sídelní areál Trnitá byl založen v jižním sousedství města na jedné ze tří cest, které směřovaly ze středověkých brněnských předměstí směrem ke Komárovu. Od Brna Trnitou odděloval ze severozápadní strany Svratecký náhon. Její osídlení začínalo v místě dnešní křižovatky Úzká – Trnitá, postupně se šířilo po obou stranách ulice směrem k jihu. Trnitá nebyla nikdy velkým sídelním celkem, ještě v polovině 19. století neměla ani 30 domů. Společně s Křídlovicemi, Novosady a Dornychem tvořila až do 19. století v podstatě spíše ovocnářsko-zelinářské zázemí města Brna. V 18. století zde existovaly i okrasné zahrady, především zahrada Marie Anny z Blumegen s kamenným bazénem a grottou, v níž bylo umístěno 24 kamenných soch. Začátek změn znamenal rok 1806, kdy byla vybudována silnice z Brna přes Trnitou do Komárova. Význam Trnitě ještě vzrostl, když bylo na jižním konci ulice v letech 1854-1856 vybudováno Rosické nádraží. Avšak pozdější rozšíření tohoto nádraží (1868-1870) znamenalo konec rozvoje Trnitě, neboť ta se tím stala slepou ulicí. Vrchol úpadku zaznamenala Trnitá v období socialismu. Starší zástavba zchátrala a zčásti byla zbořena, v 80. letech 20. století pak veškerá zástavba Trnitě jižně od ulice Zvonařka padla za obětí vybudování Ústředního autobusového nádraží Zvonařka (Kuča 2000, 556-561).

Geomorfologicky se lokalita nachází v nížině na levobřeží západně tekoucí řeky Svratky. Nadmořská výška prostoru se

pohybuje kolem 200,00 m n. m. Stávající pokryv na lokalitě představuje především stavba autobusového nádraží s jeho odstavnými plochami a přístupovými komunikacemi.

Po sondážním ohledání plochy staveniště se archeologický výzkum omezil na dohled při těžbě stavební jámy a následnou dokumentaci vzniklých profilů. V ploše byly začištěny a dokumentovány pouze objevené zděné konstrukce. Stavební jáma měla rozměry přibližně 20 x 4 m (Z-V). V západní čtvrtině dosahovala hloubky kolem 2 m, ve zbytku pak 4 až 4,5 m.

Celkem bylo archeologickým výzkumem rozlišeno a dokumentováno 14 stratigrafických jednotek; z toho 10 uloženin (100-109) a 4 zdi (900-903). Na celé zkoumané ploše byl přítomen horizont recentních navážek. Jeho síla se pohybovala od 0,80 do 1,80 m. Jednalo se o terénní úpravu velice pravděpodobně související s demolicí staré zástavby a výstavbou ústředního autobusového nádraží v 80. letech 20. století. Součástí tohoto horizontu byly i výkopy (a to i hlouběji zasahující) inženýrských sítí. Pod těmito navážkami bylo ukryto cca 1,0 m mocné souvrství (s.j. 100 a 101) šedých jílovitých hlín s nahodilými malými zlomky stavební keramiky, dřev a uhlíků. Bylo z něho získáno také několik keramických zlomků, které je možné datovat do období novověku. Zda bylo uložení tohoto souvrství výsledkem lidské činnosti (účelová úprava, zvýšení terénu?) nebo se jen jednalo o inundační vrstvy, nelze jednoznačně rozhodnout. Zbytek hloubky až na základovou spáru výkopu stavební jámy (1,40 m) představovalo souvrství naplavenin a usazenin (s.j. 106, 107 a 108) bez jakékoli příměsi antropogenního původu. Lze konstatovat, že reprezentuje nárůst inundačního terénu řeky Svratky. Je možné ho ztotožnit se svrchním souvrstvím náplav (povodňových hlín, kalů) Svratky, tak jak je popisuje J. Krejčí. Počátek ukládání tohoto souvrství by měl spadat do období cca 3000 před Kristem a konec někam okolo změny letopočtu (Krejčí 1993, 175). Takové datování potvrzuje i dendrochronologický vzorek odebraný při výzkumu na ulici Opuštěné v roce 2001 (akce č. A088/2002).

Do jmenovaných novověkých vrstev (s.j. 100 a 101) byly zapuštěny dokumentované zbytky zděných konstrukcí. V případě s.j. 902 a 903 to pak byly základy zástavby, která podlehlá demolici v 80. letech 20. století. S. j. 900 byla snad odpadní šachta (jímka?, přepadová šachta?). Její zásyp byl recentního původu (s.j. 104). Lze předpokládat, že do této šachty ústl zachycený kanálek s.j. 901. Jeho zásyp (s.j. 105) poskytl keramické zlomky ze 17. století.

Plocha archeologického výzkumu je součástí oblasti rozkládající se jižně historického centra města Brna (Trnitá, Úzká, Opuštěná a Dornych), o které nás zpravují středověké písemné prameny jen kusým způsobem. Pro starší období je pak toto území v podstatě velkou neznámou. Dosud hádankou je vývoj a topografie tohoto prostoru především z pohledu určení přesného toku zdejších vodotečí a jejich případných ramen a následného vymezení ploch osídlených v jednotlivých etapách dějin. Jasně do této otázky může vnést jen bedlivě a systematicky prováděné archeologické sledování jmenované oblasti. Doposud zde proběhlo vzhledem k rozsahu předmětné plochy jen nepatrné množství archeologických akcí. I tak jejich výsledky dokládají předpokládanou složitost zdejší topografické situace a sídelní struktury v historických dobách.

Základní přínos výzkumu na Trnitě je nutné spatřovat především v nastíněném kontextu. A to tak, že doplnil mapu zná-

mých (archeologicky zkoumaných) bodů v inkriminovaném prostoru. Lze jen vyslovit naději, že se referovaný výzkum stane prvním z dlouhé řady počínů, na jejichž základě se v budoucnosti do jisté míry podaří provést rekonstrukci vývoje krajiny a osídlení území v prostoru Trnitá – Úzká – Opuštěná – Dornych (Veselá – Zúbek 2002a).

Vachova, parc. č. 111 [akce A61/2002]

Záchranný archeologický výzkum se uskutečnil v souvislosti s rekonstrukcí vozovky a budováním nové kanalizace v ulici Vachova v létě roku 2002.

Ulice Vachova se do své podoby koncipovala až během 20. století. Týká se to jak rozsahu, tak i vlastního průběhu. Ve sledovaném prostoru (tzv. Ramhof) již od středověku existovala komunikace (od 15. století nazývaná ulicí Růžovou či též Koňskou – Rossengasse), ta se ovšem plně nekryla s dnešní ulicí (Flodrová 1997, Vičar 1965). Proto se zde pod dnešní vozovkou nacházejí kromě komunikačních úrovní také pozůstatky staré měšťanské zástavby a jejího hospodářského a hygienického zázemí. Potvrdily to již archeologické výzkumy provedené v souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí“ v letech 1996 a 1998 (Merta 1999, Peška 1997a) a opětovně i referovaný výzkum.

V současné době se výzkum nachází ve fázi zpracování, proto není znám konečný informační výsledek akce. Předběž-

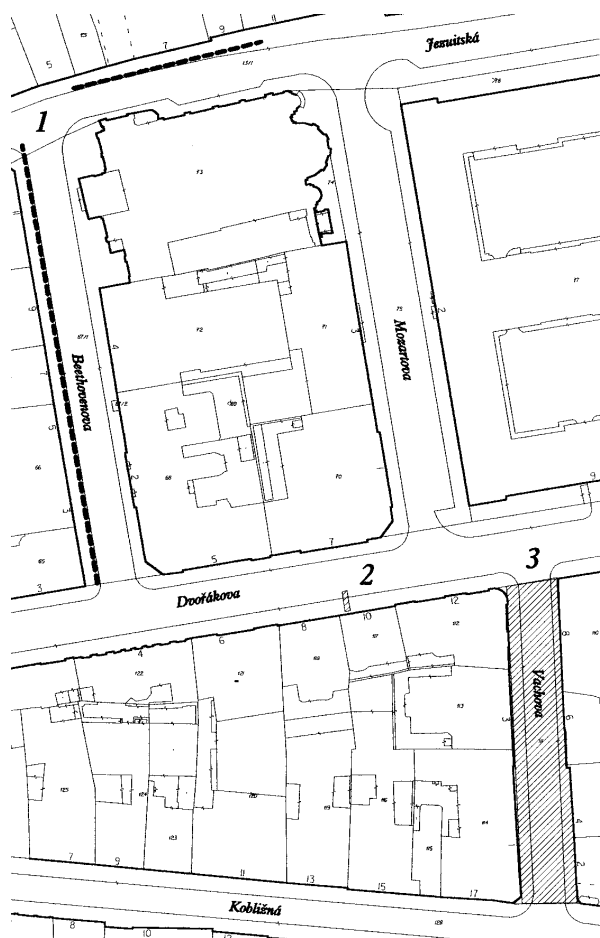
ně však můžeme říci, že se podařilo zachytit dva do podloží zahlužené suterény dřevohlinitých domů ze 13. století, zděný sklep z období baroka či novověku a několik jímek a odpadních jam ze 13. až 16. století. Hlubokým výkopem kanalizace byl navíc získán přehledný řez geologickým podložím, tvořeným především spraší a vrstvami sprašového charakteru a ve spodní části pak hrubým pískem. Výzkum přinesl podstatné informace ke konfiguraci „předlokačního“ terénu. Jednoznačně prokázal, že ve středověku byla odlišná a že dnešní stav je až výsledkem úprav v souvislosti s asanací původní zástavby na počátku 20. století a vybudováním současné ulice Vachovy (Holub – Merta – Zúbek 2002a).

Božetěchova 2, [A62/2002]

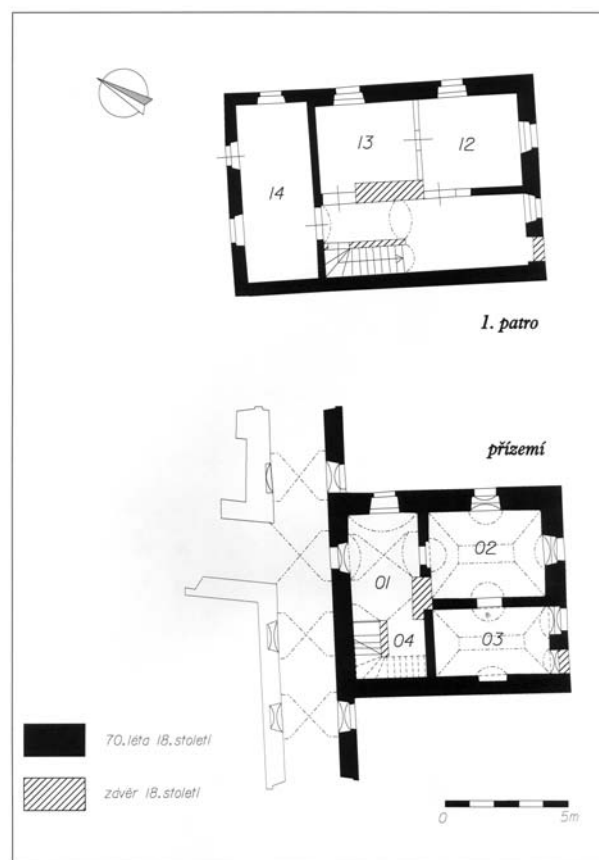
Archeologický výzkum, doplněný dílčím stavebně-historickým průzkumem, proběhl v rámci rekonstrukce cel I a K (označení podle Bukovský 1991) v době od 26.08. do 2.12.2002. Základním úkolem výzkumu bylo sledování výkopových prací prováděných v rámci odvlhčení zdív uvedených cel.

Historie a geomorfologická situace lokality je podrobněji popsána v rámci akce A23/2002.

Ve výkopech pro odvlhčení zdív podél jižní stěny cely K byla až do hloubky cca 1 metru pozorována poměrně jednotná uloženina, vzniklá zde patrně v období vojenské přestavby kláštera v 80. letech 18. století. Překrývá totiž základo-

Obr. 39. Ulice Vachova (A61/2002), zkoumané plochy. Vachova Gasse (A61/2002), Grabungsflächen.

Obr. 40. Božetěchova 2 (A62/2002), stavebně-historická analýza celý K. Božetěchova Gasse 2 (A62/2002), bauhistorische Analyse der Zelle K.

vá zdiva schodišťové rampy (s.j. 2900) sloužící pro vstup do prvního podlaží celý ještě v době fungování kláštera. V souvislosti s předáním objektu k vojenskému využití bylo vybudováno schodiště uvnitř budovy, rampa tak ztratila smysl a byla snesena (Holub-Merta 2002b, 11). V místech, kde byla zachycena archeologicky, je patrná i na plánu kláštera od K. Stoscheka z r. 1784 (plán publikován v Samek 1994, 231).

V odvlhčovací výkopu podél západní stěny cely I byla zachycena část zděné konstrukce (s.j. 2902) vedoucí snad ve směru východ-západ. Zachycené zdivo lze označit jako novověké, nelze je však blíže datovat.

Obě cely prošly stejným stavebním vývojem jako dříve zkoumaná cela L (Holub - Merta 2002b). Vznikly v 70. letech 18. století (přesný rok výstavby udávají datovací štítky umístěné v jižním průčelí cel), po zrušení kláštera r. 1782 a převzetí do vojenské správy byly někdy kolem roku 1800 přestavěny v podstatě do dnešní podoby. Na rozdíl od předchozích dvou sledovaných budov bylo v cele I objeveno pod současným schodištěm starší schodiště s dřevěnými stupni (Holub – Merta 2002c).

Mozartova, parc. č. 75 [akce A63/2002]

Archeologický průzkum v prostoru bývalého kláštera augustiniánek, v dnešní Mozartově ulici, byl vyvolán rekonstrukcí vozovky a kanalizace ve výše zmíněném prostoru. Výzkum proběhl v období od 6.8. do 5.12. 2002.

Klášter Cella Sanctae Mariae či Cella castitatis byl založen roku 1240 řádovou sestrou Herburgou, za pomoci měšťana Ulrycha Nigera (Schwarze), který věnoval klášteru své dvě lokační areje: dům a staveniště na kostel v Jezuitské ulici a staveniště a dvorec v protější ulici (kde sám bydlel), spolu s mnoha dalšími majetky (Kuča 2000, 290). Darování proběhlo někdy před 17. únorem 1244 (Dřímál – Peša 1969, 39). Roku 1261 dovolil Přemysl II. jeptiškám postavit za jejich klášterem u městské zdi domky (Dřímál – Peša 1969, 73). Za vpádu Rudolfa Habsburského na Moravu roku 1279 byl však klášter vypálen, a to natolik, že rozestavěné dílo muselo být započato znovu (Samek 1994, 199). V pohusitské době zaznamenal klášter značnou stagnaci a v letech 1432-1520 prodal značnou část ze svého majetku. Zvláště po požáru roku 1500 klášter upadal a roku 1524 byl získán městem. Roku 1578 byl konvent definitivně opuštěn a převorka Kateřina Školastika odešla se dvěma jeptiškami do Pustiměře, kde konvent záhy zanikl (Kuča 2000, 290).

Budovy převzaly roku 1581 jezuité, kteří zahájili někdy před rokem 1593 výstavbu nové koleje (stavitel A. Gabri). Při úpravách bývalého kláštera na jezuitský probační dům koncem 16. století byla zbourána sousední čtvrť chudiny a městská rada odstoupila roku 1599 jezuitům uličku za klášterem (Dřímál-Peša 1969, 139). Jezuitská kolej zanikla zrušením řádu roku 1773, v jejích budovách byla nejprve krátce umístěna akademie, přenesená sem z Olomouce, pak (od 1782) kasárna (Samek 1994, 204). Roku 1904 došlo v rámci celkové asanace historického města ke zboření celého rozsáhlého areálu (vyjma kostela a portálu jezuitské koleje) (Kuča 2000, 290).

Lokalita je situována na pleistocenních spraších sklánějících se mírně východním (k vodoteči Ponávky) a jižním směrem (k tzv. „městskému potoku“ do ulice Kobližná). V severní části ulice byl zachycen horizont půdního typu. Sprašová návěj zde dosahuje mocnosti přes 4 m, místy (v několika úrovních)

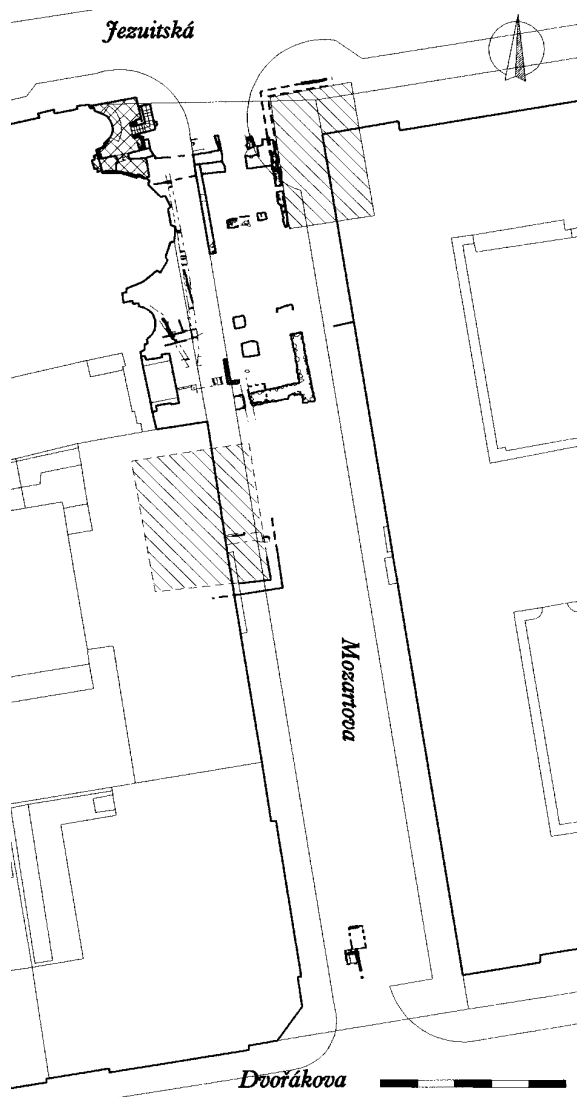
je patrný nevýrazný pohřbený půdní horizont (Holub – Merta – Veselá – Zůbek 2002a).

Při samotném archeologickém výzkumu jsme se soustředili především na severní část ulice, kde z dřívějších sond prováděných v rámci sanace brněnského podzemí (Holub – Merta – Veselá – Zůbek 2002a) byly známy bohaté stratigrafické situace 13. – 14. století naléhající na půdní typ. V tomto prostoru byla také otevřena podrobněji zkoumaná plocha o rozměrech cca 27 x 9 m. V jižní části ulice se výzkum soustředil především na výkop kanalizace (vedl po trase výkopu starší – nahrazené – kanalizace), kde byly v profilech dokumentovány četné zahloubené objekty (převážně odpadní jímky) a zdiva.

Výzkumem byly zachyceny pozůstatky dvou středověkých zděných staveb a jeden dřevohliněný suterén. V severozápadní části ulice se nachází pozůstatek kamenného suterénu (s.j. 919, 920, 921) vystavěného z metabazitů na načervenalou, resp. oranžovou maltu. Spolu s výsledky akce A47/2002 (Holub – Merta – Veselá – Zůbek 2002a) můžeme určit minimální rozměry kamenného jádra na 14 x 6,5 m (bohužel nejsou zachyceny dvě protilehlé stěny). Další nároží středověkého kamenného sklepa (s.j. 946) bylo zjištěno ve středu ulice, proti vchodu do budovy nejvyššího státního zastupitelství. Jakožto stavební materiál byl opět využit metabazit lepený na oranžovou maltu. Sklep byl v mladším období reparován a na vnitřní stěně opatřen cihelnou plentou. Oba dva kamenné suterény můžeme rámcově datovat do 2. poloviny 13. století, maximálně na počátek století čtrnáctého.

Obr. 41. Ulice Mozartova (A63/2002), pohled na zkoumanou plochu.
Mozartova Gasse (A63/2002), Ansicht der Grabungsfläche.

Obr. 42. Ulice Mozartova (A63/2002), půdorys zkoumané plochy. Šrafované zděné domy z období kolem 1300.
Mozartova Gasse (A63/2002), Grundriss der Grabungsfläche. Mauerhäuser aus der Zeit um 1300 – schraffiert.

V bezprostřední blízkosti sklepa s.j. 919, 921 (resp. západním směrem od něj) byl odkryt pozůstatek suterénu dřevohlíněného domu. Z jeho zásypu pochází poměrně bohatý soubor železných předmětů (2 obruče z vozového kola, ostruha, nůž, hák atd.). Zcela ojedinělým zjištěním je nález destrukce topeniště. Při preparaci požárových zánikových úrovní sklepa byla objevena kuželovitá destrukce, kterou lze považovat za pozůstatek otopného zařízení, zříceného do těchto míst při sesutí horních pater domu následkem požáru. Destrukční kužel tvořily především do červena vypálené zlomky mazanice, zlomky stavební keramiky a kameny. Ze stavební keramiky byly zastoupeny především prstované cihly, hojně se vyskytovaly keramické zeleně až černozeleně glazované čtvercové obkládací desky. Cihlově oranžový výpal desek je nepravidelný, některé jsou pokroucené. Tato okolnost může být způsobena jak nedokonalým procesem výroby, tak následkem požáru, případně tepelným namáháním při provozu topeniště. Desky mohly

např. sloužit jako snadno udržovatelná část obložení topeniště (kamen), akumulující současně teplo a splňující jistě i dobové estetické požadavky na kulturu bydlení. V rámci destrukce byly dokumentovány také větší kumulace uhlíků a zlomků zuhelnatělých dřev. Za zmínku stojí nález železné trojnožky, sloužící zřejmě k podkládání nádob při vaření. Zánik suterénu můžeme na základě keramického materiálu datovat k roku 1300.

Ze suterénu byla zachycena pouze jedna stěna, nicméně jeho rozměry lze z doprovodných archeologických situací rekonstruovat (9-11,5 x více než 10 m). V SV rohu byla s největší pravděpodobností zachycena část vstupní šíje.

Na samotné ploše výzkumu i v řezech kanalizační rýhy bylo zachyceno několik, většinou středověkých odpadních jímek. Nejstarší z nich (s.j. 505) náleží do samotného počátku osídlení této části města a je na základě keramického materiálu předběžně datována do 1. třetiny 13. století. Do období baroka je datována jímka s.j. 551 s cihelnými podločkami pro její nadzemní konstrukci, umístěnými v rozích jámy.

V prokleslých vrstvách do suterénu pak byly dokumentovány i štětové zpevňovací komunikační vrstvy ze závěru 13. století. Nad nimi pak bylo vystavěno otopné zařízení či pec datovaná předběžně do 14. století, jejíž destrukce zasahovala bezprostředně pod současnou vozovku.

Výzkum přinesl důležité informace zejména v oblasti urbanistického vývoje sledovaného prostoru. Předpokládaná parcelace podle O. Vičara (1965) (parcely delší osou orientované ve směru V-Z) se na základě zjištěných skutečností jeví pravděpodobně jako mylná. Naopak můžeme uvažovat spíše o uliční čáře orientované do dnešní Jezuitské ulice.

Polní 3, parc. č. 430, 431, 432/2, 424, 421, [A70/2002]

Před vlastními stavebními pracemi na pavilonu akutní medicíny Nemocnice milosrdných bratří na Polní ulici proběhla na ploše cca 900 m² od října do prosince 2002 1. etapa záchranného archeologického výzkumu, jehož 2. etapa pokračuje v roce 2003.

Lokalita se nachází na sprašové návěži, mírně se svažující k severu a v severní části stavební jámy prudce spadající do inundace Svratky.

Obr. 43. Polní 3 (A70/2002), Nemocnice milosrdných bratří, letecký pohled na lokalitu (M. Bálek).
Polní Gasse Nr. 3, Krankenhaus der Barmherzigen Brüder, Luftbild (M. Bálek).

Nejstarší osídlení bylo zjištěno z období počátku mladšího a z pozdního paleolitu. Kromě štěpané kamenné industrie byly nalezeny také fragmenty zvířecích kostí a mamutí stolička. V neolitu byla lokalita osídlena lidem kultury s lineární keramikou (2 objekty) a kultury s moravskou malovanou keramikou (1 objekt). Další sídliště existovalo na lokalitě v době halštatské. Z tohoto období pochází především část zahřoubené obytné stavby a 2 zásobní jámy. Nález bronzové šipky může na lokalitě dokládat i aktivity z mladší doby bronzové, průkaznější nálezy však výzkum neposkytl.

Následovalo až raně středověké a vrcholně středověké osídlení. Nejzávažnějším objevem z tohoto období je středohradištní pohřebiště z 9. století v západní části zkoumané plochy. Z celé lokality je tak spolu s předchozími výzkumy (Matějčková 2000, 153) známo celkem 12 hrobů, většinou dětských. Byly vybaveny bronzovými náušnicemi, noži, skleněnými gombíky a náhrdelníkem. Oproti dřívějším názorům (Matějčková 2000, 153) není důvod toto pohřebiště datovat až do 10. století a jeho údajný vztah ke kostelu sv. Václava je vysoce nepravděpodobný z důvodů chronologických i prostorových (Zapletalová 2001, 117-119). Výzkum doložil i sporadické nálezy středohradištní keramiky v zásypech sídlištních objektů. Snad až na jeden případ jsou však nálezy v těchto sídlištních objektech patrně uloženy druhotně a mohou pocházet z vybavy narušených hrobů. Z období mladohradištního

a z 1. poloviny 13. století jsou kromě zásobnic a sídlištních objektů neznámé funkce zajímavé především pozůstatky pecí a předpecních jam, v jejichž zásypech byla nalezena železná struska.

Velmi cenný je nález téměř celé suterénního prostoru dřevohliněného domu, orientované vstupní šíjí zhruba do Polní ulice. Podle nálezů keramiky z její výplně lze zánik stavby datovat na konec 13. století nebo do 1. poloviny 14. století. Stavba patrně mohla již náležet k sídlištnímu okrsku poblíž kostela sv. Václava, doloženého bezpečně na počátku 14. století (kostel se až do roku 1794, kdy byl zbořen, nacházel zhruba proti ústí ulice Vinohrady). Severně od zmíněného suterénu byly zachyceny vrcholně středověké zásobní jámy na obilí.

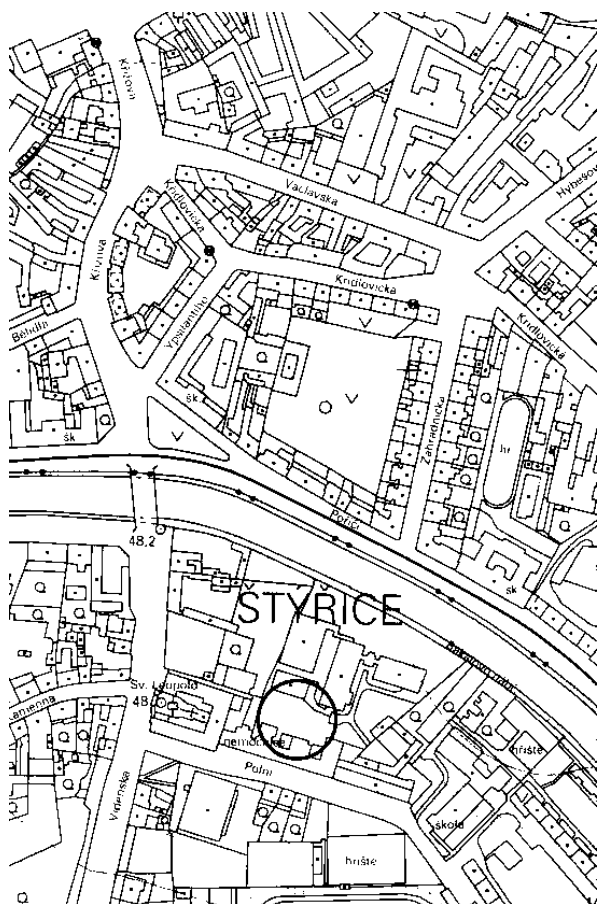
Z novověkého období výzkum doložil kromě parkových úprav, základových zdí prozatím nejasné funkce a inženýrských sítí souvisejících s budovou nemocnice především okraj hřbitova patřícího k baroknímu konventu milosrdných bratří. Hřbitov se nacházel v severovýchodní části zkoumané plochy a byl zrušen roku 1784 (Kuča 2000, 86).

Blok 44b, parc. č. 596/1, 599, 601, 604 [akce A71/2002]

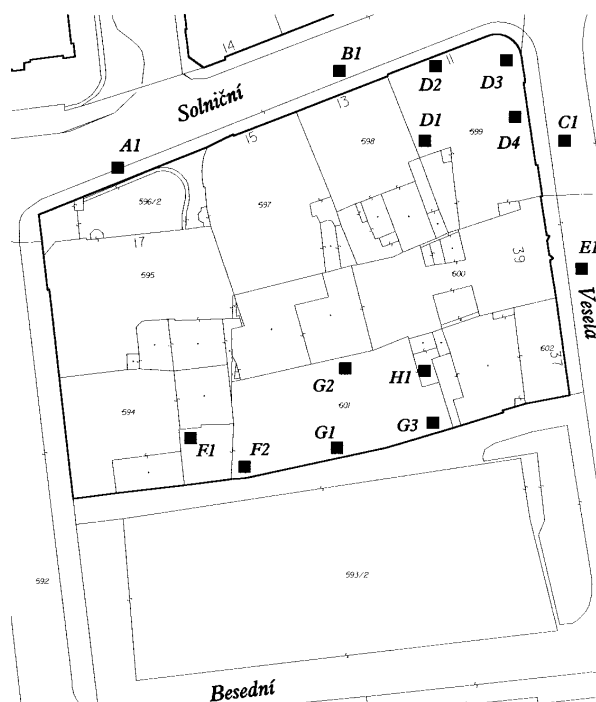
V souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí“ byl v roce 2002 prováděn záchranný archeologický výzkum, který pokračoval rovněž v roce 2003. Celkem bylo doposud dokumentováno 13 sond rozmístěných v prostorách bloku 44 a na ulicích Solniční a Veselá.

Výzkum je ve stadiu zpracování, podrobné výsledky ještě nejsou k dispozici. Bude o nich referováno v příštím roce.

Dosavadní sondy odkryly především reliktů starší zástavby a přinesly tak cenné informace k stavební historii zkoumaného domovního bloku. Dvakrát byla zachycena také středověká městská hradba. Získané informace dovolí upřesnit její

Obr. 44. Polní 3 (A70/2002), nemocnice Milosrdných bratří. Situování výzkumu. Polní Gasse Nr. 3, Krankenhaus der Barmherzigen Brüder, Lage der Erforschung.

Obr. 45. Blok 44b, lokalizace šachtic. Hausblock 44b (A71/2002), Lage der einzelnen Schurfschächte.

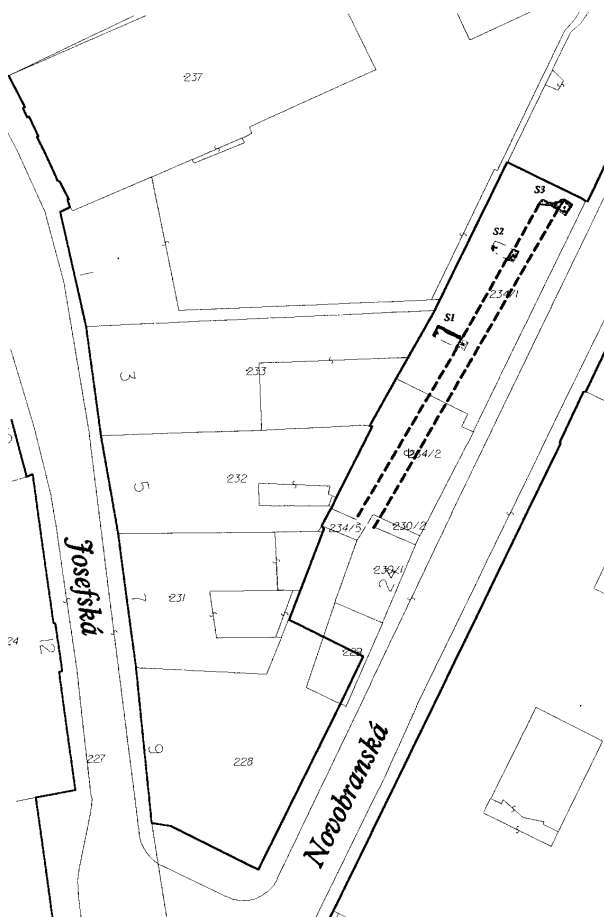
Obr. 46. Blok 44b (A71/2002), klíčová střílna v prašné věži (Weisspulverturm). Sonda A 1.
Hausblock 44ba (A71/2002), schlüsselförmige Schießcharte im Weisspulverturm, Schurfschacht A1.

dosud v podstatě jen více či méně odhadovaný průběh. Z navážek a odpadních vrstev byl získán bohatý keramický materiál především z období renesance. Nejnovějším objevem je nález sklepních prostor před hotelem Slavie (sonda A1). V současné době probíhá jejich vyklízení a sanace (Holub – Merta – Zůbek 2002b).

Novobranská, parc. č. 234/1, 234/2 [akce A72/2002]

Ve dnech 30.9. a 7.10. 2002 proběhl sondážní archeologický výzkum na parcelách 234/1 a 234/2 při ulici Novobranské v Brně. Výzkum byl vyvolán potřebou investora zjistit přítomnost a následně případný průběh středověké městské hradby, aby v budoucnu bylo možné přesně korigovat stavební práce na jmenovaných parcelách.

Prostor při ulicích Josefská a Novobranská začal být podle dosavadních poznatků sídelně atraktivní již před více než 3000 lety. Někdy v éře mladší a hlavně asi především pozdní doby bronzové se tu usadil lid kultury středodunajských popelníkových polí. Následně byl prostor osídlen ve století 12. a 13 (Zůbek 2002a). Během 13. století zde byla vybudována kamenná hradba městského opevnění, paralelní v podstatě s dnešním průběhem Novobranské ulice. Ta s konečnou platností zahrnuje část inkriminovaného prostoru do vlastního jádra rodičího se středověkého města. Prostor vně hradby se pak stal součástí parkánu. Území přiřazené do vnitřního města náleželo ve středověku k Měniněské čtvrti (Quartale Menesense). Středověká parcelní síť a struktura zástavby je zde v podstatě neznámá, historické prameny neposkytly možnost přesnější rekonstrukce. V daném místě se jmenují pouze „omnes alii de platea Bohemorum“ (Vičar 1965). Šlo o chudší (okrajovou) část města, kde se cena měšťáků měla pohybovat na spodní hranici. Vlastní ulice Novobranská se utvořila až v 19. století (Flodro-

Obr. 47. Novobranská (A72/2002), situování lokality, čárkovane průběh hradby.
Novobranská Gasse (A72/2002), Lage der Lokalität und Verlauf der Stadtmauer (liniert).

vá 1997, 168). Zástavba při její severní linii pak „pohltila“ i středověkou hradbu.

Celkem byly položeny tři sondy (S1, S2, S3), a to tak, aby směřovaly kolmo na předpokládaný průběh městské hradby. Rozestupy mezi nimi byly do jisté míry dány přístupností a možností pohybu na stávajícím povrchu předmětných parcel. V nejzápadnější části parcely 234/2 dokládá přítomnost hradby profil ze strany parcely 234/5, který byl dokumentován výzkumem proběhnulším v létě 2001 (akce č. A64/2001 – Zůbek 2002a). Sondy jednoznačně prokázaly přítomnost hradby (s.j. 900) i na parcele 234/1. Kromě ní zachytily i další zdi (s.j. 901, 902, 903, 904, 905) novověkého až novodobého stáří, které většinou využívaly nosné statiky hradby.

Získané poznatky opravňují předpokládat, že středověká městská hradba prochází celou délkou parcel 234/1 a 234/2. Její šířka se pohybuje kolem 2 m. Současná koruna hradby se nachází v hloubce 0,2-1,0 m pod úrovní stávajícího terénu jmenovaných parcel.

Bažty – Denisovy sady – Studánka, parc. č. 352, 353/1, 1147 [akce A73/2002]

Při výkopových pracích doprovázejících „Rekonstrukci Denisových sadů a Studánky, vodní hospodářství a veřejné

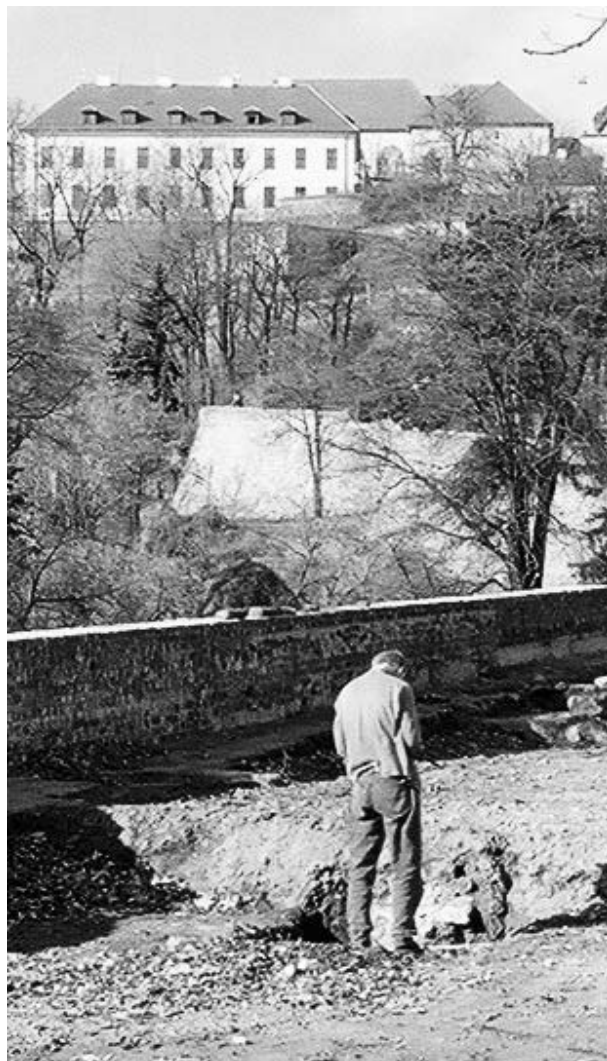
osvětlení“ proběhla v létě a na podzim 2002 na ploše stavby první část záchraného archeologického výzkumu. Akce pokračovala i v roce 2003, a proto bude o jejích výsledcích blíže referováno až po jejím ukončení.

Zatím se alespoň letmo zmíníme o doposud nejzajímavější části výzkumu. Odehrála se v prostoru západního konce ulice Bašty. Dokumentována zde byla část zděné „půlkruhové“ bašty parkánové fortifikace. Dále byly objeveny relikty tří zdí, jejichž přesná interpretace není dosud jasná. Pravděpodobně však souvisely s fortifikačním systémem města (Merta – Zúbek 2002).

Špilberk, parc. č. 625, 719 [akce A78/2002]

Při hloubení výkopů pro závlahový vodovod a veřejné osvětlení při rekonstrukci parku NKP Špilberk – III. etapa se v poslední čtvrtině roku 2002 uskutečnil záchraný archeologický výzkum.

Geomorfologicky se lokalita nachází na jižním, východním a severovýchodním svahu Špilberka. Podloží je tvořeno sprašovou návějí, která nasedá na skalní podklad. Nadmoř-

Obr. 48. Špilberk (A78/2002), dokumentace zdiva v prostoru tzv. kryté cesty.
Špilberk (A78/2002), Dokumentation der Mauer im Raum der sog. strada coperta.

ská výška daného prostoru se pohybuje v rozmezí 235 až 265 m n. m.

V polovině 19. století se zrodila myšlenka osázet doposud holý hradní kopec vegetací a založit tak velký městský veřejný park. Návrh na zřízení sadů pod Špilberkem přednesl nově zvolený starosta Christian d' Elvert 16. června 1861 a o měsíc později již předložil návrh projektu od Antonína Šebánka, hlavního zahradníka Lužánek. V září téhož roku bylo započato se zemními pracemi a osazováním svahů, zároveň započala i výstavba promenádních cest. Při úpravách špilberského kopce bylo přemístěno 3 792 kubických sáhů zeminy, zbouráno 264 kubických sáhů zdiva. Celkem bylo zplanýrováno 1 360 čtverečných sáhů a upraveno 1 992 čtverečných sáhů cest (Černoušková – Menšíková 2001).

Při zemních pracích byly sledovány a následně dokumentovány vybrané části výkopů sítí. Všechny výkopy zasáhly, respektive protnuly sprašové podloží. Výkopy nenarušily žádnou situaci, kterou by bylo možno přiřadit středověku nebo novověku. Pouze místně byla dokumentována souvrství upravující neidentifikované sníženiny. Jejich datace spadá do období budování parku po polovině 19. století (viz výše). Vždy se jednalo o úpravy provázející budování komunikační sítě. Na severovýchodním svahu pak byl zachycen nad hranicí parcel 763 a 764 cihlový, valeně zaklenutý odpadní kanál. Dle analogií z města Brna jej lze časově přiřadit do období baroka, případně klasicismu. Jako nejzajímavější se jevíly odkryté pozůstatky základového zdiva skarpy barokního opevnění v prostoru při bastionu Hlídka 1. V obou případech se jednalo o mohutnou zeď smíšené kamenocihelné konstrukce dosahující šířky 2,50 m. Zdivo bylo spojováno kvalitní bílou vápennou maltou. Jeho lokalizace zcela odpovídá situaci zachycené dobovými plány.

Lze tedy konstatovat, že výkopy sítí, pokud pomineme dvojí proražení základů barokního opevnění, nezasáhly žádnou archeologickou situaci (Merta 2002c).

Petrov, parc. č. 299, 315, [akce A82/2002]

V návaznosti na zemní práce doprovázející rekonstrukci kanalizační sítě probíhá od 8.11. 2002 v oblasti východního svahu petrovského návrší (prostor před restaurací M Club) záchraný archeologický výzkum. Akce bude pokračovat i v roce 2003.

Obr. 49. Pohled na Petřský vršek, v popředí Denisovy sady.
Ansicht des Bergs Petrov, vorn Denisovy sady (Denispark).

Samotný výzkum je realizován formou dohledu nad výkopovými pracemi a dokumentací vzniklých řezů.

Přímo v linii plánované inženýrské sítě byly již v minulosti realizovány dva archeologické výzkumy (srov. Procházka 1996a, 1996b). V blízkosti studny odhalené výzkumem v roce 1994 (Procházka 1996a) protínala rýhu kopané kanalizace zeď z místních metabazitů, lepená běžovou maltou. Předběžně ji můžeme datovat do závěru 13. či do počátku 14. století.

V prostoru před vchodem do restaurace M Club byla zachycena mocná mazaniceová destrukce, související patrně s výrobním (vyhřívacím) zařízením – pecí (Procházka 1996b, Holub – Kolařík – Zůbek 2002).

Beethovenova – Jezuitská, parc. č. 13/1, 67/1 [akce A83/2002]

V souvislosti s hloubením výkopů pro telefonní kabel v ulicích Beethovenově a Jezuitské se v červenci 2002 uskutečnil záchranný archeologický výzkum.

Ve středověkém Brně existovala z dotčených ulic jen ulice Jezuitská pod názvem Široká (platea Ampla), od 15. století pak Za kostelem P. Marie. Název Jezuitská se objevuje až v 18. století (Flodrová 1997, 99). Prostor Beethovenovy ulice byl součástí kláštera augustiniánek Cella Sanctae Mariae (k historii a topografii viz Mozartova, akce A63/2002).

Geomorfologicky se lokalita nachází na mírném k východu otočeném svahu, který se sklání k bývalé vodoteči Ponávky v dnešním prostoru severně od Malinovského náměstí. Stávající nadmořská výška zkoumané plochy se pohybuje od 213,00 do 216,00 m n. m.

Poněvadž šířka předmětných výkopů se pohybovala jen kolem 0,40 m (hloubka dosahovala 0,80 cm), byl jako metoda výzkumu zvolen dohled nad výkopovými pracemi. Následně byly dokumentovány zjištěné archeologické situace. Sledované výkopy ve své většině nezasáhly archeologické situace. Pouze v severní části Beethovenovy ulice došlo k odhalení částí korun čtyř zdí (s.j. 900, 901, 902, 903). Svým charakterem se zdály odpovídat spíše období novověku a lze je považovat za relikt staveb, které byly součástí komplexu jezuitské koleje zbourané roku 1904. Nutné je podotknout, že v návazkách v prostoru mezi zdmi 901 a 902 byla zjištěna přítomnost „oranžové“ malty, charakteristické pro brněnské stavby z časového horizontu kolem roku 1300. Můžeme tedy v daném místě předpokládat existenci nějaké stavby tohoto stáří (Zůbek 2002f).

Opuštěná – Trnitá [akce A88/2002]

Akce souvisí se stavbou kolektoru „Opuštěná – Metropolit“ (viz výše referovaná akce A6/2002). Terénní část probíhala v letech 2001 a 2002. V současné době se výzkum nachází ve fázi zpracování. Proto o jeho výsledcích pohovoříme blíže až po jeho celkovém ukončení. Nyní tedy alespoň stručně.

Až na výjimečné novodobé jámy a pozůstatky historické zástavby výzkum v podstatě nenarazil na archeologický terén. Promluvil však k otázkám vývoje a charakteru inundačního terénu a terasy řeky Svratky. Výzkum jako celek pak nemalou měrou doplnil mozaiku postupné rekonstrukce historické topografie jižního předpolí Brna (Holub – Procházka – Zůbek 2002).

Dvořákova, parc. č. 102 [akce A89/2002]

V návaznosti na opravu inženýrských sítí na Dvořákově ulici proběhl v létě 2002 záchranný archeologický výzkum.

Ulice Dvořákova (dříve Wieserova) se do své podoby koncipovala až během 20. století. Týká se to jak jejího plošného rozsahu, tak i vlastního průběhu. Ve středověku byl daný prostor z většiny součástí areálu herburského kláštera, později jezuitské koleje, případně zadních úseků parcel domů obrácených do ulice Kobližné (platea Pastillarum). Teprve po asanaci klášterního komplexu na počátku 20. století byla vytyčena nová ulice (Flodrová 1997, Vičar 1965).

Geomorfologicky se lokalita nachází na mírném k východu otočeném svahu, který se sklání k bývalé vodoteči Ponávky v dnešním prostoru Malinovského náměstí. Nadmořská výška lokality se pohybuje kolem 214 m n. m.

Vzhledem k tomu, že výkop stavby (4 x 1m, hloubka cca 1,6 m) se odehrál převážně v rámci recentních výplní inženýrských sítí, omezil se archeologický výzkum na sledování a dokumentaci vzniklých profilů. Jeden z nich zachytil v hloubce 0,9 m sprašové podloží. Do něho pak byl zahlouben výkop jímky, zasypáný ve 13. století. Na ostatních řezech se archeologický terén neprojevil (Zůbek 2003a).

Starobrněnská 1, parc. č. 395 [akce A90/2002]

Při rekonstrukci domu Starobrněnská 1 byl v červenci 2002 proveden záchranný archeologický výzkum.

Parcela byla zastavěna už ve středověku, náležela k Brněnské městské čtvrti (Quartale Brunnense). Z hlediska ceny městiště patřila parcela spíše k těm dražším. Souviselo to mimo jiné také s její poměrně exkluzivní polohou u náměstí. V roce 1348 je jako majitel domu uveden kramář Křišťan (Flodrová 1997, Vičar 1965).

Geomorfologicky se lokalita nachází ve svahu táhnoucím se od Petrova na východ. Nadmořská výška lokality se pohybuje kolem 225 m n. m.

Zemní práce se uskutečnily v prostoru interiéru domu formou liniových výkopů o nevelké hloubce 0,6 m. Jejich šířka se pohybovala od 0,4 do 1m. Na „klasický“ archeologický terén se narazilo pouze v severozápadní části. Na nevelkém profilu se zde snad podařilo zachytit úroveň sprašového podloží. Na základě nepatrného segmentu však nebylo možné stoprocentně vyloučit, zda se nejedná jen o přenesené podloží. Následovala vrstvička ztrouchnivělého dřeva, kterou by bylo možné označit za podlahovou úroveň. Do ní byla zahloubena jáma neznámé funkce ze 13. století. Celou situaci překryly novověké a novodobé navážky a několik úrovní dlažby. Kromě jmenovaných aktivit zachytily výkopy několik segmentů zdí. Jednalo se o doklady stavebního vývoje domu. Žádná ze zdí však nevykazovala středověký charakter, většinu jich lze datovat do období renesance.

Vzhledem k tomu, že výzkum nezachytil žádné stavební aktivity, případně konstrukce s nimi spojené, které bychom mohli datovat hlouběji než do 14. století (sklep zděného jádra), doložil tak předpokládanou skutečnost, že celý domovní blok byl do organismu náměstí vložen až později (Zůbek 2003b).

Obr. 50. Starobrněnská 1 (A90/2002), bývalé podlouhí domu, v popředí odkryté klenby sklepa. Starobrněnská Gasse 1 (A90/2002), ehemaliger Laubengang des Hauses, vorn entdeckte Wölbungen des Kellers.

Starobrněnská 12, parc. č. 477 [akce A91/2002]

Záchranný archeologický výzkum se uskutečnil v souvislosti s výměnou inženýrských sítí ve dvoře domu Starobrněnská 12.

Parcela byla zastavěna už ve středověku, náležela k Brněnské městské čtvrti (Quartale Brunnense). Z hlediska ceny městského pozemku patřila spíše ke středně drahým (Flodrová 1997, Vičar 1965).

Geomorfologicky se lokalita nachází na mírném klesajícím svahu. Nadmořská výška prostoru se pohybuje kolem 230 m n. m.

Na základě 1 m hlubokých výkopů, které se táhly takřka po celé délce dvora, lze prohlásit, že archeologický terén v této úrovni zde byl již dříve markantně narušen. Pouze v blízkosti průjezdu se podařilo zachytit dva útržky vrstev. Z jejich charakteru lze soudit, že představovaly zasypané zhloubené suterény dřevohliněného domu ze 13. století. Výkop v průjezdu domu částečně odhalil korunu zdiva náležícího zděnému jádru ze závěru 13. století. Zdivo navazovalo na půdorys, který naznačuje relikt sklepa, jenž se v substrukci zachoval v mladším půdorysném rozvržení prvního suterénu domu. Zděné jádro tak lze půdorysně rekonstruovat do podoby, ve které již bylo publikováno (Zúbek 2003c; Merta 2001, 45-46).

Literatura:

- Bretholz, B. 1909: Sankt Jakob Kirche in Brünn. Brünn.
- Bretholz, B. 1911: Geschichte der Stadt Brünn. Erster Band. Brünn.
- Bukovský, J. 1970: SHP bývalého kartuziánského kláštera v Brně – Králově Poli a jeho výtvarné zhodnocení. Závěrečná zpráva výzkumného úkolu F22/1970, Brno.
- Bukovský, J. 1991: Kartuziánská architektura v Čechách a na Moravě, část 2. Kartouzy založené panovnickým rodem Lucemburků na Smíchově a v Králově Poli, Památky a příroda 9, 520-534.
- Bureš, J. 1960: Středověké stavby brněnských dominikánů, Časopis moravského muzea 45, vědy společenské, 107-136.
- Cejnková, D. – Loskotová, I. 1993: Archeologický výzkum na Starém Brně, Brno v minulosti a dnes 11, 23-28.
- Cejnková, D. – Loskotová, I. – Plaček, M. 1993: Předběžné výsledky archeologického výzkumu Špilberku, Brno v minulosti a dnes 11, 150-161.
- Cejnková, D. – Měřínský, Z. – Sulitková, L. 1984: K problematice počátků města Brna, Český časopis historický 32, 150-160.
- Černoušková, D. – Menšíková, M. 2001: Park na Špilberku, Brno v minulosti a dnes 15, 191-212.
- Černušák, T. – Prokop, A. – Němec, D. 2001: Historie dominikánů v českých zemích. Praha.
- Čižmářová, J. 1980: Nález mladohradištní keramiky ze Starého Brna (okr. Brno-město), Přehled výzkumů 1977, 81.
- Drozdová, E. 1998: Antropologický rozbor kosterních pozůstatků ze středověkého hřbitova na Dominikánském nám. v Brně, in: Ve službách archeologie I, 71-73.
- Dřímál, J. 1947: Zemský dům v Brně. Brno.
- Dřímál, J. – Peša, V. 1969: Dějiny města Brna 1. Brno.
- Eliáš, J. O. 2001: Dům pánů z Kunštátu v Brně, Dějiny staveb 2001, 34-41.
- Emödiová, R. 1983: Historický vývoj zeleně v městě Brně. Brno.
- Flodrová, M. 1997: Brněnské ulice a vývoj jejich názvů od 13. století po dnešek. Brno.
- Hálová – Jahodová, C. 1947: Brno, stavební a umělecký vývoj města. Brno.
- Hálová – Jahodová, C. 1975: Brno, dílo přírody, člověka a dějin. Brno.
- Holub, P. – Kováčik, P. – Merta, D. – Peška, M. – Procházka, R. – Zapletalová, D. – Zúbek, A. 2003: Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2001, Přehled výzkumů 43 (2001).
- Kafka, F. 1998: Poslední Lucemburk na českém trůně. Praha.
- Kisa, A. 1883: Der Kreuzgang der Dominikanerkirche in Brünn, Notizenblatt 1883, 76.
- Konečný, L. 1996: Počátky Brna ve světle nejnovějších poznatků, Forum Brunense 1995/96, 7-20.
- Kral, E. 1888: Geschichte der Karthause in Königsfeld bei Brünn von ihrer Erbauung im Jahre 1375 bis zur Gegenwart. Brünn.
- Krejčí, J. 1993: Geologické a fyzickogeografické poměry území města Brna, Brno v minulosti a dnes 11, 127-220.
- Kroupa, P. 1990: Špilberk – stavební úpravy za 2. světové války, Forum brunense, 1990, 95-106.

- Kuča, K. 2000: Brno. Vývoj města, předměstí a připojených vesnic. Praha – Brno.
- Kuthan, J. 1982: Umění doby posledních Přemyslovců. Praha.
- Kuthan, J. 1994: Česká architektura v době posledních Přemyslovců. Vimperk.
- Libal, D. 2001: Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek. Praha.
- Matějčková, A. 2000: Brno (k. ú. Štýřice, okr. Brno – město). Přehledy výzkumů 41 (1999), 153.
- Merta, D. 1999: Starobrněnská ul. č. 2, 4 – 6, 8, Přehled výzkumů 40 (1997-1998), 306-309.
- Merta, D. 2001: Nejstarší měšťanská kamenná architektura v Brně, Průzkumy památek – 2/2001, 41-60.
- Merta, D. – Peška M. 2001: K počátkům kamenné profánní architektury v Brně, Dějiny staveb 2001, 110-114.
- Merta, D. – Peška M. v tisku: Proměny domovního bloku Velký špalíček, Dějiny staveb 3.
- Merta, D. – Peška, M. – Procházka, R. – Sadílek, J. 2000: Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 1999, Přehled výzkumů 41 (1999), s. 35-61.
- Měřinský, Z. 1993: Celkový vývoj osídlení brněnské oblasti do vzniku institucionálního města (problémy a perspektivy dalšího výzkumu), Brno v minulosti a dnes 11, 15-22.
- Peška, M. 1998: Mečová ul. č. 6, Přehled výzkumů 40 (1996-1997), 290.
- Peška, M. 1999a: Brno (okr. Brno-město), Dominikánské nám. 1, parc. č. 503, Přehled výzkumů 39 (1995-1996), s. 584.
- Peška, M. 1999b: Brno (okr. Brno-město), Dominikánské nám., parc. č. 509, Přehled výzkumů 39 (1995-1996), s. 584.
- Plaček, M. 2001: Špilberk, In: Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hradek a tvrzí. Praha, 611-615.
- Procházka, R. 1990: Záchranné výzkumy v Brně v roce 1987 (okr. Brno - město), Přehledy výzkumů 1987, 85-87.
- Procházka, R. 2000: Zrod středověkého města na příkladu Brna (k otázce odrazu společenské změny v archeologických pramenech), Mediaevalia archaeologica 2, 7-158.
- Procházka, R. – Himmelová, Z. 1995: Příspěvek k vývoji středověké zástavby tzv. Velkého špalíčku v Brně, Archaeologia historica 20, 233-245.
- Prokop, A. 1904: Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung, Wien 1904.
- Richter, V. 1936: Z počátků města Brna, Časopis matice moravské 60, 257-314.
- Samek, B. 1993: Věžové domy v Brně, Brno v minulosti a dnes 11, 104-108.
- Samek, B. 1994: Umělecké památky Moravy a Slezska I (A-I). Praha.
- Varhaník, J. 1998: K původu stavebního typu hradu Špilberka, Archaeologia historica 23, 391-398.
- Vičar, O. 1965: Místopis Brna v polovici 14. století (prostor uvnitř městských hradeb), Brno v minulosti a dnes 7, 242-283.
- Vičar, O. 1966: Místopis Brna v polovici 14. století (předměstí), Brno v minulosti a dnes 8, 226-275.
- Zapletalová, D. 2001: Slovanské osídlení na území města Brna do 10. století. Diplomová práce uložená na Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity Brno.
- Zatloukal, P. 1997: Brněnská okružní třída. Brno.
- Zatloukal, R. 1999: Brno (okr. Brno-město). Ulice Starobrněnská 10, Přehled výzkumů 39 (1995-1996), s. 386.
- Zůbek, A. 2001: Počátky středověké měšťanské architektury v Brně. Diplomová práce uložená na Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.
- Žák, K. 1929: Dějiny Kartouze královopolské. Nové Město na Moravě.

Prameny, nálezové zprávy a terénní dokumentace:

- Ambroz, A. 1997: Petrov č. 3 a 4 – stavebně-historický průzkum.
- Ambroz, M. – Kroupa, P. 1990: Stavebně-historický průzkum Nové radnice, rukopis uložený v Muzeu města Brna.
- Borský, P. – Černoušková D. 1997: Objekt Starobrněnská 2/4 - Mečová 10 v bloku tzv. Velkého špalíčku v Brně (stavebně-historický průzkum).
- Čižmářová, J. 1978: Brno – Křížová ulice. Nálezová zpráva č. 58/97 uložená v archivu Městského muzea Brno.
- Eliáš, J. O. 1998a: Mečová ul. č. 4, stavebně-historický průzkum.
- Eliáš, J. O. 1998b: Mečová ul. č. 8, stavebně-historický průzkum.
- Eliáš, J. O. 2000: Dům pánů z Kunštátu, stavebně historický průzkum.
- Geislerová, K. – Procházka, R. 1994: Brno – Zemanova kavárna. Nálezová zpráva č. 89/94 uložená v archivu Ústavu archeologické památkové péče Brno.
- Hanák, L. 1983: Brno, stavebně-historický průzkum podzemí – blok 18.
- Hanák, L. 1984: Brno, historické jádro, stavebně historický průzkum bloku 18, 50-59.
- Himmelová, Z. 1992: Jakubská 5. Nálezová zpráva č. 1156/92 uložená v archivu AÚ ČAV v Brně.
- Himmelová, Z. 1993: Interiér domu Dominikánská č. 9. Terénní dokumentace uložená v archivu ARÚ ČAV v Brně.
- Holub, P. – Kolařík, V. – A. Zůbek 2002: Brno – Petrov (kanalizace). Terénní dokumentace z akce A82/2002 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Holub, P. – Kolařík, V. – Merta, D. - A. Zůbek 2002: Brno – blok 33. Terénní dokumentace z akce A156/2001 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Holub, P. - Merta, D. 2002a: Údolní 8 – rekonstrukce a dostavba objektu. Nálezová zpráva č. 20/02 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.
- Holub, P. – Merta, D. 2002b: Brno – Královo Pole, Božetěchova 2, VUT FEI, Klauzura L. Nálezová zpráva č. 34/02 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Holub, P. – Merta, D. 2002c: Brno – Královo Pole, Božetěchova 2, VUT FEI, Klauzura I a K. Terénní dokumentace z akce A62/2002 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Holub, P. – Merta, D. 2002d: Vaňkovka - statické sondy. Terénní dokumentace z akce A44/2002 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Holub, P. – Merta, D. – Zůbek, A. 2002a: Brno – Vachova. Terénní dokumentace z akce A61/2002 uložená v archivu Archaia Brno.

- Holub, P. – Merta, D. – Zúbek, A. 2002b: Brno – blok 44b. Terénní dokumentace z akce A71/2002 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Holub, P. – Merta, D. – Zúbek, A. 2002c: Špilberk, jihozápadní bastion. Terénní dokumentace z akce A40/2002 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Holub, P. – Merta, D. – Peška, M. – Zúbek, A. 2002a: Dominikánská č. 9 – Dům pánů z Kunštátu. Terénní dokumentace z akce A7/2002 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Holub, P. – Merta, D. – Peška, M. – Zúbek, A. 2002b: Mečová č. 4. Terénní dokumentace z akce A102/2002 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Holub, P. – Merta, D. – Veselá, P. – Zúbek, A. 2002a: Brno – blok 39a. Terénní dokumentace z akce A47/2002 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Holub, P. – Merta, D. – Veselá, P. – Zúbek, A. 2002b: Brno – blok 43. Terénní dokumentace z akce A48/2002 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Holub, P. – Merta, D. – Veselá, P. – Zúbek, A. 2002c: Brno – blok 44a. Terénní dokumentace z akce A49/2002 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Holub, P. – Procházka, R. – Zúbek, A. 2002: Brno – Opuštěná. Terénní dokumentace z akce A88/2002 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Holub, P. – Zúbek, A. 2002: Brno – Dornych, Spálená, Úzká. Terénní dokumentace z akce A6/2002 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Kováčik, P. 2001a: Brno, vnitroblok 42 – sanace podzemí. Nálezová zpráva č. 21/01 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Kováčik, P. 2001b: Brno, Staré Brno – kabelovod TKR. Nálezová zpráva č. 29/01 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Kováčik, P. 2001c: Brno – Jezuitská 13, rekonstrukce výměňkové stanice LS JmL, a.s. Nálezová zpráva č. 26/01 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Kříž, P. – Rybníček, M. 2003: Závěrečná zpráva – vyhodnocení vzorků z lokalit Mečová 4, Kartuziánský klášter, Jihlava – Úzká, vyhotovená dendrochronologickou laboratoří Ústavu nauky o dřevě MZLU Brno. Uloženo v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Loskotová, I. 1992: Nálezová zpráva ze záchranného archeologického výzkumu v jižním křídle Dominikánského kláštera (dokumentace statických sond). Rukopis uložený v archivu archeologického oddělení Muzea města Brna.
- Loskotová, I. 1997: Nálezová zpráva z dohledu nad výkopem kanalizace v prostoru 1. nádvoří. Rukopis uložený v archivu archeologického oddělení Muzea města Brna.
- Loskotová, I. 1999: Terénní dokumentace z archeologického dohledu při 1. etapě rekonstrukce křížové chodby. Rukopis uložený v archivu archeologického oddělení Muzea města Brna.
- Merta, D. 1997: Brno – Dominikánská 9. Nálezová zpráva č. 59/97 uložená v archivu Ústavu archeologické památkové péče Brno.
- Merta, D. 1998: Brno, Starobrněnská 2-4, 6, 8. Nálezová zpráva č. 105/99 uložená v archivu Ústavu archeologické památkové péče Brno.
- Merta, D. 1999: Brno, blok 26, 35. Nálezová zpráva č. 7/99 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Merta, D. 2002a: Brno. Lidická č. 36. Nálezová zpráva č. 12/02 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Merta, D. 2002b: Mečová 8. Nálezová zpráva č. 46/02 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Merta, D. 2002c: Brno – Špilberk, rekonstrukce III. etapa. Nálezová zpráva č. 62/02 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Merta, D. 2002d: JME, Koliště – výměna VN. Nálezová zpráva č. 24/02 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Merta, D. 2002e: Obchodní galerie Velký špalíček. Nálezová zpráva č. 18/01 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Merta, D. – Peška, M. – Zúbek, A. 2002: Dominikánské náměstí, blok 20. Nálezová zpráva uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Merta, D. – Procházka, R. – Sadílek, J. 1999: Dominikánská 11/13, stavebněhistorický průzkum, archiv Archaia Brno, o.p.s. č. 13/99.
- Merta, D. – Veselá, P. – Zúbek, A. 2002: Brno – blok 40. Terénní dokumentace z akce A57/2002 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Merta, D. – Zúbek, A. 2002: Brno – Bašty, Denisovy sady, Studánka. Terénní dokumentace z akce A73/2002 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Peška, M. 1997a: Brno, Sukova, Kobližná, Vachova, Jánská; Blok 25, 36. Nálezová zpráva č. 54/97 uložená v archivu Ústavu archeologické památkové péče Brno.
- Peška, M. 1997b: Brno, Nová radnice; Blok 19. Nálezová zpráva č. 57/97 uložená v archivu Ústavu archeologické památkové péče Brno.
- Peška, M. 2001: Brno, blok 42 (vozovka Česká, Jakubská, Rašínova a Solniční). Nálezová zpráva č. 22/00 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Peška, M. 2002a: Přestavba a rekonstrukce hotelu Holiday Inn. Nálezová zpráva č. 22/02 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Peška, M. 2002b: Brno, Nová radnice – rekonstrukce II. etapa. Nálezová zpráva č. 36/02 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Peška, M. – Zapletalová, D. 2002: Brno – divadlo Reduta. Terénní dokumentace z akce A30/2002 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Peška, M. – Zúbek, A. 2002: Brno – nám. Svobody 9. Terénní dokumentace z akce A2/2002 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Procházka, R. 1996a: Brno – Petrov č. 2. Nálezová zpráva č. 3/96 uložená v archivu Ústavu archeologické památkové péče Brno.
- Procházka, R. 1996b: Brno – Petrov č.p. 2, 8. Nálezová zpráva č. 136/96 uložená v archivu Ústavu archeologické památkové péče Brno.
- Procházka, R. 1997: Dominikánská č. 9 Dům pánů z Kunštátu. Nálezová zpráva č. 16/97 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Procházka, R. – Sadílek, J. 2001: Brno – Petrov 3, rekonstrukce suterénu. Nálezová zpráva č. 14/01 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.

- Sadílek, J. 2001, Česká 10, dílčí stavebně-historické posouzení objektu. Rukopis. uložený v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Urbánková, K. 2002: Transkribovaný rukopis A. Gödla K dějinám brněnských domů, AMB fol.
- Veselá, P. – Zúbek, A. 2002a: Brno. Trnitá ulice, parc. č. 878. (Odlučovač ropných látek ORL). Nálezová zpráva č. 39/02 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Veselá, P. – Zúbek, A. 2002b: Brno. Sady Osvobození. Nálezová zpráva č. 55/02 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Zúbek, A. 2001: Brno, ulice Spálená – kolektor. Nálezová zpráva č. 1/02 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Zúbek, A. 2002a: Brno, Josefská 7, 9 – Novobranská 24, 26, 28. Nálezová zpráva č. 25/01 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Zúbek, A. 2002b: Brno, Novobranská ulice. Nálezová zpráva č. 37/02 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Zúbek, A. 2002c: Brno, Lidická ulice 16. Nálezová zpráva č. 15/02 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Zúbek, A. 2002d: Brno, Novobranská – Orlí. Terénní dokumentace z akce A24/2002 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Zúbek, A. 2002e: Brno – Opletalova 6. Nálezová zpráva č. 21/02 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Zúbek, A. 2002f: Brno. Beethovenova – Jezuitská (výkopy pro telefonní kabel). Nálezová zpráva č. 57/02 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Zúbek, A. 2003a: Brno. Dvořákova – oprava inženýrských sítí. Nálezová zpráva č. 63/02 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Zúbek, A. 2003b: Brno. Starobrněnská 1. Nálezová zpráva č. 64/02 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.
- Zúbek, A. 2003c: Brno. Starobrněnská 12 – úprava dvora. Nálezová zpráva č. 65/02 uložená v archivu Archaia Brno, o.p.s.

Resumé

Mit diesem Beitrag möchten wir wie in den vergangenen 3 Jahren über die Ergebnisse der archäologischen Rettungsgrabungen informieren, die von der Gesellschaft ARCHAIA in dem historischen Stadtzentrum von Brno und im Raum seiner Vorstädte durchgeführt wurden.

Petrov 3, Parzelle Nr. 344 [Aktion A13/2001]

Im Zusammenhang mit der Gesamtrekonstruktion des Objektes Nr. 3 auf Petrov in den Jahren 2000-2002 wurde eine archäologische Rettungsgrabung durchgeführt. Es brachte wertvolle Informationen zu der Bauentwicklung des genannten Hauses, dessen Geschichte wurde bis zu der Zeit nicht ganz klar. Es ist anscheinend, dass bei den jüngeren Umbauten wurde ein spät mittelalterliches Umfangsmauerwerk benutzt und es ist nur zur Änderung der Innendispositionen der einzelnen Hausräume gekommen. Im Jahre 1874 kam es dann zur Aufstockung.

Innenblock Nr. 42, Parzelle Nr. 565 [Aktion A25/2001]

Im Januar bis Februar 2001 hat im Zusammenhang mit dem Projekt "Sanierung des Brünner Untergrundes" in den Monaten Januar und Februar 2001 die archäologische Rettungsgrabung

stattgefunden. Nur die Sonde H4 brachte die Entdeckung der mittelalterlichen archäologischen Situation. Sie hat eine Abfallgrube aus dem 13. Jahrhundert aufgenommen.

Údolní 8 [Aktion A66/2001]

Im Zusammenhang "mit der Rekonstruktion und Fertigbau des Objektes Údolní 8", ist in den Monaten Juni 2001 bis Mai 2002 eine archäologische Rettungsgrabung verlaufen. Es wurden dadurch teilweise die Verhältnisse der geologischen Sohle bestätigt, in der Form der Lösbodenwehe und Bodentypus. Die älteste kulturelle Aktivität stellte die Schicht aus dem 15. Jahrhundert dar. Die weiteren Aktivitäten (Schichten, Mauer, Brunnen) gehören schon in das 16. und 17. Jahrhundert. Weiter wurden auch mehrere Mauern des 19. Jahrhunderts erfasst.

Staré Brno (Altes Brunn) [Aktion A67/2001]

Im Zusammenhang mit der Realisation der "Kabelleitung TKR Altes Brunn" wurde in dem Zeitraum von 09.04.-22.07. 2001 die archäologische Rettungsgrabung durchgeführt. Aus den Ausgrabungen wurde ein sekundär abgelagertes mittelalterliches und neuzeitliches keramisches Material gewonnen. Nur vor dem Haus auf der Straße Pekařská 38 ist es gelungen, ein vertieftes Objekt aus dem Mittelalter zu finden.

Jezuitská 13, Parzelle Nr. 13/1 [Aktion A100/2001]

Vor dem Haus Jezuitská 13 wurde ein nicht großer Aushub für Austauschstation dokumentiert. Da das Terrain in der Umgebung von Ingenieurnetz schwer verletzt war, wurde hier keine archäologische Situation dokumentiert. In dem gemischten Verfüllen wurde ein näher nicht spezifizierter Steinteil gefunden.

Mečová 4, Parzelle Nr. 451 [A 102/2001]

Im Zusammenhang mit der Rekonstruktion und Umbau des Objektes Mečová Nr. 4 hat in den Monaten September bis November 2002 eine archäologische Rettungsgrabung gemeinsam mit der Dokumentation der eigenen Bauanlage stattgefunden. Mit dieser Forschung wurden die Kenntnisse betreffend der Bauentwicklung der Parzelle seit der Hälfte des 13. Jh. bis heute ergänzt. Dank der zugleich verlaufenden klassischen archäologischen Rettungsgrabung in der Kombination mit der tiefen bauhistorischen Forschung ist es gelungen, in Brno das erste gemauerte Schalenhaus aus der Hälfte des 13. Jh. zu identifizieren. Der Bauhorizont hängt wahrscheinlich mit dem Eintreffen der Ziegelarchitektur zusammen, repräsentiert heute mit der St. Thomas Kirche - nach 1351. Diese Forschung war auch sehr wichtig für unsere Vorstellungen über die anliegenden Parzellen in der Straße Mečová 2 und 6.

Block 33, Parzellen Nr. 32, 548/1 [Aktion A156/2001]

Im Zusammenhang mit dem Projekt "Sanierung des Brünner Untergrundes" ist in den Monaten August 2001 bis März 2002 eine archäologische Rettungsforschung verlaufen. Diese Forschung bestand aus der Dokumentierung, bzw. teilweise Präparation der archäologischen Situationen, die von 9 Sonden verletzt wurden. Außer der geläufigen Situationen, die die mittelalterliche Kommunikationsschichtenfolge dokumentierten, wurden auch in den Sonden A4, B1, E1 Grundrisse der mittelalterlichen Häuser aus dem 13. und 14. Jh. entdeckt und

in der Sonde D1 eine gemauerte Abfallgrube. Diese Forschung wird jetzt bearbeitet.

Mečová 8, Parzelle Nr. 449 [Aktion A172/2001]

Im Zusammenhang mit der Tiefung des neuen Aufzugs-schachts und mit der Gesamtrekonstruktion des Hauses Mečová Nr. 8 wurde im Jahr 2001 eine archäologische Rettungsgrabung durchgeführt. Diese nicht umfangreiche archäologische Forschung brachte ziemlich grundsätzliche Informationen zu dem Zeitraum knapp vor dem Aufbau des Fachwerkhäuses. Man kann auch nicht vergessen die Horizontspezifikation der Kellerräume. Diese Forschung ergänzte bedeutend auch die Erkenntnisse betreffend den gemauerten Kern des Hauses vom Ende des 13. Jh, welches sich auf der Nachbarparzelle des Hauses Starobrněnská Nr. 2-4 befindet.

Dominikánské nám. 1, Parzelle Nr. 503 [Aktion A1/2002]

Im Zusammenhang mit der 2. Etappe der Rekonstruktion des Raumes in dem Kreuzgang und Paradieshof des ehemaligen Dominikaner Klosters wurde in den Monaten Dezember 2001 bis April 2002 eine archäologische Rettungsgrabung durchgeführt. Es wurden auch zugleich die Umfangswände in dem ersten und zweiten Vorhof im Areal des Neuen Rathauses entfeuchtet. Im Rahmen der archäologischen Forschung wurde auch eine ausführliche Photo- und Zeichendokumentation der freigelegten Wände des historischen Baues durchgeführt. In dem Raum wurde eine Abfallgrube (?) gefunden, die wir aufgrund der Funde in den Anfang des 13. Jh. datieren können. Ganz bedeutende Funde sind die Grundlagen des gemauerten oberirdischen Hauses und der Aushub des holzschlammigen Souterrains aus der ersten Hälfte (Drittel) des 13. Jh. Die Breite des gemauerten Hauses erreichte 8,20 m und die Länge mehr als 11,30 m. Die beiden Bauten gingen eindeutig dem Ausbau der Klostergebäude vor. Während dem 13. Jh. wurde wahrscheinlich die ganze Quadratur ausgebaut. Am Ende des 15. Jh. wurde die westliche Wand des Hofes ganz umgebaut.

Im Raum des ehemaligen Kapitelsaales wurden Fragmente der ursprünglichen mittelalterlichen Pflasterung aus den gebrannten Quadratplatten gefunden, spätgotische Grundmauerung unter dem Altar und besonders dann der Grabstein des Brünner Bürgers "Magister Alex", der in dem Kloster im Jahre 1344 begraben wurde. In den Sonden in dem Kreuzgang und in dem Refektorium wurden auch 13 Begräbnisse dokumentiert, die vorwiegend in die Neuzeit datiert sind. Mit der bauhistorischen Forschung im Raum des Kreuzganges und des Kapitelsaales ist es gelungen, die detaillierte Bauentwicklung des Klosters seit seiner Gründung zu belegen.

Im Raum des 1. Vorhofes stellten die ältesten dokumentierten Aktivitäten die Gruben aus dem Anfang des 13. Jh. dar. Aus dem Verlauf des 13. Jh. stammt auch das holzschlammige Haus, das in dem nördlichen Teil des Dominikanerplatzes stand und spätestens am Anfang des 14. Jh. zugrunde ging. Im Vorhof wurde auch eine Reihe der Abfallgruben und der Pfahlgrübchen entdeckt, die zu den oberirdischen Wirtschaftsgebäuden gehörten. Ein unerklärbarer Bau wurde bei der westlichen Wand des Vorhofes entdeckt. Es handelt sich um eine unterirdische Räumlichkeit, aus kleinen Ziegeln ausgemauert, die typisch für die Wende des 13. und 14. Jh. sind. Der Boden des Gebäudes wurde bisher in der Tiefe von 4 m unter dem Niveau des heutigen Terrains nicht erreicht. Der Bau konnte als Abfall-

grube dienen, bzw. als Wirtschaftsobjekt, z. B. Kühlraum. Tatsache ist, daß es zu der Dekonstruktion und zum Zugrundegehen irgendwann in der 2. Hälfte des 16. Jh. gekommen ist. Nach unserer Meinung definiert der Bau die Grenze des Klostergartens am Ende des 13. Jh. Die jüngsten Funde repräsentieren die untergegangenen Kellerräume aus dem 17. Jh, die bei der nördlichen Wand des Vorhofes gefunden wurden, und auch die Rollsteinpflasterung aus dem 18./19. Jh.

Für die Anfänge der Stadt Brno ist sehr wichtig die Tatsache, daß es mit dieser Forschung wieder nicht gelungen ist, die Funde aus dem 12. Jh. zu beweisen und so die Hypothese über die Vorburg der Brünner Burg um die St. Michael Kirche zu bestätigen.

Náměstí Svobody 9, Parzelle Nr. 131 [Aktion A2/2002]

Im Zusammenhang mit dem vorbereiteten Neubau in der Lücke auf dem "náměstí Svobody" 9 (Freiheitsplatz) wurde im Februar 2002 die Aufsicht über die Aushübe der 4 statischen Sonden durchgeführt. In einer der Sonden ist es gelungen, die Superposition der mittelalterlichen Abfallgruben aufzunehmen.

Lidická 36 [Aktion A4/2002]

Im Zusammenhang mit der Rekonstruktion und Umbau des Objektes Lidická Nr. 36 wurde im Januar 2002 eine archäologische Aufsicht durchgeführt. Die archäologische Sohle stellt der Löß dar, dessen Oberfläche wurde auf der östlichen und auch westlichen Seite der Baugrube aufgenommen. Darauf setzt der schwarzerdige Horizont und Spülschichtenfolge, mit vereinzelt Keramikfragmenten in die Neuzeit datiert. Sehr markante Überreste der anthropogenen Tätigkeit stellen die Schichten dar, die den Bau des Hauses aus den 80. Jahren des 19. Jh. und Einebnen des Abhanges zu dem Fluss Ponávka begleiten.

Spálená – Dornych – Úzká, Parzellen Nr. 1002, 1059 [Aktion A6/2002]

Die Aktion hängt mit dem Bau des Kollektors "Opuštěná – Metropol" zusammen, der schon seit Sommer 2001 verläuft. Der Bau wird auch im Jahre 2003 fortsetzen. Es wurde wieder die Besiedlung aus der Bronze- und Eisenzeit erforscht und dann auch die kontinuierliche Besiedlung vom 8. bis 13. Jh. Auf der Straße Dornych wurden auch mächtige Überreste der holzschlammigen Bauten aus dem 13. Jh. entdeckt, die die Bebauung des I. Vorstadtsviertels gebildet haben.

Dominikánská Nr. 9, Parzelle Nr. 478/1 [Aktion A7/2002]

In den Frühlingsmonaten 2002 ist in dem ehemaligen Haus der Herren von Kunštát eine archäologische Rettungsforschung in Folge der gesamten Rekonstruktion des Gebäudes verlaufen. Die Forschung bestand aus zwei Teilen. Erstens aus der archäologischen Grabung selbst im Rahmen der Aushüben der Ingenieurnetze und Ausräumen der Gewölbeaufschüttungen im Erdgeschoß und zweitens dann aus der Dokumentation der freigelegten Baukonstruktionen (nach Putzentfernung). In dem großen Raum im Erdgeschoß des westlichen Hofflügels wurde ein vertieftes Objekt mit der Keramik aus der Hälfte des 13. Jh. datiert. In dem westlichen Flügel wurde auch ein holzschlammiges Souterrain aus der zweiten Hälfte des 13. Jh. aufgenommen. In dem Hof, bei dem westlichen Flügel, wurde ein Relikt

des Ofens entdeckt, der aufgrund der gefundenen Keramik in das 13. Jh. datiert wurde.

In dem ersten oberirdischen Geschoß des Straßentraktes wurde ein Steinkern des Hauses aus dem Ende des 13. Jh. dokumentiert. Der zweite gemauerte Kern befindet sich bei der westlichen Grenze der Parzelle.

In den Durchschlägen und ausgehauenen Trassen für die elektrische Leitung wurden Relikte der mittelalterlichen Mauerwerke dokumentiert. In dem westlichen Flügel bei der Parzellengrenze mit Dominikánská 11/13 wurden zwei Felder der spät mittelalterlichen Arkaden entdeckt. Es ist gelungen, einige Überreste der Feuerungen zu dokumentieren. Sehr interessant scheint das Relikt des vermauerten Kamins zu sein, der in Folge des Ausbaues des westlichen Hoftraktes vernichtet wurde und hat so geholfen, seine Entstehung in das 18. Jh. zu datieren.

In dem Keller, der nach der Untermauerung des östlichen gemauerten Kerns entstanden ist, wurde in der südöstlichen Ecke ein spät gotisches Treppenhaus dokumentiert. Das Treppenhaus wurde an die Grundmauer von Dominikánská 7 angeklebt.

Lidická Nr. 16 [Aktion A11/2002]

Im Zusammenhang mit der Rekonstruktion und Fertigbau des Stadttheaters Brünn ist in den Tagen von 28.2. bis 26.3. 2002 in den hinteren Teilen der zu der Lidická Straße anliegenden Parzellen eine archäologische Rettungsforschung verlaufen. Die Forschung erfasste eigentlich keine eindeutigen urzeitlichen oder mittelalterlichen Aktivitäten. Es wurde nur eine neuzeitliche Grube dokumentiert. Es wurden aber die Verhältnisse der geologischen Sohle in dem gegebenen Raum präzisiert.

Koliště, Parzellen Nr. 637 und 664/1 [Aktion A13/2002]

Im Zusammenhang mit dem Tausch NV auf der Straße Koliště fand im März 2002 eine archäologische Rettungsgrabung statt. Sie hat die Besiedlung der Vorstadt aufgenommen, die in die Hälfte des 13. Jh. datiert ist. Diese Besiedlung kann man dem in den Quellen erwähnten Stadtviertel "V jirchářč" zuzählen. Die materielle Kultur, die mit den Keramikfragmenten repräsentiert ist, belegt eine intensive Besiedlung der Gemeinschaft der Handwerker. Allgemein kann man sagen, daß jede andere Forschung in diesem Raum viele überraschende Feststellungen bringt. Eine mächtige Schichtenfolge belegt die jüngere, neuzeitliche Besiedlung. Diese Aktivität kann man nicht eindeutig als Bestandteil der Bebauung interpretieren. Es handelt sich wahrscheinlich um Herrichtungen des wirtschaftlichen Hinterlandes des heute nicht mehr bekannten Gebäudes. Der jüngste Bauhorizont repräsentieren dann die Fragmente der Grundmauer der Häuser, die räumlich in den Verlauf des 19. Jh. datiert werden.

Zelný trh, Parzelle Nr. 397 [Aktion A14/2002]

Im Zusammenhang mit dem Projekt "Sanierung des Brünner Untergrundes" wurde im Jahre 2002 eine archäologische Rettungsgrabung durchgeführt, die auch im Jahre 2003 fortsetzen wird. Insgesamt wurden bisher 9 Sonden dokumentiert, die sich auf der ganzen Fläche des Platzes befinden haben. Weil die Forschung noch nicht beendet ist, werden wir über seine Ergebnisse erst nach dem Abschluss der ganzen Aktion näher sprechen.

Hotel Holiday Inn – Křížkovského Nr. 20 [Aktion A17/2002]

Im Zusammenhang mit dem Anbau und Rekonstruktion des Interieurs im Hotel Holiday Inn wurde im April und Mai 2002 eine archäologische Aufsicht über die Erdarbeiten durchgeführt. Aus der archäologischen Hinsicht war die Situation zwar negativ, mit der Forschung wurde aber mindestens eine interessante geologische Situation dokumentiert – ehemaliger Abhang (Ufer?) zum Fluss Svratka und Flusssedimente, die mit den Hochwasserlehm und Sand zugedeckt sind.

Božetěchova 2 [A23/2002]

Im Zusammenhang mit der Rekonstruktion der südlichen Klausur Nr. 2 im Areal der technischen Hochschule (FIT VUT) in Brünn – im Objekt des ehemaligen Kartusianer Klosters – auf der Straße Božetěchova in Brno-Královo Pole ist in den Tagen 25.4.-6.8. 2002 auf dieser Lokalität eine archäologische Rettungsgrabung verlaufen. Es wurde auch mit einer tiefen bauhistorischen Forschung ergänzt. Die gewonnenen Kenntnisse haben zur Spezifizierung der Bauentwicklung dieser Zelle und eigentlich auch des ganzen südlichen Flügels des großen Ambits beigetragen. Es wurden zwei Etappen des Ausbaues festgestellt. Die erste aus der Barockzeit (80. Jahre des 17. Jh.) und die zweite aus dem Anfang der 70. Jahre des 18. Jh.

Orlí – Novobranská, Parzellen Nr. 198, 249 [Aktion A24/2002]

Im Zusammenhang mit der Tiefung der Aushübe bei dem Bau der Bank "ČSOB Brno" (Legen der Röhre HDPE) ist in den betroffenen Teilen der Straßen Orlí und Novobranská eine archäologische Grabung verlaufen. Die interessantesten Kenntnisse und zugleich auch wahrscheinlich die größten Beiträge der Grabung sind: 1) die Möglichkeit, aufgrund der freigelegten Relikte der alten Bebauung einigermaßen die Breite der ehemaligen Häuser bzw. Parzellen zu rekonstruieren; 2) eindeutiger Beweis, daß das Portal der Häuser Nr. 22-24, 26 und 28 gegenüber den Portalen der ehemaligen mittelalterlichen und neuzeitlichen Bauten verschoben sind. Ihr Verlauf war eine Fortsetzung der heutigen Linie Orlí Nr. 20.

Opletalova 6, Parzelle Nr. 583 [Aktion A28/2002]

Im Zusammenhang mit der Tiefung der Aushübe des neuen Kanalisationsnetzes im Hof des Hauses Nr. 6 in der Straße Opletalova wurde am 5.6.2002 eine archäologische Rettungsforschung durchgeführt. Die ältesten aufgenommenen Aktivitäten stellten die neuzeitlichen Aufschüttungen dar. Sie füllten eine umfangreiche Aushubaktivität, die jedoch nicht näher identifiziert wurde.

Zelný trh 4, Kapucínské náměstí 6, Parzelle Nr. 398 [Aktion A30/2002]

Im Zusammenhang mit der Rekonstruktion und Fertigbau des Theaters "Reduta" auf Zelný trh ist in den Monaten Juli bis September im Raum des Hofes und östlichen Flügels des Objektes eine archäologische Forschung verlaufen. Die Forschung ist jetzt in der Phase der Verarbeitung. Als die ältesten entdeckten menschlichen Aktivitäten zeigten sich die Gruben aus der Hallstattzeit und der kulturelle urzeitliche Bodentypus zu sein. Auf seiner Oberfläche konzentrierten sich seit der 2. Hälfte des 12. Jh. die Arbeitsaktivitäten der Bewohner des Vorortsdorfes und seit dem 13. Jh. der Bürger der Königsstadt

Brünn. Gerade die Tätigkeit aus dem 12. und 13. Jh. hat im Raum des Hofes eine einzigartige Abfallschichtenfolge mit der Stärke bis 1,5 m mit den verschiedensten Abfall- und Wirtschaftsgruben hinterlassen. Aus dem 13. Jh. stammen auch zwei holzschlammige Souterrains der oberirdischen Häuser, die im Hof und im östlichen Trakt des Gebäudes entdeckt wurden. Etwa an der Wände des 13./14. Jh. wurde die holzschlammige Bebauung durch die steinigen Häuser ersetzt. Von denen ist es gelungen, zwei hintere Trakte ohne Keller aufzunehmen. Im Laufe des 14. Jh., eher doch in dem 15. Jh., wurde der hintere Trakt des westlichen gotischen Hauses aus der Innen- und auch Außenseite unterkellert. Bei dem Ausbau des Theaters "Reduta" selbst in dem 17. Jh. wurde die sämtliche Bebauung außer einem der Keller abgerissen. Mit der massiven Destruktion erhöhte sich das damalige Terrain um 2 m auf das heutige Niveau.

Sokolská ulice, Parzelle Nr. 1374 [Aktion A39/2002]

Die archäologische Forschung im August 2002 wurde mit dem Bau des "Areal der Polizei CR – Herrichtung der neuen Ausfahrt zur Straße Sokolovská in Brünn" ausgerufen. Es wurden nur Aktivitäten aus dem Zeitraum des 20. Jh. belegt, konkret die häufigen Ingenieurnetze, Terrainausgleich und Herrichtung der Oberfläche der Kommunikation.

Špilberk (Spielberg) – südwestliche Bastion [Aktion A40/2002]

Eine archäologische Rettungsforschung der südwestlichen Bastion wurde mit den Bauarbeiten im Zusammenhang mit der Rekonstruktion, bzw. Rehabilitation dieses Fortifikationselementes der Burg für die Bedarfe des Stadtmuseums hervorgehoben. Die vorläufige Bewertung der Forschungsergebnisse kann man schon als höchstens beitragende bezeichnen (die bauhistorische Forschung, bzw. die Auswertung des Baues verläuft noch). Es ist gelungen, obwohl nur grob, die Bauentwicklung der südwestlichen Bastion der Burgfortifikation zu erklären. Aus den freigelegten Grundrissen der Baukonstruktionen ist es möglich, ihre Renaissance- und Barockform zu rekonstruieren.

Vaňkovka [A44/2002]

Im Rahmen der Vorbereitung für die Projektion des Baues im Raum der Fabrik "Vaňkovka" wurden vier statische Sonden im Raum der ehemaligen Kernfabrik dokumentiert. Man kann voraussetzen, daß sich auf der Lokalität eine ziemlich umfangreiche Besiedlung aus der Bronzezeit befindet. Auf diese Besiedlung knüpfen erst näher nicht spezifizierte Wirtschaftsaktivitäten im 16. Jh. an. Die erste Bautätigkeit folgt dann erst an der Wende des 18./19. Jh.

Block 39a, Parzelle Nr. 75 [Aktion A47/2002]

Im Zusammenhang mit dem Projekt "Sanierung des Brünner Untergrundes" wurde eine archäologische Rettungsgrabung durchgeführt. Der Terrainteil fand im Sommer 2002 statt. Insgesamt wurden 9 Sonden dokumentiert, die auf der ganzen Mozartova Straße platziert wurden. Heutzutage wird die Forschung verarbeitet. Die Mehrheit der Sonden erreichte die geologische Sohle, Siedlungsaktivitäten des 13. Jh. ("kulturelle" Schichten, Aushübe, Steinkeller) und Relikte der einzelnen Bauten des Komplexes des Herburgischen Klosters, später des Jesuitenheimes (inkl. der Kellerräume). Aus den dokumentier-

ten Sonden wurde dann klar ersichtlich, daß die Konfiguration des Terrains in dem gegebenen Raum ursprünglich unterschiedlich von der heutigen war. Das Ergebnis ist die Sanierungsaktion aus dem Anfang des 20. Jh.

Block 43, Parzellen Nr. 575, 604, 610 [Aktion Nr. A48/2002]

Im Zusammenhang mit dem Projekt "Sanierung des Brünner Untergrundes" wurde in der zweiten Hälfte des Jahres 2002 eine archäologische Rettungsgrabung durchgeführt. Insgesamt wurden 8 Sonden dokumentiert, die in den Straßen Česká, Skrytá und Veselá platziert wurden. In der heutigen Zeit befindet sich die Forschung in der Phase der Verarbeitung. Drei Sonden (A2, C2, C3) erreichten Kellerräume. Einer der Keller lag unter dem heutigen Haus in der Straße Česká Nr. 9. Der Keller unter der Straße Veselá kann man in die Barockzeit datieren. Mit der Sonde A2 wurde ein spät gotischer Keller aufgenommen, in dem auch ein Brunnen entdeckt wurde. Die Sonde A4 entdeckte dann in der Tiefe 4,5 m unter der Fahrbahn Rest des Kalkofens aus der Hälfte des 13. Jh. Weiter wurde auf mehreren Stellen Verlauf der mittelalterlichen Stadtmauer und ihr anliegende Kommunikationsschichten dokumentiert. Am interessantesten ist Objekt, das nach dem Jahre 1200 untergegangen ist. In dieses Objekt wurde im Laufe des 13. Jh. ein Wall gebaut. Das Objekt kann man als einen Keller bezeichnen, der in die Lößsohle vertieft war. Es handelt sich um die erste Aktivität dieses Alters, die aus dem nördlichen Teil von Brünn stammt.

Block 44a, Parzellen Nr. 593/2, 593/3 [Aktion A49/2002]

Im Zusammenhang mit dem Projekt "Sanierung des Brünner Untergrundes" wurde in der zweiten Hälfte des Jahres 2002 eine archäologische Rettungsgrabung durchgeführt. Insgesamt wurden 12 Sonden dokumentiert, die auf der Parkfläche zwischen den Straßen Besední und Veselá platziert wurden. Heutzutage befindet sich die Forschung in der Phase der Bearbeitung. Die gelegten Sonden haben fast regelmäßig die Überreste der älteren Bebauung aufgenommen, vor allem wahrscheinlich der Kasernen, die hier standen, inklusiv der Kellerräume. Einige Male ist es gelungen, das mittelalterliche archäologische Terrain zu forschen. Die ältesten Aktivitäten stammen aus dem 13. Jh. Sehr interessant war die Feststellung der Anwesenheit von mächtigen Schichtenfolgen der übertragenen Sohle in dem westlichen Teil des Parkplatzes. Ihre genaue Interpretierung kann man erst nach der Durchführung der umfangreicheren und kompletten archäologischen Forschung der Fläche geben.

Česká 10, Jakubská 3, Parzellen Nr. 559 und 557 [Aktion A56/2002]

Im Sommer 2002 führten die Mitarbeiter der Firma Archaia Brno eine Dokumentation zu dem Haus Česká 10/ Jakubská 3 durch. Die ganze Aktion wurde mit dem Bedarf hervorgerufen, die Abbrucharbeiten zu dokumentieren, die die "Beseitigung" des ganzen Gebäudes in Jakubská 3 und in dem Hoftrakt des Hauses Česká 10. Es wurde bewiesen, daß der quere Hoftrakt in die Renaissance-, bzw. Barockzeit zu datieren ist. Die sämtlichen Baukonstruktionen waren in diesem Teil aus den Ziegeln. Beim Abreißen des Hoftraktes wurde dann die steinige Gebäudeecke freigelegt, bis in die Höhe des ersten Stockes. Auf dem Niveau der Gebäudeecke wurden vorerst die Abbrucharbeiten eingestellt. In der Konstruktion des Hauses Jakubská 3 wurden keine mittelalterlichen oder neuzeitlichen Substruktionen beob-

achtet. Es handelte sich also um "Neubau", der in die zweite Hälfte des 19. Jh. datiert wurde. Das Haus sollte in der nächsten Zukunft eine gesamte "Rekonstruktion mit Fertigbau" durchmachen. Die begleitende archäologisch bauhistorische Forschung wird bestimmt unsere heutigen Teilinformationen wesentlich ergänzen und präzisieren.

Block 40, Parzellen Nr. 59, 13/2, 67/1, 102 [Aktion A57/2002]

Im Zusammenhang mit dem Projekt "Sanierung des Brünner Untergrundes" wurde im Jahre 2002 eine archäologische Rettungsgrabung durchgeführt, die auch im Jahre 2003 fortgesetzt wird. Insgesamt wurden 10 Sonden dokumentiert, die sich in den Straßen Beethovenova, Dvořákova, Jezuitská und Koží befinden haben. Interessant war die Anwesenheit des mittelalterlichen Steinkellers bei der Kreuzung der Straßen Jezuitská und Koží (Sonde A1). Aus technischen Gründen wurde er aber nicht freigelegt und ausgeräumt. Fast mit allen drei Sonden ist es gelungen, an die Überreste des Jesuitenheimes anzustoßen. Aus dem "klassischen" archäologischen Terrain ist es nötig, den Fund der zwei Abfallgruben aus dem 13. Jh. herauszunehmen (Sonde E1). Der bisher letzte Fund ist die Entdeckung der umfangreichen Räume bei dem nördlichen Teil der Straße Dvořákova (Sonde F1).

Sady Osvobození, Parzellen Nr. 7/1, 7/2, 7/3, 8, 10, 11, 92/1 [Aktion A59/2002]

Im Zusammenhang mit der Tiefung der Aushüben für Ingenieurnetze in dem Raum Sady Osvobození ist in den Tagen 06.09.-26.09. 2002 eine archäologische Rettungsgrabung verlaufen. Die verfolgten Aushübe erreichten eigentlich nur Aufschüttungsschichtenfolgen. In denen befand sich das mittelalterliche und neuzeitliche archäologische Material (vor allem keramische Bruchstücke). In großen Konzentrationen erschienen die Keramikfragmente vor allem in dem Raum östlich von dem Janáček's Theater.

Trnítá, Parzelle Nr. 878 [Aktion A60/2002]

Im Zusammenhang mit dem Aufbau des Abscheiders der Erdölstoffe ORL für den Busbahnhof Brno – Zvonarka ist in den Tagen 29.8.-5.9.2002 eine archäologische Forschung verlaufen. Auf der ganzen geforschten Fläche gab es Horizont der neuzeitlichen Aufschüttungen. Seine Stärke bewegte sich von 0,80 bis 1,80 m. Es handelte sich um Terrainherrichtung, die höchst wahrscheinlich mit dem Abbruch der alten Bebauung und mit Ausbau des neuen zentralen Busbahnhofs in den 80. Jahren des 20. Jh. zusammenhing. Unter diesen Aufschüttungen war ein mächtiger Horizont (etwa 1 m dick) der Flutschichten oder Terrainherrichtungen aus der Neuzeit versteckt. Die restliche Tiefe bis zu der Grundspalte der Baugrube (1,40 m) stellte eine Schichtenfolge der Anschwemmungen und Ablagerungen dar. Man kann sagen, daß es die Zunahme des Flutterrains des Flusses Svratka darstellt. In die genannten neuzeitlichen Schichten wurden Überreste der alten Bebauung eingebaut, die in den 80. Jahren des 20. Jahrhunderts definitiv dem Abbruch unterlag.

Božetěchova 2, [A62/2002]

Im Rahmen der Rekonstruktion der Zellen I und K hat in der Zeit vom 26.08. bis 02.12.2002 eine archäologische For-

schung gemeinsam mit der bauhistorischen Forschung stattgefunden. Die beiden Zellen entstanden in den 70. Jahren des 18. Jh. (das genaue Jahr geben die Datierungsschilder an der Vorderseite der Zellen an). Nachdem das Kloster im Jahre 1782 geschlossen und unter die Militärverwaltung übernommen wurde, wurden die Zellen in die heutige Form umgebaut. In der Zelle I wurde unter dem heutigen Treppenhaus noch ein älteres mit holzigen Stufen entdeckt.

Mozartova, Parzelle Nr. 75 [Aktion A63/2002]

Im Zusammenhang mit der Rekonstruktion der Fahrbahn und Kanalisation ist vom 06.08. bis 05.12. 2002 eine archäologische Rettungsgrabung im Raum des ehemaligen Klosters Cella Sanctae Mariae (gegründet 1240) verlaufen. Heutzutage befindet sich die Forschung in der Bearbeitungsphase. Diese Forschung brachte wichtige Informationen insbesondere in dem Gebiet der Verfolgung der historischen Bebauung in diesem Raum. In dem nordwestlichen Teil der Straße wurde ein Überrest des steinigen Souterrains mit minimalen Maßen 14 x 6,50 m gefunden. Ein anderes wurde inmitten der Straße entdeckt, gegenüber dem Eingang in das Gebäude der Generalstaatsanwaltschaft. Die beiden Steinsouterrains kann man in die zweite Hälfte des 13. Jh. datieren, maximal in den Anfang des 14. Jh. In der unmittelbaren Nähe des erstgenannten Kellers befand sich ein Überrest des Souterrains eines holzschlammigen Hauses. Aus seiner Aufschüttung stammt eine ziemlich reiche Kollektion der eisernen Gegenstände (Radreifen, Sporn, Messer, Haken, einige Nägel usw.) Ganz einzigartige Feststellung ist der Fund der Destruktion der Feuerkammer, die bei dem Brand aus dem oberirdischen Stock des Hauses in den Keller versunken ist. Die Forschung hat noch einige, meistens mittelalterliche Abfallgruben aufgenommen. Die älteste von ihnen gehört in das erste Drittel des 13. Jh.

Polní 3, Parzellen Nr. 430, 431, 432/2, 424, 421, [A70/2002]

Im Zusammenhang mit dem Ausbau des neuen Pavillons des Krankenhauses Milosrdných bratří auf Straße Polní ist auf der Fläche etwa 900 m² vom Oktober bis Dezember 2002 die erste Etappe der archäologischen Rettungsgrabung verlaufen. Die Forschung setzt auch im Jahre 2003 fort. Die älteste Besiedlung wurde vom Anfang des jüngeren und aus dem späteren Paläolithikum festgestellt. Außer der gespalteten Steinindustrie wurden auch Fragmente der Tierknochen und ein Mammutbackzahn gefunden. In der Zeit des Neolithikums wurde die Lokalität von den Menschen der Kultur mit der linearen Keramik und der Kultur mit der mährischen bemalten Keramik besiedelt. Eine weitere Siedlung gab es auf der Lokalität in der Hallstattzeit. Aus diesem Zeitraum stammen vor allem ein Teil des vertieften Wohnbaues und zwei Vorratsgruben. Fund des bronzen Pfeils kann auf der Lokalität auch Aktivitäten aus der jüngeren Bronzezeit belegen. Keine beweiskräftigeren Funde wurden entdeckt. Es folgte erst die früh mittelalterliche und spät mittelalterliche Besiedlung. Der wichtigste Fund aus diesem Zeitraum ist die Begräbnisstätte aus dem 9. Jh. Aus der ganzen Lokalität sind gemeinsam mit den vorigen Grabungen insgesamt 12 Grabstätten bekannt, vorwiegend Kindergräber. Sie wurden mit bronzen Ohrringen, Messern, gläsernen Knöpfen und mit einer Kette ausgestattet. Aus dem Zeitraum des 11., 12. und aus der ersten Hälfte des 13. Jh. sind außer den Speichern und Siedlungsobjekten unbekannter Funktion vor allem

die Überreste der Öfen interessant. In ihren Aufschüttungen wurde Eisenschlacke gefunden. Sehr hochwertig ist Fund eines fast ganzen Souterrainraumes eines holzschlammigen Hauses, das am Ende des 13. oder in der ersten Hälfte des 14. Jh. zerstört wurde. Der Bau konnte möglicherweise schon zu dem Siedlungsbezirk nahe der St. Wenzel Kirche gehören, die am Anfang des 14. Jh. schon belegt ist. Nördlich von dem erwähnten Souterrain wurden dann spät mittelalterliche Vorratsgruben für Getreide aufgenommen.

Block 44b, Parzellen Nr. 596/1, 599, 601, 604 [Aktion A71/2002]

Im Zusammenhang mit dem Projekt "Sanierung des Brünner Untergrundes" wurde im Jahre 2002 eine archäologische Rettungsgrabung durchgeführt, die auch im Jahre 2003 fortgesetzt wird. Insgesamt wurden bisher 13 Sonden dokumentiert. Die entdeckten vor allem Relikte der älteren Bebauung und helfen so, die Baugeschichte des Hausblockes zu erklären. Zweimal wurde auch die mittelalterliche Stadtmauer entdeckt. Die gewonnenen Informationen erlauben ihren bisher mehr oder weniger geschätzten Verlauf zu präzisieren. Aus den Aufschüttungen und Abfallschichten wurde ein reiches keramisches Material vor allem aus der Renaissancezeit gewonnen. Die Neuentdeckung stellt der Fund der Kellerräume vor dem Hotel Slavie (Sonde A1) dar.

Novobranská, Parzellen Nr. 234/1, 234/2 [Aktion A72/2002]

In den Tagen am 30.09. und 07.10. 2002 wurde eine archäologische Feldforschung auf den Parzellen Nr. 234/1 und 234/2 bei der Straße Novobranská in Brunn durchgeführt. Die Forschung wurde mit dem Bedarf des Investors hervorgerufen, die Anwesenheit und anschließend den eventuellen Verlauf der mittelalterlichen Stadtmauern festzustellen. Die mit der Forschung gewonnenen Informationen lassen uns glauben, daß die mittelalterliche Stadtmauer durch die ganze Länge der Parzellen 234/1 und 234/2 durchführt. Ihre Breite bewegt sich um 2m. Die heutige Bekrönung der Mauer befindet sich in der Tiefe 0,2-1,0 m unter dem Niveau des jetzigen Terrains der genannten Parzellen.

Bašty – Denisovy sady – Studánka, Parzellen Nr. 352, 353/1, 1147 [Aktion A73/2002]

Im Zusammenhang mit den Aushubarbeiten des Baues "Rekonstruktion von Denisovy sady und Studánka, Wasserwirtschaft und öffentliche Beleuchtung" ist im Sommer und Herbst 2002 auf der Fläche des gegenständigen Baues der erste Teil archäologischen Rettungsgrabung verlaufen. Die Aktion wird auch im Jahre 2003 fortsetzen. Bisher wurde auf der Straße Bašty ein Teil der gemauerten "halbrunden" Bastion der Zwingerbefestigung dokumentiert. Weiter wurden noch Relikte drei Wände entdeckt. Ihre genaue Interpretation ist bisher noch nicht klar. Wahrscheinlich haben sie aber auch mit dem Befestigungssystem der Stadt zusammengehängt.

Špilberk, Parzellen Nr. 625, 719 [Aktion A78/2002]

Im Zusammenhang mit der Tiefung der Aushübe für Bewässerungsleitung und öffentliche Beleuchtung bei der Rekonstruktion des Parks NKP Špilberk – III. Etappe fand in dem letzten Quartal des Jahres 2002 eine archäologische Rettungsforschung statt. Alle Aushübe mit der archäologischen

Aufsicht erreichten die Lößbodensohle. Die Aushübe verletzten keine Situation, die man dem Mittelalter oder der Neuzeit zuordnen könnte. Nur auf dem nordöstlichen Abhang wurde wahrscheinlich ein Barockkanal aufgenommen. Am interessantesten schienen die freigelegten Überreste des Grundmauerwerkes der Grosse der Barockbefestigung im Raum bei Bastion Hlídka 1 zu sein.

Petrov, Parzellen Nr. 299, 315, [Aktion A82/2002]

Im Zusammenhang mit der Rekonstruktion des Kanalisationsnetzes verläuft seit dem 08.11.2002 im Gebiet des östlichen Abhanges der Petrover Anhöhe eine archäologische Forschung. Die Aktion wird auch im Jahre 2003 fortsetzen. Bisher wurde nur eine Wand entdeckt, die in das Ende des 13. oder in den Anfang des 14. Jh. zu datieren ist. In dem Raum vor dem Eingang in das Restaurant M Club wurde eine mächtige Lehmdestruktion aufgenommen, die wahrscheinlich mit der Herstellungseinrichtung – dem Ofen zusammengehängt hat.

Beethovenova – Jezuitská, Parzellen Nr. 13/1, 67/1 [Aktion A83/2002]

Im Zusammenhang mit der Tiefung der Aushübe für Telefonkabel in den Straßen Beethovenova und Jezuitská fand im Juli 2002 eine archäologische Rettungsforschung statt. Die verfolgten Aushübe haben meistens keine archäologische Situation verletzt. Nur in dem nördlichen Teil der Straße Beethovenova wurden Teile der Bekrönung von 4 Mauern freigelegt. Mit ihrem Charakter scheinen sie mehr der Neuzeit zu entsprechen und man kann sie ohne weiteres für Baurelikte betrachten, die ein Bestandteil des Komplexes des Jesuitenheimes waren, das im Jahre 1904 abgerissen wurde.

Opuštěná – Trnitá [Aktion A88/2002]

Die Aktion hängt mit dem Bau des Kollektors "Opuštěná – Metropol" zusammen. Der Terrainteil der Forschung ist in Jahren 2001 und 2002 verlaufen, heutzutage befindet es sich in der Bearbeitungsphase. Bis auf die neuzeitlichen Gruben und Überreste der historischen Bebauung wurde eigentlich kein archäologisches Terrain aufgenommen. Es erläuterte aber einige Fragen zur der Entwicklung und zu dem Charakter des Fluterrains und der Trasse des Flusses Svratka.

Dvořákova, Parzelle Nr. 102 [Aktion A89/2002]

Im Zusammenhang mit der Reparatur der Ingenieurnetze auf der Straße Dvořákova ist im Sommer 2002 eine archäologische Rettungsforschung verlaufen. Es wurde eine Grube aufgenommen, die in dem 13. Jh. zugeschüttet wurde.

Starobrněnská 1, Parzelle Nr. 395 [Aktion A90/2002]

Im Zusammenhang mit der Rekonstruktion des Hauses Starobrněnská 1 wurde im Juli 2002 eine archäologische Rettungsforschung durchgeführt. Nur in einem kleinen Segment wurde eine näher nicht interpretierbare Situation des 13. Jh. aufgenommen. Diese wurde mit neuzeitlichen Aufschüttungen und einigen Pflasterungsschichten zugedeckt. Außer der genannten Aktivitäten wurden mit den Aushüben noch einige Mauersegmente aufgenommen. Es handelte sich um Belege der Bauentwicklung des Hauses. Keine der Mauer hatte aber den mittelalterlichen Charakter.

Starobrněnská 12, Parzelle Nr. 477 [Aktion A91/2002]

Im Zusammenhang mit den Aushubarbeiten, die mit der Herrichtung des Haushofes Starobrněnská 12 verlaufen sind, wurde am 22.7.2002 eine archäologische Rettungsforschung durchgeführt.

Aufgrund der 1 m tiefen Aushüben, die sich fast auf der ganzen Länge des Hofes befindet haben, kann man sagen, daß

das archäologische Terrain in diesem Niveau schon früher stark verletzt wurde. Nur in der Nähe der Durchfahrt ist es gelungen, zwei Schichtenstücke aufzunehmen. Nach ihrem Charakter kann man beurteilen, daß sie die Aufschüttungen des vertieften Souterrains eines holzschlammigen Hauses aus dem 13 Jh. dargestellt haben.